रामार्चनचन्द्रिका

५७५४

रामार्चनचन्द्रिका

रा॰चं॰
१

श्रीगणेशाय नमः ॥ तर्नुसंस■तिवारधिंत्रिजगतांनौर्नमयस्यप्रभो ॥
र्येनेदंसकलंविभातिसततंज्ञातंस्थितंसंहृतं ॥ यश्चैतन्यघनःप्रमाता
विदूरोवेदांतवेद्योविभ■त्तंवंदेसहजप्रकाशममलंश्रीरामचंद्रंपरं
विश्वव्यापितनोःप्रभारघुपतेमूर्त्तैवमर्त्तिर्मियो ॥ वाक्यार्थप्रतिवोधने
कचतुरःशांत्यादिशीलःशुचिः ॥ अज्ञानांधनिवारणैकतरणिर्वि
ज्ञानचिंतामणिर्नित्यानंदपदैकमूर्विजयतेश्रीमान्मुकुंदोमुनिः
वेदांतवाक्यार्थहरिर्विराजतेयस्मिन्नगजाःकामदादयोनहि ॥ संत
सदानंदपदंप्रपेदिरेवंदेमुकुंदाख्यवनंगुरुंपरं ॥ पर्वचोचरतायनी
यमखिलंकल्पंपरमारते■ब्रह्मागस्त्यवसिष्ठनामसंहिताः■कल्पा
त्याख्यासंहिताः ॥ तंत्रंगाधिजनादिकंकुवलयंलालोअसीतादिकं
श्रीरामार्चनचंद्रिकाकलिमलप्रध्वंसिका~~[illegible]~~ ॥ ततद्रूपगतैर्नान
वाक्यैरेवप्र■कल्पितः ॥ सोकार्याथर्कमःसम्यक्संक्षेपरात्प्रदर्श्यते ॥ उच्य

श्रा स्त्रमॆंपंमपाकुवलवंपमिस्यपिपाठः

राम
१

तेषु प्रथमं तत्र लक्षणं गुरुशिष्ययोः शांतो दांतः कुलीनश्च विनीतः शु
द्धवेषवान् ॥ शुद्धाचारः सुप्रसिद्धः शुचिर्दक्षः सुबुद्धिमान् ॥ आश्रमी ध्या
ननिष्ठश्च मंत्रतंत्रविचक्षणः ॥ निग्रहानुग्रहे शक्तो गुरुरित्यभिधीय
ते ॥ इति गुरुलक्षणम् ॥ शांतो विनीतः शुद्धात्मा श्रद्धावान् धारणा
क्षमः समर्थश्च कुलीनश्च प्राज्ञः सच्चरितो धनी ॥ एवमादिगुणैर्यु
क्तः शिष्यो भवति नान्यथा ॥ गुरुता शिष्यता वापि तयोर्वत्सरवा
सतः ॥ तथा चोक्तं सारसंग्रहे ॥ सद्गुरुः स्वाश्रितं शिष्यं वर्षमेकं परीक्षये
दिति ॥ तत्रैव ॥ राज्ञि चामात्यजा दोषाः पत्नीपापानि भर्तरि ॥ तथा शि
ष्यार्जितं पापं गुरुः प्राप्नोति निश्चितं ॥ देव्यागमे शिववाक्यं ॥ गुरुशय्या
सनं यानं पादुकोपानत्पीठकं ॥ स्नानोदकं तथा छायां लंघयेन्न क
दाचन ॥ तत्रैव ॥ गुरोरग्रे विवर्जयेदिति ॥ इति शिष्यलक्षणं ॥ दीक्षा
विनाऽपदेशात्स्यादुष्टत्वात्प्रथमं तु सा ॥ पापक्षयं दिव्यभावं साधक

गणेशस्त्रे पप मजामहे नं न परित्यजेत् दीक्षां [illegible] ॥ २ इत्यहस्तोगत्वर्थे स्तु किंचिद्वा मंत्रसंग्रहे प्रश्नः प्रे
क्षकः शिष्यो न कार्यः कर्हिचित् बुधैः ॥ २

पंक्त्योर्ध्वाधः पंचनीर्यक्कोष्ठाः षोडश संभवेत् क्रमेणानेन विलिखेद्दिक्षु ताल्वभागकाः ॥ पं० १

स्यकरोत्यतः ॥ तत्रापि सिद्धसाध्यादिभेदैः संशोधयेन्मनुं ॥ इंद्राग्निरुद्र
नवनेत्रयुगेनदिक्षु ऋलृक्षषोडसचतुर्दश भौतिकेषु ॥ पातालपंचद
शवह्निहिमांशुकोष्ठवर्णान् लिखेल्लिपिभवान् क्रमतः सुधीमान् ॥ ज
न्माद्यक्षरतो वीक्ष्य तत्र मंत्रादिमाक्षरं ॥ चतुर्भिः कोष्ठकैरेकमिति को
ष्ठचतुष्टये पुनः कोष्ठककोष्ठेषु सव्यतो जन्मभाक्षरात् ॥ सिद्धसाध्य
सुसिद्धारिक्रमाज्ज्ञेयो विचक्षणैः ॥ सिद्धः सिध्यति कालेन साध्यस्तु जप
होमतः सुसिद्धो ग्रहमात्रेण रिपुर्मूलनिकृंतनः ॥ सिद्धार्णो बांधवाः
प्रोक्ताः साध्यास्ते सेवकाः स्मृताः ॥ सुसिद्धाः पोषकाज्ञेया शत्रवो घातकाः स्मृताः
[illegible] सिद्धः सिद्धो यथोक्तेन द्विगुणात् सिद्धसाध्यकः ॥ तत्तु
सिद्धसिद्धो द्विगुणितात् साध्यारि हंति गोत्रजान् ॥ सुसिद्धसिद्धोर्धजपात् तत्सा
ध्यो द्विगुणाधिकात् ॥ तत्सुसिद्धो ग्रहादेव सुसिद्धारिः सुगोत्रहा ॥ अरि
सिद्धः सुतान् हन्यादरिसाध्यस्तु कन्यकाः ॥ तत्सुसिद्धस्तु पत्नीघ्न

विदुः ससिद्धार्हं जपात् सिद्धारिर्हंति बांधवान् साध्यसिद्धो द्विगुणात् साध्यसाध्यो निरर्थकः ॥ पं० ४

रा० चं०
२

साध्यनामा
द्यारभ्य सिद्धा
दिक्रमस्तु ध्याने
जपेन वध्रुवै
ऋः स्यात् सेव
कोधिकसेवया
प्रबलाति यो
यकोभीष्टं धा
नकोनाशये
द्रुवम् पं० ३

रा०म०
२

धमा ३

दरिः हंति साधकं । मातापितृकृतं नाम यद्वाप्यभिजनैस्तथा । विश्लेष्य तस्य
वै वर्णान् स्वरवर्णविभेदतः । तथैव मंत्रबीजानि ततः शोधनमारभेत
बिंदुहिबिंदुकोणनीय जिह्वांघ्रिसंभवान् संस्कृतोच्चाररसा प्रायूर्मधिकाक्षर
मेव च । अपभ्रंशाक्षरं लक्षोत्पन्नाक्षं पंच चतुष्कयं । मंत्राक्षरैः समेकैकं नाम
वर्णं विशोधयेत् । व्यंजनैर्व्यंजनान्येव स्वरैः सार्द्धं स्वरांस्तथा । आद्यमा
धेन संशोध्यं द्वितीयेन द्वितीयकं । मंत्रे वाप्यथवा नाम्नि वर्णाः स्युर्वि
षमा यदा । तदा मंत्रं समारभ्य समं जीव
स्य योजयेत् । आद्यंतयोः सिद्धवर्णो मंत्रे य
स्मिन्वरानने । अचिरेणैव कालेन स भवे
त्सर्वसिद्धिदः । साध्यातादिप्रुतोयस्तु अति
कष्टेन सिध्यति । आदावंते तु सिद्धस्तु स
र्वकामविभूतिदः । आदावंते रिपुर्यस्य म

अक घ ह	उऊ य	आ खद क्ष	ऊ चफ
ओडव	लृ ञ म	औ ठ श	लृ जय
ई घन	ऋ जभ	इ गघ	ॠ छव
अः तस	ए ल	अं णष	ए टर

रा॰चं॰ २

वेदाग्नाः समंत्रकः । अयनत्रयगता रिपौ मंत्रो मृत्युसमो मतः । शत्रुर्भवति य
दादौ मध्ये सिद्धसाध्यं तके साध्याः । कष्टेन कार्यसिद्धिः स्यात्फलं स्वल्पमेव
भवेत् । अंते यदि भवति रिपुः प्रथममध्ये विभवति साध्यपूर्णः । कार्यवि
लंवितं स्यात्प्रणश्यति सर्वमेवाति । सिद्धं सुसिद्धमथवा रियुतांत रि
तं परीक्ष्य जपेज्जघन्यात् । बल्हायास्य ग्रहलितं तं मंत्रं वर्जयेन्मतिमान्
नृसिंहार्कवराहाणां प्रासादस्य रोवस्य च । तथैकाक्षरमंत्राणां
सिद्धादीन्नैव शोधयेत् । स्वप्नलब्धे स्त्रिपादे त्रैमाला मंत्रे च त्र्यक्षरे
वैधकेषु च सर्वेषु सिद्धादीन्नैव शोधयेत् (पिंडे तारे स्वप्नलब्धे षडक्षरे
प्रासादे कैत्रेपुरे नारसिंहे । माला माया मातृकाराहकाला वैरादोषः
स्वगप्तवेदेषु न स्यात्) हंसस्य षडक्षरस्याप्ययं तथाप क्षारस्य च । एक
विश्यादि बीजस्य सिद्धादीन्नैव शोधयेत् । तथा एक त्रि पंच सप्ता र्ष्मेन
वरुद्र षडरांके । द्वात्रिंशाक्षरमंत्राणां नशक्तापरि गल्पते । गरुडादि

त्रिबीजके ९

रामः २

यसौ रेषु वैष्णवे वौऽस्मे न यो ॥ महाकूटेषु मंत्रेषु नैव सिद्धादिशोधनं
एकाक्षरे तथा कूटे मालामंत्रे त्रिवीजके ॥ स्वप्नलब्धे स्त्रियादत्ते सिद्धा
दीन्नैव शोधयेत् ॥ एकबीजादिमंत्राणां द्विवीजादिमंत्रालाः न
दोष इति) इति सिद्धादिशुद्धिः ॥ स्वकुलान्यकुलं भेदं वक्ष्यामो मंत्रिणा
मथ ॥ अउऋऌगजडदवलक्ष पार्थिवाः ॥ आऊॠओघवऊढधभवशाः वैरु
णाः ॥ इईएवघछठथपफरक्षाः आग्नेयाः ॥ आश्वा ऐकचटतपयषा मा
रुताः ॥ लं लं अं अः मो नमसहा नाभसाः ॥ साधकस्याक्षरं पूर्वं मं
त्रस्यापि तदक्षरं ॥ यद्येकभूतदैवत्यं जानीयात्स्वकुलं हि तत् ॥ भौमस्य
वारुणं मित्रमाग्नेयस्यापि मारुतं ॥ मारुतं पार्थिवानां च वैराग्ने
यस्य चाम्भसं ॥ नाभसं सर्वमित्रं स्याद्विरुद्धं नैव मीलयेत् ॥ इति स्वकुला
न्यकुलभेदः ॥ बालादिभेदोऽप्यपरो मंत्राणामभिधीयते ॥ आरभ्यैका
क्षरमंत्रं वाला प्रायोऽष्टाक्षरात् ॥ ततः आ विंशतेः प्रौढा स्ततोऽन्य

रा॰ बं॰ ४

चारि ३

स्यविरामता: ॥ ल्वासांता स्त्री स्वरूपा र्षुर्नमोंताश्च नपुंसका: ॥ हुं फडंता
श्चये मंत्रा: पुमांसस्तेप्रकीर्त्तिता: ॥ शक्तासत्ते त्रिविधा मंत्रा वश्यपसांत
भिन्नाके ॥ इति बालादिभेद: ॥ राशिमेलनमाख्यास्येन क्षत्रुस्थिम
प्यत: ॥ अ आ इ ई मेष: ॥ उ ऊ ऋ ॠ वृष: ॥ लृ ॡ मिथुन: ॥ ए ऐ कर्कट: ॥ ओ औ
सिंह: ॥ अं अ: श ष स ह ल क्ष कन्या: ॥ कवर्गस्तुला: ॥ चवर्गो वृश्चिक: ॥ टव
र्गो धनु: ॥ तवर्गो मकर: ॥ पवर्ग: कुंभ: ॥ यादयो मीन: ॥ साध्या द्याक्षररा
श्यंतं गरायेत्साधकाक्षरात् ॥ एकपंचनववांधवा: स्मृता: ॥ द्वौ च ष
ट्चदशमास्तु सेवका वह्रिहृद्भमुनयस्तु पोषका: ॥ द्वादशाष्टचतु
रस्तु घातका: ॥ इति राशिमेलनं ॥ अश्वआश्वश्विनि देवगणा: ॥ भरणी
मनुष्या: ॥ इ उ ऊ कृत्तिका राक्षसा ॥ ऋ ॠ लृ ॡ रोहिणी मनुष्य: ॥ एमृग
शिरदेव: ॥ ऐ आर्द्रा मनुष्य: ॥ ओ औ पुनर्वसु: देव: ॥ क: पुष्यो देव: ॥ खा
श्लेषा राक्षस: ॥ घ ङ मघा राक्षस: ॥ च पूर्वा मनुष्य: ॥ छ ज उत्तरा

श्वाई २

राम: ४

मनुष्यः ॥ १३ हस्तः दैवः ॥ १४ चित्रा राक्षसः ॥ १५ स्वाती देवः ॥ १६ राधा विशा
खा राक्षसः ॥ १७ अनुराधा दैवः ॥ १८ ज्येष्ठा राक्षसः ॥ १९ मूलं राक्ष
सः ॥ २० पूर्वाषाढा मनुष्यः ॥ २१ उत्तराषाढा मानुष्यः ॥ २२ श्रवणो देवः ॥ २३ ध
निष्ठा राक्षसः ॥ २४ शतभिषा राक्षसः ॥ २५ पूर्वाभाद्रपदा मर्त्यः ॥ २६ उत्त
रः उत्तराभाद्रपदा मर्त्यः ॥ २७ रेवती देवः ॥ प्राग्दक्षिणापरेन्नगरायो
त साधकाद्यक्षरात्सुधीः ॥ जन्म संपद्विपत्क्षेमप्रत्यरिः साधको वधः
मैत्रं परममैत्रं च जन्मादीनि पुनः पुनः ॥ विपद्वधः प्रत्यरः त्रिः परित्याज्या
मनीषिभिः ॥ इति नक्षत्रप्रकारः ॥ सुषुप्त्यवोधकालोप्य मंत्राणामभि
धीयते ॥ आग्नेयीसौम्यात्मका मंत्रा विज्ञेयाः क्रूरसौम्ययोः ॥ कर्मणो वै
क्लिता रात्र विपत्प्रायाः समीरिताः ॥ आग्नेये मामनवः सौम्या मपि चैव
हमता क्षराः ॥ आग्नेयाः सप्तधान्ते प्राणो चरतीति दक्षिणो ॥ भागे नासि
कस्थिते प्राणो सौम्या बोधप्रपातिच ॥ नाडीद्वयं गते प्राणे सर्वे बोधं

रा: चं
५

प्रयांतिते प्रयच्छंतिफलंसर्वेप्रभुदामंत्रिणांसदा ॥ यदाप्राणायामयो
गाच्छिवशात्मास्तुमेलनं ॥ प्रबोधकालोविज्ञेयः स्वापकालस्ततःपरः
इतिसुप्तप्रबोधकालः ॥ संपुटिकृत्यमंत्रेण क्षांतानाद्यान्सबिंदुकान् ॥ उ
नश्चसविसर्गान्स्थान क्षकारंकेवलंपठेत् ॥ एवंजप्तोयदिष्टस्त्वत्सु
ढःशीघ्रसिद्धिदः ॥ न्यूमपराधिनश्चदुष्टिक्षकम्पतेसिद्धिदायिनी ॥ ३३ क्षी
नेत्ररविपंचदशार्णवेदावस्त्रायुधाष्टनवभिर्गणितांश्चसाध्यान् ॥
दिग्भगिरिश्रुतिगजाग्निमुनीषुवेदषड्भिःविभिश्चगणितानथसा
धकार्णान् ॥ नामाक्षरादकडवाठसुभक्तशेषं ज्ञात्वोभयोरधिकशेष
मृतंत्वरिस्यात् ॥ अस्यार्थः ॥ ३४ ॥ शाध्यकैः साध्याक्षराणि स्वरव्यंजनरूपेण
पृथक्कृतानिगणितानिकृत्वातथासाधकनामाक्षराणिअपिदि
गादिभिरंकैर्गुणयेत् ॥ नामाद्यक्षरादिति स्वरव्यंजनसमुदायात
अकडवादितिवर्गचतुष्टयस्यभिन्नात् अकारादि ॥ अः अंतोऽत्र

रा म:
५

धनं
लग्नंधनंभ्रा
तबंधुपुत्र
शत्रुकलत्र
कः ४

ईउऊऋॠएऐओऔअंअः॥ एतद्रूपः अवर्गः कादिङांतः कवर्गः॥ चादि
ञांतश्चुवर्गः वादिहांतो ववर्गः॥ एते एकादशैकादशाक्षराः अवला
रो वर्गाः॥ अस्मादकडवात अष्टभिर्भागेहृते सति॥ उभयोः साध्य
साधकवर्गयोः शेषस्याधिकस्य
स्य स्वरराांचशालाभमंत्रंदघात॥ इ
ति स्वरराधनराशीनांश्च हता
श्चेयाल्पजेष्ठ ज्ञमतिव्ययं॥ स्वा
शामंत्रराश्यंगाराानीयंविच
क्षरो॥ मरराधर्मकर्मायव्य
पादादशाराशयः॥ इतिराशिशुद्धि

१४	२१	२	१२	१५	६	५	३	२	२	१
अ	इ	उ	ऋ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज	झ	ञ	ट
ठ	ड	ढ	ण	त	थ	द	ध	न	प	फ
ब	भ	म	य	र	ल	व	श	ष	स	ह
१०	१	७	६	८	३	७	५	४	१	३

अन्येपिमंत्रदोषायेज्ञेयाग्रंथांतराद्बुधैः॥ लिख्यंतेमंत्रसंस्काराः शा
रदातिलकादृशः॥ जननंजीवनंपश्चात्ताडनंबोधनंतथा॥ अथाभिषे

तत्रताडनं तनुइहहतं ॥ विलिख्यमंत्रेन [illegible] ६ श्रुतिः

कोविमलीकरणाप्यायने पुनः ॥ तर्पणं दीपनं गुप्तिर्दशैता मंत्रसंस्क्रि-
या ॥ मंत्राणां मातृकामध्यादुद्धारो जननं स्मृतं ॥ प्रणवांतरितान्कृत्वा मं-
त्रवर्णान्जपेत्सुधीः ॥ एतज्जीवनमित्याहुर्मंत्रतंत्रविशारदाः ॥ मंत्रवर्णा-
न्समालिख्य ताडयेच्चंदनांभसा ॥ प्रत्येकं वायुना मंत्री प्रसूनैः करवीर-
जैः ॥ तन्मंत्राक्षरसंख्यातैर्हन्यात्तेन बोधनं ॥ स्वतंत्रोक्तविधानेन मं-
त्री मंत्रार्णसंख्यया ॥ अश्वत्थपल्लवैर्मंत्रमभिषिंचेद्विशुद्धये ॥ संचि-
त्य मनसा मंत्रं ज्योतिर्मंत्रेण निर्दहेत् ॥ मंत्रमलत्रयं मंत्री विमली-
करणं त्विदं ॥ तारं व्योमाग्निमनुयुग्दंडी ज्योतिर्मनुर्मतः ॥ कुशोद-
केन जप्तेन प्रत्यर्णं प्रोक्षणं मनोः ॥ तेन मंत्रेण विधिवदेतदाप्या-
यनं स्मृतं ॥ तारमायारमायोगो मनोर्दीपनमुच्यते ॥ जप्यमानस्य
मंत्रस्य गोपनं त्वप्रकाशनं ॥ इति मंत्रसंस्काराः ॥ मंत्रोद्धारमथाख्यास्ये
मंत्राणां राघवस्य तु ॥ ब्रह्मकल्पादिव प्रोक्तं साधकानां सुसिद्धिदं

भूर्जपत्रे लिखित्वा मध्ये कत्रिकोणाग्रे चंदनादिभिः ॥ ... मातृकाक्षराणि पृथक्पृथक् विलिख्य समं ॥ एवमीशानकोणाद्यारभ्य जातं मंत्रयो
नयः ॥ नववेदाग्नि नाल्ले त्रीन्लिखेन्मातृकाक्षरान् ... वधिः देवीतंत्रसमागमे पूजयेच्च चंदनादिभिः

रा॰ चं॰ ६६ प॰ ३ धां॰ ५
तत्रः स्वरूपलुब्धेन मंत्रजातं मंत्रदीपनं ६ श्रुतिः

मंत्रेणावेरि णामंत्रतर्प णं तर्पणं तर्पणं स्यात् म॰ ३

रा॰ मः ६

वह्निस्थं शयनं विष्णोरर्धचंद्रविभूषितं । एकाक्षरो मनुः प्रोक्तो मंत्र
राजः सुरद्रुमः । ब्रह्मा मुनिः स्याद्गायत्रं छंदो रामोस्य देवता । दीर्घार्घ
दुयु[illegible]जांगानि कुर्याद्धृदात्मनामनोः । सरयूतीरमंदारवेदिकापं
कजासने । श्यामं वीरासनासीनं ज्ञानमुद्रोपशोभितं । वामोरुन्य
१५ स्ततद्धस्तं सीतालक्ष्मणसेवितं । अवेक्ष्यमाणमात्मानमात्मन्यमि
ततेजसं । शुद्धस्फटिकसंकाशं केवलमोक्षकांक्षया । चिंतयन्प
रमात्मानं भानुलक्षं जपेन्मनुं ॥ वह्निर्नारायणो नाद्यो जटरः
केवलोपि च ॥ द्व्यक्षरो मंत्रराजोयं भुक्तिमुक्तिफलप्रदः । एकाक्ष
रोक्तमुण्ड्यादिस्याद्येन षडंगकं । तारमायारमानंगवाकस्व
बीजैस्तु षड्विधः । त्र्यक्षरो मंत्रराजस्यात्सर्वाभिष्टफलप्रदः । द्व्यक्ष
रश्चंद्रभद्रांतो वह्निश्चतुरक्षरः । कृष्णादिपर्वविज्ञेयमेतद्धातु
विचक्षरोः । षष्ठ्यंतिश्चोरमावायुस्तं चारो मनुः स्मृतः । विश्वामि

रा॰ मं॰
१
ख॰ ३

त्रोमनुः प्रोक्तः पंक्तिश्छंदोस्य देवता । रामभद्रो वी[illegible]श क्ती प्रथमार्णान
तिक्रमात् । धूमध्वजः दिनाभं धौयाद्यो विन्यसेन्मनुं । षडंगं पूर्ववद्वि
द्व्यपंचार्णोर्मनुनानेकमम मध्ये वनेकल्पतरोर्मूले पुष्पलतासने ।
लक्ष्मणेन धनुर्गीतमक्षाः कोराणिसायकं । प्रवेक्ष्यमाणोज्ज्ञा
नवाकृतव्यञ्जनमीश्वरं । जटाभारलसच्छीर्षं श्यामं मुनिगणा
वृतं । लक्ष्मणेन धृतक्षत्रमथवा पुष्पकोपरी ॥ दशास्यमथनं प्र
ष्वत्सं सुग्रीव विभीषणौ । विजयार्थी विशेषेणा वर्णो लक्ष्मं जपेन्म
नुं । ब्रह्मकामधुरश्चक्तिर्वाक श्रीतारादयः पंचवर्णक ॥ षडक्षरः षड्विधः
स्याच्चतुर्वर्गफलप्रदः । पंचाशन्मात्रिकावर्णो मंत्रस्तु प्रत्येकं पूर्वकैः
लक्ष्मीवांङ्मैथ्यादिभिस्तारादिः स्यादनेकधाः ॥ श्रीमायामन्मथे
केकबीजाद्यंतगतो मनुः ॥ चतुर्वर्णः स एव स्यात्सद्गुर्णो वांछित
प्रदः । स्वाहांतो हुं फडंतो वा नत्यंतो भवेदयं । वृत्तान्हृत्संमोहनः श

न॰ ३

रा॰ मः
१

त्रिः दक्षिणामूर्त्तिरेव च । अस्य श्रीशिवः प्रोक्तो मुनयोत्र क्रमादि
मे । छंदो गायत्रं संज्ञं च श्रीरामश्चैव देवता । अथवा कामबीजादे
र्विश्वामित्रो मुनिर्मतः ॥ छंदो देव्यादिगायत्री रामभद्रोस्य देवता
बीजं शक्तिर्यथा पूर्वं षड्वर्णा विन्यसेत्ततः । ब्रह्मरंध्रे भ्रुवोर्मध्ये हृन्ना
भौ गुह्ये पादयोः । बीजैः षड्दीर्घयुक्तैर्वा मंत्रार्णैर्वा षडंगकं ॥ ध्या
येत्कल्पतरोर्मूले सुवर्णमयमंडपे । पुष्पकाख्यविमानांतः
सिंहासनपरिच्छदे ॥ पद्मे वसुदले देवमिंद्रनीलमणिप्रभं । वी
रासनसमारूढं व्याख्यामुद्रोपशोभितं । वामोरुन्यस्ततद्धस्तं सी
तालक्ष्मणसेवितं । सर्वाभरणसंपन्नं चतुलक्षं जपेन्मनुं ॥ प
द्मस्मरादिमंत्राणां यथाभेवारिस्मरेत ॥ रामश्चंद्रभद्रांत
ङेतो नतिपुतो द्विधा ॥ तारादिसहितः सोपि मंत्रः सप्ताक्षरः स
तः । ताराद्यंतगतः सोपि नवार्णस्यादनेकधा ॥ ताराराम

नालीनिभः [illegible] बीजं षड्भिः संपुटितः सप्ताक्षरः ३ ...

रा॰ चं
८

अनुष्ठितो कोधा ष्वेव कृितत्यगा । अष्टा तोयेपरामंत्रः अस्यापि
स्वात्वड्र्मवत् ॥ श्रूं जानकीवल्लभाय स्वाहा । जानकीवल्लभं ङेतं वहू-
जायान्तु मादिकं दशाक्षरोयंमंत्रः स्याद् ऋषिः स्याद् विः [illegible] ॥ छं
दस्तु देवता रामः सीताया तोपरिग्रहः । आद्यो बीजं द्विठः शक्तिः क
मेनांग क्रियामता: । शिरो ललाट भ्रूमध्यता लु कंठ हृदय पि । ना
भौ गुह्ये जानु पादेषु दशार्णान्विन्यसेन्मनोः । अजो ध्यानगरे रत्न
चित्रे सौवर्ण मंडपे । मंदार पुष्पैराबद्ध विताने तोरणान्विते । सिं
हासने समासीनं पुष्पकोपरि राघवं । रक्षोभिर्हरिभिर्देवै दिव्ययाा
नगतैः शुभैः । संस्तूयमानं मुनिभिः प्रह्वैश्च परिसेवितं । सीतालंकृ
तवामांगं लक्ष्मणेनोपशोभितं । श्यामं प्रसन्न वदनं सर्वाभर
णाभूषितं । ध्यायेद्वं जपेन्मंत्रं वर्णलक्षं विचक्षणः । रामं ङेतं ध
नुष्पाणयेंते स्वाहा हृं सुंदरी ॥ दशाक्षरोयं मंत्रः स्यान्मुनिर्ब्रह्मावि

एकाक्षरः शक्तिर्वाग्भवांतो नारसिंहमतः स्मृतं लक्ष्मीमायांकुशं रमां निजनाम हं फट् स्वाहा पक्षं स्वाहेत्ति रामम भूस्य द्वादशाक्षरं वी
जितः ५ ऋषिः श्रीश श्रुमर्वं जयपश्चमम जयमद्वीप नापि मंत्रः प्रणीतं त्रिः मधुके स्वार ५ नाथ नामजयपक्षिहंति हि जपको हि हस्तां २

रारस्मृतं छंदस्तु देवता प्रोक्तो रामो राक्षसमर्दनः । ऋषयो वीजदि
ठः शक्ति स्तेन वांगानि पर्ववत् । वर्तोऽन्यासं तथा ध्याने पौरश्चर
कं विधिं । दशाक्षरोक्तवत् कुर्याच्चापवाणधरं स्मरेत् । डों हूं जाव
ते रामचंद्र मद्रचंद्रे स्पृतो । ऋषिकाद्यौ हि विधोप्यस्य न्यासाद्याः पर्व
वत्स्मृतः । श्रीपर्वं जयमध्यस्थं तद्विधाराममनामच । त्रयोदशा
र्णो न्यासाद्याः पर्ववत्सर्वकामदः । पदत्रयं द्विरामेडंतं महात्म
पूर्वकं पदं पश्चाद्वद्वंतो ध्याया शाछरः । विश्वामित्रो मुनिश्छंदो गा
यत्री देवता मनोः । दशास्यदर्पदलनो रामचंद्रः समीरितः । ता
रं वीजं नतिः शक्ति षडंगं कल्पयेत्ततः । मूलमंत्रं कोशले द्रस्त्य
स्य घमनंतरं । रावणांतकनामानं सर्वलोकहितं तथा । साध्यः
प्रसन्नवदनं चप्पाननमसाबुदेवानं दीप्ग्रामस्योपवनेमरता
त कौतुके रम्ये । तुंगपिष्पव्यावैवेक्षषंडश्रमंडिते । निशानभरीषु

धनैरंगं ध्याने
दृष्टों शिवन्
सनारं हम्मं
गवते इत्यादि:

धान

रामभद्रमहेष्वा
सरहगिषु
ततः परंधी

दूरुसंखेतुपर्यादिनिसवनैः १ वृत्तनुतेपरितोजयमंगलभाषिते । प
हीरघुषुम्मीरोशीरकर्पूरागुरुगंधिते । नानाकुसुमसौरभ्यवासितांब
बुराचिते । देवगंधर्वनारीभिर्गायंतीभिरलंकृते । सिंहासनसमारू
ढंपद्मकोपरिराघवं । सौमित्रिसीतासहितं जटामुकुटशोभितं । चाप
बाणधरं श्यामं ससुग्रीवविभीषणं । हत्वा रावणमायातं कृ
तत्रैलोक्यरक्षणं । रामचंद्रं हृदि ध्यायेद्दशलक्षं जपेन्मनुं । रा
मचंद्रपदं पूर्वं तत्पश्चान्निषुतितः परं । वीरनरोत्तमपदं दशप्रात्वा
तकमातृकः । ततो रक्ष ततो देहि पश्चाद्धुंपपमेष्टियं । देविविश
दक्षरो मंत्रो विश्वामित्रो मुनिर्मतः । छंदोनुष्टुप् देवता च राम
भद्रः प्रकीर्तितः । चतुष्कररावेदाद्रिवेदसंख्ये रंगकलिसिना । मू
र्धिभालदृशोः श्रोत्रे गंडयुग्मसनासिके । आस्यदोःसंधियुगले

१

स्तनद्वन्द्वाभिमंडले । कक्षांसमेढ्रेयापुयादेसंधिष्ववतोन्यसेन्मनोः । पूर्वो
क्तं ध्यानमात्रापि विलक्षं नियतं जपेत । पीतं वा चिंतयेद्रामं धनो
र्थी रामनं जपेत । सितारक्ष्म्मगवतं चतुर्थ्यां रघुनंदनं । रक्षोघ्नवि
शद तद्वन्मधुरे ती वदेत ततः । पृशान्तव [illegible] वदेदमितेजसे
वलरामचतुर्थ्यंतो विष्णवे ड तं नतिस्ततः । प्रोक्तोमालामनुः स
प्तचत्वारीशद्भिरक्षरैः । मुनी पीतामरुः छंदो म वेद नुष्टुदेवता
राज्याभिषिक्तो रामस्यवीजशक्तीयथापुरा । शिरस्यानन वृत्ते
चक्षुर्मध्ये क्षिह्वयोरपि । श्रोत्रयोर्घ्राणयोश्चैव गंडयोरोष्ठयो
रपि । दंतयोरास्यदेशेच वदोःयत्तं धाग्रके पृष्ठे च । कंठहृदि स्तनद्वं
द्वे पार्श्वयोपृष्ठदेशतः । जठरे नाभ्यधिष्ठानेगुह्ये वर्तोन्यपवि
न्यसेत । सप्तर्तुसप्तदशाष्टरुद्रसंख्यैः । षडंगके । ध्यानं दशास्स

३.४

य

रप्रोक्तं लक्षमेकं जपेन्नरः ॥ विल्वैः फलैः प्रसूनैश्च पत्रैस्त्रिमधुसं
युतैः ॥ मधुत्रितययुक्तेन पायसेनाथ वांवुजैः ॥ होमं दशांशतः
कुर्यात् तथा सर्वत्र तर्पणं ॥ सर्वेषु राममंत्रेषु मंत्रराजः षडक्षरः
एकधा च द्विधा त्रेधा च चतुर्धा पंचधा तथा ॥ षट् सप्तधा ष्टधा चै
व बहुधा पंचधा व्यवस्थितः ॥ राममंत्रस्य भेदान् हि शिवो जानाति
तत्वतः ॥ रामे सीता चतुर्थ्यंता स्वाहांतोयं षडक्षरः ॥ सीता
मंत्रस्य कथितः स्वतंत्रो गपरोपि च ॥ जनकोस्य ऋषिः छं
दो गायत्रं देवता मनोः ॥ सीता भगवती प्रोक्ता श्री बीजं शक्ति
रं सः जौ ॥ दीर्घस्वरयुताद्येन षडंगानि प्रकल्पयेत ॥ पूजयेद्वैष्ण
वे पीठे ध्यायेद्राघवसंयुता ॥ नवरत्नाभांबुजकरां रामालो
कनतत्परां ॥ सीतां भगवतीं ध्यायेत्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ व

एमवत्स्यर्णो
पीठस्यम
र्भिलेश मह
भजेत्र गर्भः

र्णो लक्ष्मं जपेन्मंत्रमिष्टार्थं साधयेत्ततः ॥ मंत्रराजमगस्त्योक्तं लक्ष्म
णास्य प्रतन्यते ॥ रेफपूर्वं समुद्धृत्य सेंदु लक्ष्मणसंयुतं ॥ ङेंतोयं ल
क्ष्मणो मनुः नमसा च समन्वितः ॥ अगस्त्य ऋषिरस्याथ गायत्रं
छंद उच्यते ॥ लक्ष्मणो देवता प्रोक्ता लं बीजं शक्तिरस्य हि ॥ नम
स्तु विनियोगो हि पुरुषार्थचतुष्टये ॥ दीर्घभाजा स्वबीजेन षड
गानि प्रकल्पयेत ॥ हिमजं स्वर्णाभं चिरं तनुं पद्मनिभेक्षणं ॥ ध
नुर्बाणकरं रामसेवासंसक्तमानसं ॥ पूजापि वैष्णवे पीठे सं
गावरणवर्जिते ॥ सपूल लक्षं पुरश्चर्या ततः सिद्धस्तु साधयेत ॥
भरतस्यैवमेव स्याच्छत्रुघ्नस्याप्ययं विधिः ॥ अंगत्वेनोदिता ह्ये
ते प्राधान्येनापि सत्तमाः ॥ आदौ वाप्यंततो वापि पूजायां राघ
वस्य तु ॥ एतेषामपि कर्तव्या भक्तिमुक्तिफलेप्सुभिः ॥ प्राधान्येन

प्रयुक्तेन अंगत्वे रामपीठके । लक्ष्मणोस्तु सदा पूज्यः प्राधान्येनै
व नित्यशः । यथा रामस्य पूजा स्यात् तथास्यापि नित्यशः । स
फल्यं रामपूजायाः यदीच्छेदीप्सितं व्रतः । तेन यत्नेन कर्तव्या
लक्ष्मणस्यापि विस्तरात् । श्रीराममंत्रभेदास्तु बहवः संति
वै मने । तत्साधकैः सदा कार्या सौमित्रेरपि नित्यशः । अष्टो
त्तरसहस्रं वा शतं वा सुसमाहितः । लक्ष्मणस्य मनुं जप्त्वा मु
मुक्षुभिरतंद्रितैः । अजपित्वा लक्ष्मणमनुं राममंत्रं जपंति ये । त
ज्जपस्य फलं नैव प्राप्नुवंति कुशला अपि । अरिमित्रविवेको
पि नैव कार्यो भवेदिह । यो जपेल्लक्ष्मणमनुं नित्यमेकाग्रसं
स्थितः । मुच्यते सर्वपापेभ्यो सकामानश्नुते खिलान् । पुरा यो
गायैव मंत्रोयमुद्दिष्टो हि शार्ङ्गिणा । अर्जुनस्य पुरा सम्यग्

तेनैव धनंजयः ॥ दिशो विजित्य सकलाः सकुरून्नैकएव हि ॥ प्र
तिष्ठितो धराराज्ये पैतृके राज्यउत्तमे ॥ जयप्रधानो मंत्रोयं राज्य
प्राप्त्यैकसाधनः ॥ योजपेन्नियतो मंत्रं लक्षमेकं समाहितः ॥ सो
चिराद्देवराज्यं स्वं प्राप्नोत्यविनश्यसंशयः ॥ अभिषिक्तं महाध्या
यां ध्यायेद्रामं मन्त्रधीः ॥ पंचायुतमिमं जप्त्वा नष्टराज्यं समुप
तं ॥ नागपाशविनिर्मुक्तं ध्यायेद्वैकांतमास्थितः ॥ अयुतं च ज
पन्मुक्तो निगडाद्येस्तु देवहि ॥ अंजनीयसमानीतं औष
धीभिर्गतव्यथं ॥ ध्यायेदयुतजाप्येन अपमृत्युंजयेन्नरः ॥ २
इंद्रजिद्वधारारूढं तारं ध्यायेन्नेव समाहितः ॥ दुर्जयं चापिवि
गेन जयेदरिकुलं बहु ॥ अर्पनावापानानासाग्रछेदनोद्युक्तमा
नसं ध्यायन्सहस्रजापेन कृतादिकान जपेत ॥ तामपाद

रा॰चं
१२

ऽसेवार्थंकृतहारमयमस्मरं । तजयन्नपूतमैकांतेमोहारोगान
वहन्नपि । क्षयायसमारकुष्ठादिनाशयेत्पेवतत्क्षणात् । त्रिमा
सं नियताहारोजपन्सपूर्णहस्त्रकं । दिने दिने विधानेन पूजये
द्विजितेंद्रियः । अष्टोत्तरशतैः पुष्पैर्निश्छिद्रैः शतपत्रकैः । पाव
शंसर्करेपेतं नैवेद्यं विधिवन्मुने । घनसारसमायुक्तं चंदनेन
वलिप्यच । दशांशेन च संपूज्य वै द्विजोत्तमैः । कुष्ठ
रोगात्प्रमुच्येत दुश्चिकित्स्यादनेकशः । त्वगोष्ठजावकुवि
धामंडलादि प्रभेदतः । तत्सर्वं नाशमायाति दुश्चिकित्स्यात्र
पित्क्षणात् । एकांते निरताहारः षण्मासान्विजितेंद्रियः । जप
न्नेवं विधानेन क्षयरोगात्प्रमुच्यते । माषापूपान्नैवेद्ये जे
पन्मंत्रं समाहितः । वातरोगात्प्रमुच्येत वहुभेदाद पिक्षणात्

८३
रा॰चं
१२

अभिमंत्र्य जलं नित्यं मंत्रेणानेन त्रिःसमाहितः ॥ पीत्वा संध्यासु भक्त्या वै मुच्यते सर्वरोगतः ॥ दारिद्र्यं नाशयित्वा तु श्रियमाप्नोति सुव्रतः ॥ विषादिदोषसंस्पर्शो न भवेयुः कदाचन ॥ प्रक्षाल्यैवं प्रतिदिने मुखं भक्त्या समाहितः ॥ मुखनेत्रादिसंभूतान् जयेद्रोगान्सदारुणान् ॥ पीत्वाभिमंत्रितजलं कुक्षिरोगान् जयेद् द्रुतम् ॥ देवस्य प्रतिमादानं कृत्वा भक्त्या विधानतः ॥ सर्वेभ्यो व्याधिरोगेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ कन्यार्थे चोर्मिलापारिग्रहणे सत्क्रमानसं ॥ ध्यायेल्लक्षं मनुं जप्त्वा कृत्वा लाजैर्दशांशकं ॥ ईप्सितं प्राप्नुयात्कन्यां शीघ्रमेव तपोधनः ॥ दीक्षितं जं भरतो ज्ञात्वा रामं मंत्रेषु नियतव्रतः ॥ संस्मरन् विधिवन्नित्यं मासत्रयमनन्यधीः ॥ प्रजापुरस्सरं संप्रणम्य सर्वविजितेन्द्रियः ॥ जपन्नी

रा॰चं
१२

13

खिलविद्यानां तत्वज्ञो भवति ध्रुवं । विश्वामित्रकृते वरे कृताद्भुत
पराक्रमः । ध्यायन् युतजाप्येन भयेभ्यो मुच्यते चिरात् । संध्यांचो
पास्य विधिवन्मूलमंत्रे राममंत्रवित् । त्रिकालं नियतो भक्त्या कृ
तनित्यविधिः स्वयं । दीक्षायुतो य ध्यात्वा यजेज्ज्ञानपुरस्सरं । मु
च्यते सर्वपापेभ्यो याति विष्णोः परं पदं । ऐहिकाननपेक्ष्यैव नि
ष्कामो योर्चयेद्धरिं । दीक्षां प्राप्य विधानेन गुरोर्विगतकल्म
षान् । स्वाचारनिरतान्नं तान्नगरस्थादिजितेंद्रियात् । त
दनुज्ञानुसारेण तो परश्चर्पाय यथा विधि । स सर्वान्दुरापपापौघा
न्दग्ध्वा निर्मलमानसः । पुनरावृत्तिरहितं शाश्वतं पदमा
प्नुयात् । सकामो वांछितं लब्ध्वा भुक्त्वा भोगान्मनोहरान् । जा
तिस्मरश्चिरं भूत्वा याति विष्णोः परं पदं । यथा श्रीराममंत्रा

राम:
१२

गांप्रयोक्तुः पापसंभवः । तथानो लक्ष्मरामनोः । किंतु याति परं
पदं । केचिन्मुक्त्यर्थमेवास्य केचिदैहिकसाधनं । भक्तिमुक्तिप्र
दश्चायं मेको विज्ञायते परम् । आंजनेयमंत्रं वक्ष्ये भक्तिमुक्ति
कसाधनं । नमो भगवते आंजनेयाय महाबलाय स्वाहा
प्रकाशितः शंकरेण लोकानां हितकाम्यया । भूतप्रेतपिशा
चा डाकिनी ब्रह्मराक्षसाः । दृष्ट्वा च प्रपलायंते मंत्रानुष्ठान
१२५ तत्परं । प्रधानं आंगभूतोयं मंत्रराजो ह्यनुत्तमः । पूर्वं नमः पदं
चोक्त्वा ततो भगवते पदं । आंजनेयपदं ङेंतं महाबलपदं त
था । वह्निजायांत एवस्यात् मंत्रोऽनुत्तमः परः । सर्वसिद्धिकरः
प्रोक्तो मंत्रश्चाष्टादशाक्षरः । मालाख्यो परमंत्रोपि मालतेः
सर्वसिद्धिदः ॥ प्रणवं पूर्वमुच्चार्य नमो भगवते पदं । ङेंतं प्रक

रा॰ चं
१४

पदं

ढसंयुक्तं पराक्रमैंतथा। तथाक्रांतपदोयेतं दिग्मंडलमुद्दीपये
त। यशोवितानधवलीकृतजगन्नितथापदंवज्रदेहचतुर्थ्यांच
हृदयावृतारपदंतथा। संबुध्यंतपदंलंकापुरीदहनमीययेत
उदधेर्लंघनंचापिदशग्रीवकृतांतकः। सीताश्वासनेपद
मंजनीगर्भसंभवः। श्रीरामलक्ष्मणानंदकारिंकपि
सैन्यप्राकारंसुग्रीवधाररणपदपर्वतोत्पाटनंतथा। बाल
ब्रह्मचारिन्निति गंभीरशब्दपदंतथा। सर्वग्रहविशोनसर्व
ज्वरपदंतथा। डाकिनीध्वंसनपदंततस्तारमुद्दीरयेत। मा
याशत्रुस्य मन्त्रार्थं ... स्मा ... पदं ततः। सर्वविषंहरवलंक्षो
भयवेविसर्वकार्याणिचतथा। साधयेतिद्विःहन्नेतहुंफट्
स्वाहेतिमंत्रोयंमालाख्यः सर्वकामधुक। ॐनमोभगवतेप्र

ग्रहि३ | रा॰ म॰ १४ नय३ | ति४

कटकक्रमाय क्रांतदिङ्मंडलायशोवितानधवलीकृतजगत्त्रि
तयाय वज्रदेहाय रुद्रावताराय लंकादहन उदधिउलंघन
दशग्रीवकृतांतक सीताश्वासन अंजनीगर्भसंभव । श्रीरा
मलक्ष्मणानंदकारिकपिसैन्यप्राकारसुग्रीवधाररणप
र्वतोत्पाटन वालब्रह्मचारिगंभीरशब्दसर्वग्रहविना
शन सर्वज्वरडाकिनीध्वंसन । ॐ ह्रीं हा २ अस्मान्पाहि सर्वं
विषं हर २ बलं क्षोभय २ सर्वकार्याणि साधय २ हुं फट् स्वा
हा । ऋषिरीश्वरो वस्यादनुष्टुप्छंद उच्यते । हनुमान्देवता
प्रोक्तो ह्रुं बीजं शक्तिरं तन्त्रो । कीलकं हा त्रयं प्रोक्तं वेदकं तु
हसौ पुनः । हनुमत्प्रीतये चैव फलमाघमदीरितं ॥ नमो भ
गवते चांजनेयायाग्रे पूर्वे न्यसेत ॥ रुद्रमूर्त्तये दक्षे वंतजे

रा॰ चं॰
१५ पि३

नीभ्यां मनंतरं । वायुसुताय्यापितथामध्यमाभ्यां मपि स्फुटं । अग्निगर्भाय चतथानामिकाभ्यां तु विन्यसेत । रामदूताय च पुनः कनिष्ठाभ्यां चक्षुराः । ब्रह्मास्त्रनिवारणाय च चैव मंत्र समीरितः । एवं षडंगं च मनेकला ध्यायेदनन्यधीः । स्फटिकाभं स्वर्णकांतिं द्विभुजं चकृतांजलिं । कुंडलद्वयसंशोभिमुखांभोजमहं हरिं । ऋ

पुतंतु परस्परं रामस्याग्रे शिवं स्मरेत । पूजा तु वै क्षवपीठस्थैः वैवाविदध्वीतवै । अथावृत्तिभिर्विना नित्यं न काशीर्विजिते द्विपः । क्षुद्ररोगनिवृत्यर्थमष्टोत्तरशतं मनेः । जप्त्वा त्रिदिनमेवातैतभ्योमुच्यते तत्क्षणात । क्षुद्रभूतग्रहांतर्पसतमष्टोत्तरं पुनः । दिनत्रयमथोजप्त्वा भूतानां मुच्यते भयात । भूतप्रेतपिसाचादिशांतये अष्टोत्तरशतं । जप्त्वैव तमद्यान्मंत्रोमवे

राम॰
१५

देवनसंशयः । महारोगादिशांत्यर्थं मध्योत्तर सहस्रकं । जप्त्वात
स्मात्प्रमुच्येत निश्चितं नियताशनः । जयाभिकांक्षिरो राज्ञा
नास्मादन्यत्र विद्यते । ध्यायन्नासं सहतारमयुतं नियताशनः
अयन्तिपमवाप्नोवजयेद्दुर्जयमप्यरिं । संधानायतु सुग्रीवं
संधातारं स्मरन्नपि । प्रयुनेव वलिना संधिमथ्योत्पसंशयं
लंकायां दाहकं ध्यायन जपन्नयुतमंजसा । शत्रुराष्ट्रं दहे
देवदुग्धाब्धिमपि चानघ । जपार्थीरिपुसंधानामस्मादन्य
न विद्यते । यस्तु गेहे हनूमंतं सर्वदैव प्रपूजयेत् । तं वंदे त्तं स्म
मंत्रैरात तस्य लक्ष्मीरचंचला । दीर्घमायुर्लभेद्देव सर्ववतो वि
जयी भवेत् । मायादिमतसंक्षोभं तद्देहे नैव जायते । शत्रवः
सर्वदा मित्रभावेनैवासते सदा । शैवा वैष्णवानां च यद्धम्

शेषाणां

त्रपदर्शितं ॥ नान्यत्साधनमस्त्येव मंत्रादस्मादनन्तमः ॥ चौरव्या
घ्रादिभीतानां मयमेव परायणः परायहत राज्यानां धर्षि
तानां परैः पुनः ॥ सन्नाहभाजां युद्धे सुहृआनां परिसैनिकैः ॥ या
त्राकाले हनुमन्तं स्मरन्न्यस्तुल्बकाकुलात ॥ निर्गच्छति स वेगेन
स्वच्छार्थमभिगच्छति ॥ स्वापकाले स्मरन्नित्यं चौरभीता
दिकाद्भयात ॥ ॐ हृयं वासुदेवाद्यं हनुमन्तपदं तथा ॥ पुरी
तिफलितपदं धगेति धगिते तिच ॥ स्वायुरापैहडाहेति सघः
प्रत्ययकारकः ॥ जय वासुदेव हनुमान पुरीफलितधग
धगित स्वायुरापहडाह ॥ चतुर्विंशाक्षरो मंत्रो घ्यं वे ह्नीहरो
गनुत ॥ नागवल्लीदलं चैव कमच्छ प्रगृतितश्रमं ॥ वंशज
लवकलस्थाप्य क मत्स्नीहोदरोपरि ॥ सप्तार रापापलागनौवे

वधर्यच्छिंपूतायपेत । मंत्रेणानेनाभिमंत्र्य सप्तवारं तथाकुन
तथाभिमंत्र्य पदेदेवं सप्तभिश्च विचक्षणः । स्फोटज्वरो भवेल्लू
होमभस्माभृतानेन शयः । कर्पूरागुरुगंधेन पिच्छाकारे पटे लि
खेत । कोकिलास्यले खिन्यारूपं हनुमतो मनुं । तद्द दष्टांद
शारोंतु मंत्रमध्ये भिधायरे ॥ मूर्ध्नि वेष्टेन तेनैव त्रैलोक्याज
यति ध्रुवं । पद्मासेनाजये थ्यायापनाकायांस मालिखेत
चंद्रसूर्यग्रहे प्यामात्रिकामोक्षणा विधिः । होमं यंत्र दशा
सेन तिलसर्षपकादिभिः । युद्धकाले पताकां तां गजस्यो
परि संक्षिप्य तां दर्शयेत्पर सैन्यस्य तं स्वगः स्यात्तु निष्क्रि
त । माला मंत्रं जपे घस्तु हनुमंतं स्मरन्नतो । वज्रांगो जाय
ते पुत्रे हनुमत्समविक्रमः ॥ अथ परं स्थापयिष्यामि सर्वसि

क्षिप्रदायिकां स्तंभनीं सर्वसैन्यानां भूतानामिव शांकरी। रो
चनाकुंकुमाभ्यां च भूर्जपत्रे सुशोभने। सुवर्णमयलेखिन्यां
यंत्रमष्टदलं लिखेत्। साध्यनाम च तन्मध्ये मूलमंत्रं दला
ष्टके। मालामंत्रं च तद्बाह्ये त्रिधा ह्रींकारवेष्टितं॥ वेष्ट्य यंत्रं वि
लोहेन कटिबाहुशिरस्थितम्। धारयेद्घोरसंग्रामे विघ्नस्त
स्य न जायते। रणे राजकुले द्यूते व्यवहारे पराभवे। शत्रु
णाक्रमते तस्य वज्रदेहो महाबलः। उपसर्गादिदोषाश्च वि
षं स्थावरजंगमं। न भयं विद्यते तस्य स्त्रीरोगा वातिवद्भ
मः॥ तस्य पीडां न कुर्वंति ग्रहाश्चैव उपग्रहाः। जलेऽग्निभयं
नास्ति व्याघ्रात्तस्करजं तथा॥ ज्वराः सर्वे विनश्यंति त्र्याहि
काद्या महाबलाः॥ अर्शजादीन्महारोगान्यंत्रराजप्रभा

चो

मदिरं

वतः ॥ तारं हकारोऽग्निसमः षष्ठदीर्घस्वविंदुमान् । प्रणवांतो
द्व्यक्षरकः मूलमंत्र उदाहृतः ॥ ताराद्यं वज्रकायेति वज्रकुंडे
तिषेहरेत । कपिल पिंगलं प्रोक्तं ऊर्ध्वकेश महाबलः । रक्त
मुखे [illegible] जीह्व महारौद्रपदं ततः ॥ दंष्ट्रोत्कटे [illegible] ह फट्कं करा
लिनं विदृत्ततः । महादृढ प्रहारि च लंकेश्वर वधाय तु । महा
सेतु वंधं पदं महाशैल प्रवाह च ॥ गगनचर एह्येहि भग
वं कृत्स्न महापदं । बलः पराक्रमं पदं भैरवाज्ञापयेति च । ए
ह्येहि महारौद्र दीर्घपुच्छेन वेष्टय । वैरि राज्ञं जप पदं हि
त्कं हुं फडंतकं ॥ पंचविंश [illegible] धिकः प्रोक्तो मंत्रः शताक्षरः ।
मालाख्योयं ज्वरादीनां रोगाणां मंत्रकः स्मृतः । इति रामम
न्त्रोद्धारः ॥ गतोपपादिचतुरा तु रामाणां लंप्रतीयते । सर्वस्वा

राज: ३

शाहिविग्रुसुगविश्वाश्रिगसुशाशिशिगसवि सुगसख्यंतरे सूक्तः कमःपंचसुवन्हितः ४

ग: ०वं

१८

स्तुवंतीती सामान्यां श्रुतिचोदनात । मंत्रराजांगता सर्वमंत्राणां
श्रुतिसूचिता ज्ञेया साक्षादनुक्तापि परं ब्रह्मविनिर्गतात ॥ त
स्याग्नेयगणेशाने सर्वने ऋतत्कोणाके । वायव्योर्ध्वकं देव
मीशाने [illegible] विकां यजेत । ते षांलैन कमंत्राः सूज्ञेया ग्रंथांतराद्
बोः । संक्षेपेणोद्ध कथ्यंते ग्रंथविस्तरभीतितः । तारश्रीशक्तिस्म
रोखा वीर्यं गणपतिं वदेत । तं वुरां ते वरदं सर्वपुत्रं जनंचमे
वशं चेतिवदेत्पश्चादा[illegible]यत्पग्निवल्लभा । ऋष्ठ विंशल्यक्ष
रोयमुक्तागणपतेर्मनुः । गणोकोस्य ऋविश्छंदो गायत्रिति
वृदन्वृिताः । महागणपतिः प्रोक्तोदेवो भवनवंदितः । ऋष्ठ
वीजंतगःशक्तिः श्रीमुखं हृद्येस्मरः । सर्वाभीष्टफलप्राप्ति
विनियोगोत्र कीर्तितः । तारायाद्विवीजेन दीर्घभाजांग

स्वक्ष्यानहिता
देवाः कुलेशो
कमपपूग्गः
मक्षेपुष्टां
गलिंद्रत्वा
गलोशार्ध
र्धनंभवेत

गत्लोश एवमुक्तेषुक्षेत्रस्तूष्यक्रमामभ्यवेत[illegible]

गे:

१८

कल्पना ।। बीजापूरगदेक्षुकार्मुकरुजा च क्राब्जपाशोत्पलव्रीह्यग्र
स्वविशाणरत्नकलशैनहस्तैर्बृहंतं भजे । हस्तींद्राननमिंदुचूडम
रुणाछायं त्रिनेत्रं रसादाश्लिष्टं प्रियया सपद्मकरया स्वांक
स्थयासंततम ।। न्यग्रोधविल्वमभितश्च रमारमेशौ तद्दक्षिणो
वरटजुषौ गिरिजावृषांकौ पश्चे च पिप्पलजुषौ रतिपुष्पबा
णौ सव्ये प्रियंगुमभितश्च महीवराहौ । सव्यापसव्यभागत
स्य विघ्नेशयोश्च शंखपद्मनिधी: । मौक्तिकमालिकाभ्यां वर्षतो
धारयाधनानि सदा । निजपुष्करधृतकलशाशाषातमालिमु
क्तापुव्रवालवर्षैरा ।। अविरतधारं विकिरन्नभितः साधक
समग्रसंपत्त्यै ।। तारं घृणि: सूर्यमादित्योमिति [illegible]हरत । इत्य
वाष्टाक्षरः सर्वमंत्रोयं समुदीरितः । भार्गवोस्य ऋषिश्छंदो

गायत्र्यं देवता मनोः। अस्यादित्यो मुनिभिः प्रोक्तो दक्षाद्य ष्ठ फलप्रदः
अंगमंत्राः। प्रदर्शयते सत्यापदं पुनः। ब्रह्मतोच शिरप्रोक्तं
विश्वं च शिखा मता। हृदयाय वर्म निर्दिष्टं मगनये नेत्रमीरितं। शा
र्वाया स्त्रं च विज्ञेयमिति स्यादंगकल्पना। रक्ताब्ज युग्माभयद
नहस्तं केयूर भूषांगदकुंडलाढ्यम्। मारोकस्मो लिंदिनना
थमीडे वंधुकक्रांति विमलं त्रिनेत्रं॥ शांतो नुग्रह संयुक्तो वि
दुमप्पितमस्तकं। प्रासादाख्यो मनुः प्रोक्तो भक्तानां सुरपादपः
ऋषिस्याद्वामदेवो स्य पंक्तिश्छंदः समीरितं। सदाशिवो देवता
चास्य वीजं शक्तिरौ स्मृता। दीर्घस्वरयुता मूल वीजेन स्यात्षड
गंकं। मुक्तापीतपयोदमौक्तिकजपावर्णैर्मुखैः पंचभिस्त्र्य
क्षैरंचितमीशमींदुमकुटं पूर्णेंदुकोटिप्रभम्। शूलंटंकक्रपा

शारदातिलके मायाहृल्लगवसंनेमाहेश्वरीपदं वदेत् अन्नपूर्णे देवता ह्रीं बीजं स्वाहा शक्तिः अन्नपूर्णाप्री॰

णा वज्रदहनं नागेंद्रघंटांकुशान्यो शंभीतिवरदधानममिता
कल्पोज्वलं चिंतयेत् । ललशूलीशोग्निमान्दो वामनेत्रा
र्द्धचंद्रवान् । भुवनेशीशिमाख्याता भक्तिमन्त्रेककासाधने । ऋषि
शक्तिर्भवे छंदो गायत्री देवतामनोः । रं बीजं मीशापाक्तिरस्य
श्चार्थे विनियोजयेत् । उद्यदादित्यसंकाशामंकुशाभयवदान
रान् । पुस्तकं पाशचक्रौ च दधतीं जगदंबिकां । इत्यंगदेवता
मंत्रोद्धार । अगस्त्योक्तं च माहात्म्यं प्राधान्यकारणं महत्
वक्ष्ये श्रीमंत्रराजस्य श्रुत्वा यद्याति सद्गतिं । सर्वेषु मंत्रवर्गे
षु श्रेष्ठं वैष्णवमुच्यते । गाणपत्येषु शैवेषु शाक्तशौरेषु भि
क्षुम । वैष्णवं च पि सर्वेषु राममंत्राः फलाधिकाः । गाणप
त्यादिमंत्रेषु कोटिकोटिगुणाधिकाः । विनैव दीक्षां विप्रेंद्र

मिति पाणः हां हीं हूं हैं हौं हः इति षडङ्गः उद्यन्नोडुवविलोलांभदुव ऋनपनां भवकां
तां अन्नदाननिरतांभावेदुषसिचिन्नकूलो एवंध्यात्वा नरशतं जपेत् पुरश्चरणं १६०००

इति भगव
मंत्रः ॥ अपू
: इ शाक्षरः
अस्यश्री अ
न्नपूर्णामं
त्रस्य ब्रह्मा
ऋषिः गाय
त्री छंदः अ
न्नपूर्णादेव
ता ह्रीं बीजं
स्वाहाशक्तिः
अन्नपूर्णा
प्रीत्यर्थे जपे

स्वर्णस्तेयी सुरापानेग्रज नस्य समानि च ६ औरः

पुरश्चर्याविनैवहि विनैवन्यासविधिना जपमात्रेण सिद्धिदः
मंत्रस्तेषु प्रयत्नाया सफलदो यं षडक्षरः । षडक्षरो यं मंत्रस्तु स
र्वाघौघनिवारणः । मंत्रराज इति प्रोक्तः सर्वेषामुत्तमोत्तमः । दे
नं दिनं च दुरितं पक्षमासर्तुवर्षजम् । सर्वं दहति निःशेषं तूला
चलमिवानलः । ब्रह्महत्यासहस्राणि ज्ञानाज्ञानकृतानि च
कोटिकोटिसहस्राणि उपपातकजान्यपि । सर्वाण्यपि प्रणश्य
न्ति राममंत्रानुकीर्तनात् । इत्यादि तथा च श्रुतिः । ॐ य एतं
तारकं ब्रह्मणो नित्यमधीते स पाप्मानं तरति । स मृत्युं तरति स
भ्रूणहत्यां तरति स वीरहत्यां तरति स वीरहत्यां तरति स सर्वह
त्यां तरति स संसारं तरति । सो विमुक्तात्माश्रितो भवति सोमृतत्वं
गच्छतीति । अनेन षडक्षरो मंत्रराजः प्रोक्तोपि न विद्यते । अनेन

राधितो रामः। प्रसीदत्येव सत्वरं। सामान्येनैव सर्वेषां मंत्राणां राघ
वस्य तु। अनुष्ठान विधिर्ज्ञेयः विसेषां तत्र तत्र वै। इति श्रीराममंत्र
माहात्म्यं। श्रीराममंत्रराजस्य समग्र्यार्थोभिधीयते। संहितो नि
धनमल सर्वकार्यार्थसिद्धिदः। रकारो वह्निवचनः प्रकासे पर्यव
स्यति। सच्चिदानंदरूपोस्य परमात्मार्थ उच्यते। व्यंजनं निष्क
लं ब्रह्म प्राणो मायेति च स्वरः। व्यंजन स्वरसंयोगो विधितस्मा
त्तोयोजनं। रेफो जोतिर्मयं तस्मात्कृतमाकार योजनं। मकारा
भ्युदयार्थत्वात्मायेति च कीर्त्यते। अयमेवां तमत्स्यपाका
रमेकाक्षरो मनुः। सोयं बीजं स्वकं तस्मात समायं ब्रह्म उच्यते
स विंदुः सोपि पुरुषः शिवसूर्येन्दुरूपवान। ज्योतिस्तस्य शिखा
रूपं नादः सप्रकृतिः प्र(परः) स्वश्रुतो समायाद्ब्रह्मराज्ञतः। विंदुना
म. ता. प्रकृतिः

स्येः प्राकृतस्त्वमस्तु मः तथैव रामबीजस्थं जगदेतच्चराचरम्
दात्मकं बीजं वह्निः सोमकलात्मता। अग्निर्वा मात्मकं विश्वं राम
बीजप्रतिष्ठितं। यथैव वटबीजस्थं जगदेतच्चराचरं। इति श्रुतिः
इति बीजार्थः। अक्षरार्थोऽधुनास्यैव विशदीक्रियते मनोः बीजोक्त
मुभयात्मत्वं राम नाम्नो निदर्श्यते। बीजं मायाविनिर्मुक्तं परब्र
ह्मेति कीर्त्यते। मुक्तिसाधकानां तन्मकारो मुक्तिदो मतः। मारूपत्व
द्वा रामो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः। आद्यो रा तत्पदार्थः स्यान्मकारस्त्व
पदार्थवान्। तयोः संयोजनमसीत्यात्मतत्त्वविदो विदुः। तत्त्व
मस्यादि वाक्यं तु केवलं मुक्तिदं यतः। भुक्तिमुक्तिप्रदं चैतदस्मा
दप्यतिरिच्यते। रमंते योगिनो नित्यं यहार मपतिस्तकान् नि
गुणं सच्चिदानंदमगुणं चेति कीर्त्यते। जीववाचि नमो राम च

त्मा रामेति गीयते। तदात्मिका च तुर्थी च तथा मामयेतिक

ध्यते मंत्रोयं वाचको रामो वाच्यः योगात् एतयोः । फलदश्चैव सर्वेषां
साधकानां न संशयः । यथा नामी वाचकेन नाम्ना योभिमुखी भवे
त् । तथा वीजात्मको मंत्रो मंत्रिणोभिमुखो भवेत् । चिन्मयस्या
द्वितीयस्य निष्कलस्याशरीरिणः । उपासकानां कार्यार्थं ब्रह्म
णो रूपकल्पना । रूपस्थानां देवतानां पुंस्त्र्यंगादिकल्पना ।
मननात्त्राणतो नाम मंत्रो मंत्रिणां कल्पभूरुहः । मूलत्वात् सर्वमंत्रा
णां मूलाधारस्य मुख्यवान् । मूलत्वरूपमंत्रत्वात् मूलमंत्र इति स्मृत
सप्तकोटिमहामंत्रा उपमंत्राश्च तादृशाः । वर्णा मात्रा स्वराः सर्वे मू
लमंत्रात् समुत्थिताः । तेनाधीतं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितं । मूल
मंत्रं विजानाति यो विद्वान् गुरुदर्शितं । मूलविज्ञानमात्रेण राजी
वन्मुक्तो भवेन्नरः । आरामादिकमैश्वर्यमचिरादेव जायते ॥

रा॰ चं
२२
22

इति श्रीराममंत्रराजार्थः । मनुष्येते षु सर्वेषामधिकारोऽस्ति देहिनां
मुमुक्षूणां विरक्तानां तथा वाश्रमिणां सदा । रामो ध्येयः पुराणव
वाच्यतीनां तु विशेषतः । स्थूलं कल्वा त्तारकत्वं मंत्रराजस्य पल्लु
हंसीयार्द्धं किं तारयती त्रिलोमार्द्धमात्रा विंदुश्च नादोवरां कि
मेरा घट । तारकं चात्तारकं ततः स्थूलं क्रमव वधार्यते । अथ हैनं
भारद्वाजः पप्रच्छ याज्ञवल्क्यं किं तारकं किं तारयतीति स होवाच
याज्ञवल्क्यः । तारं दीर्घानलं विंदुपूर्वकं दीर्घानलं पुनः । रामा
यनमः । चंद्राय नमः । भद्राय नमः । इत्योतद्बृहत्मकाः सच्चिदा
नंदाख्यो इत्युपासितव्यं । अकारः प्रथमाक्षरो भवति । उकारो
रो द्वितीयाक्षरो भवति मकारस्तृतीयाक्षरो भवति अर्द्धमात्रा
श्चतुर्थाक्षरो भवति विंदुः पंचमाक्षरो भवति नादः षष्ठाक्षरो भ

रा॰ प॰
२२

वति। तारकत्वात्तारको भवति। तदेव तारकं ब्रह्म त्वं विद्धीति
श्रुतिः। रामेति परमं जप्यं तारं ब्रह्मसंज्ञितं तथा चरामरामे
ति वै तत्तारमुच्यते इत्याद्याः श्रुतयः सन्ति स्मृतयश्च सहस्र
शः। एतदेवाविमुक्ते श्रीरुद्रः कथयति श्रूयते मुमूर्षोर्म्मीति।
कस्मिंश्चिद्ग्रामसौदकनिवासिनः अहं दिशामीति मंत्रं तारक
ब्रह्मसंज्ञितं ब्रह्म। त्वं ज्ञानकीनाथ इति पाद्मे शिवोक्तितः। रुद्र[illegible]
तारकं ब्रह्म व्याचष्टे त्रिस्मृतेरपि। सर्वेषामधिकारो हि ज्ञातव्यो
हि ४ देशिकोत्तमैः। अगस्त्यसंहितायां तु एतदेवोपपादितं। शुचिव्र
तताः श्रद्धा धार्मिका द्विजसेवकाः। स्त्रियः पतिव्रताश्चान्ये
प्रतिलोमानुलोमजाः। लोकाश्चाण्डालपर्यन्ताः सर्वेप्यत्राधि
कारिणः। तत्र श्रुति(प्रमाणा) ब्रह्मा[illegible] सर्वस्मतितिर्व[illegible]पातम्

रा॰ चं
२२
23

कं । द्वयोर्द्विभिः संप्राप्तोनाशयते तत व्यवस्थया । श्रुतिस्मृतिविरोधेतु
श्रुतिरेव बलीयसी । व्यवस्थाभाव माश्रित्य सर्वाकामेत न्नियामकं । व
र्ज्जयेद्बालरामादीनांत्र्यपारांतु द्विवर्णकं । अन्ये सांदेशिके द्वेरामक
मंतारकं परं । विप्राणां प्रणवं मंत्रं चारांगायत्री श्रुतिवारणात् ॥ सा
वित्रीं लक्ष्मीं यजुः पूर्वां वैपद्विजानीयात स्त्रीशूद्रः सम्मतोधोगच्छ
ति । तस्मात्सर्ववेदानां षडक्षरसंख्या वार्यत्नेन वप्रतनो भवतीतिताप
तीयश्रुतिः । तथा बालरामस्य मंत्रोयमुपदेष्टव्यो बालरामाघज्ञा
पतः । नन्यव्रैक्षरं वा वांनव पर्कं षडक्षरं । ॐ ताद्यपेक्षाहीनत्वा
त् । श्रुतिरप्याह निर्भरं । रमन्ते योगिनो नित्यं सदानंदे चिदात्मनि
इति रामपदेनासौ परब्रह्माभिधीयते ॥ इत्याधिकारिणः । अथा
भिषेकं वक्ष्यामि दीक्षाविधिमन्त्रतमं । उपासनस्य तेनापि बिना

पद्माव६

राम:
२२

समस्तृऽः श्रावणे नूनं भवेद्भाद्रपदे नृपः प्रजानामाश्विने मासे सर्वतः शुभमेव हि स्नानं स्यात्कार्तिके सौख्यं
मार्गशीर्षे सर्वसापि पौष्ये स्नानक्षमा माघे भवेन्मेधा त्रियं ६ नम ३ ...

पुनर्न लिप्यति मधुमासे भवेद्दुःखं माघे वैरत्व संचयः । मरणं भव
ति ज्येष्ठे आषाढे बंधुनाशनं । फाल्गुनोपि समृद्धिः स्यान्मलमा
सं परिवर्जयेत् । इति मासशुद्धिः । रवौ गुरौ शनौ सोमे कर्त्तव्यं बुध
शुक्रयोः । इति वारशुद्धिः । आश्विनी रोहिणी स्वाती विशाखा हस्त
मेव च । ज्येष्ठोत्तरत्रयं चैव कुर्यान्मंत्राभिषेचनं ॥ नीरतंत्रेपी रो
हिणी श्रवणो दृश्च धनिष्ठा उत्तरात्रयं । पुष्य शतभिषा श्चैव
दीक्षा नक्षत्रमुच्यते । इति नक्षत्रशुद्धिः । पूर्णिमा पंचमी चैव द्वि
तीया सप्तमी तथा । त्रयोदशी च दशमी द्वादशी सर्वकामदाः
मंत्रसारसंग्रहे द्वितीया पंचमी वापि द्वादशी च विशेषतः । दश
म्यामपि कर्त्तव्यं त्रयोदश्यामथापि वा । इति तिथिशुद्धिः । पंचांग
शुद्धदिवसे सूर्योदये शशितारयोः । गुरुशुक्रोदये शुद्धलग्नेदा

तं॰ चं॰
२६

मंत्रशिक्षां
प्रकुर्वीतो
मासशुद्धि
न शोधयेत्
इमिपावद्
कालःशुपा
सकलशुद्धु
त्मागत्रं पल
ननोषपेत्

दशाशोधिते । चंद्रतारानुकूले च सम्पते सर्वकर्मसु ॥ इति कालशुद्धिः
सूर्यग्रहणोकाले तु नान्यदन्वेषितं भवेत् । सूर्यग्रहणोकाले न न
समानोस्ति कश्चन ॥ तत्र यद्यत्कृतं सर्वं अनंतफलदं भवेत् । न मास
तिथिवारादिशोधनं सपर्पवेणि । ददाती षंग्रहीतं यत्तस्मिन्
कालेगुरौर्न्नम सिद्धिभवतिमंत्रस्य विनायासेन वेगतः ॥ कृत
स्तत्रैव रामस्य मंत्रती र्थाभिषेचनं । कर्त्तव्यं सर्वयत्नेन [illegible]
त्वविनाविनयं[illegible]भक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ यथा ददाति संतुष्टः
प्रसन्नो वरदो मनुः ॥ स्वयमेवतथा चैवमितिकर्त्तव्यताक्रमः
गुरुर्विशुद्धप्रागेव शुद्धासात्सप्रभंहनिः ॥ सकल्पो यो ष्यकर्त्त
व्यामंकुरारोपणादि शुभं । कुर्यात्ता[illegible]मर्षेश्राद्धं पर्षेषुः स्वस्तिवा
चनं । स्वगृह्योक्तविधानेन तदेतद्विदधीतवै । चतुर्भिःवरोकैः

६ऋषिः

मंत्रसिद्धिम
भीप्सुभिः
तथा सती
र्थेकविप्राय
से सगुरुराधन
पर्वलाः ६
शुद्धिः

तं॰ चं॰
२६

सम्यक्नीलपीतसितासितैः । सर्वतोभद्रमालिख्य तत्र धान्यान्य
लिख्यं निधाय कलशं तत्र तीर्थतोयसुपूरितं । वेष्टितं वस्त्रयुग्मेन
पंचरत्नसमन्वितं । आम्राश्वत्थवटप्लक्षसनाघसारवाभित् पत्रशोभितं
नारिकेरफलोपेतं मंगलैः परितोध्वलं । सर्वौषधसमायुक्तं
कृत्वा तत्रार्च्चयेद्धरिं ॥ ऋग्यजुःसामसूक्तैश्च सूक्तैः पौराणिकै
रपि । मंत्रैरागमीकैश्चैव वैष्णवैर्देवमर्चयेत् । वरयेद्ब्राह्मणा
न्वासः कुंडलांगुलिभूषणैः ॥ श्रावयेत्तैश्च सूक्तानि मंत्रसिद्धा
न्स्ववेश्मसु । गुरुस्तत्र कुर्याद्विधिनामृतश्रद्धाघोषाचरेत् । न्यास
जालं च बिम्बस्य विधिवत्तत्र पूजयेत् । पूजनीयैश्च पूर्वोक्तैः सा
धनैः पुरुषोत्तमः ॥ पूर्वोक्तेन त्वगीताघोषं सर्वं तत्र कारयेत् । ७
तप ब्रीभ्यां गरुडस्याभ्यादघाकूर्मवितस्तरे । गंधपुष्पैर्जातवल

यामाद्येर्भक्षणादिकं । भोजनं वान्नपानीयैरन्यैर्वापि प्रकल्पयेत्
एवं रात्रौ सकलं वा रात्रौ जागरणं चरेत् । एवं दिवा चरेद्रात्रौ वा त्रि
कालं पूजयेत्प्रभुं । षट्सहस्रं जपेत्तत्र पञ्जरोहरिनिशंगुरुः । परे
नितपाप्मानः पर्वविस्तर्वमाचरेत् । संपूज्य विधिवद्रामं गृह्याग्निका
र्यमथाचरेत् । वशिष्ठसंहितायांतु कुंडलक्षणमीरितं । तत्रादि
गृहस्य स्थानभागे तु मंडपं कारयेद्बुधः । षड्द्वादशाष्टभिर्हस्तैः
षोडशैर्वा समन्ततः । चतुर्द्वारसमायुक्तं तोरणाद्यैरलंकृतं । कुं
डं तन्मध्यभागे तु कारयेच्चतुरस्रकं । वितस्तिद्वयखातं तं यत्कुंडं स
चतुरंगुलं । विस्तारोत्क्षेपयारातो दशांगुलं त्रिसंयुतं । वेदपानां
घंगुलाधिकं । ऊर्ध्वारात्तु हस्तमात्रकं । प्रथमामेखलाततं त्र्यंगुलं द्वाद
शांगुलविस्तृता । चतुर्भिरंगुलैस्तस्याश्चोन्नतत्वं समन्ततः ॥

तस्याश्चोपरि च वप्रस्याद्वतुरंगुलमुन्नतं अग्राभिरंगुलैः सम्यक् विस्तीर्णं तु समंततः १ त्रि

तस्योपरि पुनः कार्यो वप्रः सोपि तृतीयकः । चतुरंगुलविस्तीर्णो
श्चोन्नतश्च तथाविधः । योनिः कार्या पश्चिमभागे कुंडस्योर्ध्वे ससंस्थि
ते । षडंगुलैश्च विस्तीर्णा वायता द्वादशांगुलैः । पृष्ठोन्नता गजोष्ठ
वत् सच्छिद्रा मध्यमोन्नता । कंठोष्ठो यवमानं स्यात् कुंडे चषरमात्र
के । कंठपत्रेन कर्तव्या भुक्तिमुक्तिफलेप्सुभिः । नाभिरप्यथवा कुं
डेकं मेखलकं भवेत् । एवं लक्षणसंयुक्तं कुंडं सिद्धार्थसाधकं
अनेकदोषदं कुंडं यत्र न्यूनाधिकं भवेत् । तस्मात्सम्यक् परी
क्ष्यैव कर्तव्यं शुभलक्षणैः । हस्तमात्रं स्थंडिलं वा क्षिप्रे होम
कर्मणि । इति मंडपकुंडलक्षणं । वायव्ये वाथ ऐशान्ये पञ्जावे
दिं प्रकल्पयेत् । हस्तोन्नतां च विस्तीर्णां चतुरस्रां समंततः । शा
लितंडुलचूर्णैश्च नीलपीतसितासितैः । रक्तारुणैर्धूम्रगौरै

ग॰ः च॰
२६
मि॰

एक्तो दीक्षायहाम्येव च सूपं यंत्रं निरूपितं आदौ रेखा ... मध्ये ... कोष्ठानि पंच मार्जपरि

वेदीमध्ये यंत्रं समालिखेत् । तत्राष्टपत्रं कमलं वृत्तत्रयपरीवृत्तं । सोम
सूर्याग्निविभिन्नं वा तथा कुर्याद्विचक्षणः ॥ चतुरस्रं बहिस्तस्य पंच
तोकरीकान्तरैः । पीतं पूर्वे सितं दक्षपश्चिमे पुनरक्तकम् ॥ रक्तमुत्तु
दक्षिणे कृष्णं पावकं वह्निसंस्थितं । नैरृते नीलवर्णं तु वायव्ये
धूम्रवर्णकैः । ऐशे गौरं विनिर्दिष्टमष्टपत्रेषु पंचकम् ॥ शक्तेश्च क
गदापद्मधनुर्बाणाश्च मंडले । विलिख्य वर्णकैः सम्यक् तत्र देव
शमर्चयेत् । न्यायार्जितैः साधनैश्च दानहोमार्चनादिकं । कुर्यान्न
चेद्यदा यान्ति भस्मसात्कुर्वन्ति द्विजः । कुंडान्तरेष्वेवमेव मौरध्येमनुजे
याम्यने ॥ इति वृद्धिकाल सरा । एकं वा रुद्रमात्रेण होमार्थे विस्तृ
तवै । चतुरस्रं विभाग्यादौ समूपं चांगुलक्रमात् । ततो यासेन गतं
स्यात् दत्तवर्णज्ञशोभितं । वोलं समं तिर्यग्ग ऊर्ध्वं ... शोधयेद्बहिः
चतुष्पीठं चांगुलं स शोषा ... ईं तद्वत्ततः ॥ रम्यं च मेखलाबोत

पंचाशन्नन्दीक्षाय ... घोषमाधारणे क्रमः । १२ श्रीः

ग॰मः
२६

सिंधुनार्द्धेनकारयेत। कुर्य्यात्त्रिभागविस्तारमंगुष्ठेनसमापतं। सा
र्द्धमंगुष्ठकंचास्यात्तस्यैतुमुखंभवेत॥ चतुरंगुलविस्तारंपंचांगुम
यापिवा। त्रिषष्टयांगुलकंतस्यमध्यात्तत्तुमुखंभवे॥ सुच्छिद्रंकुंड
देशस्याविशेषावकनीयसी। शंकंतुकर्त्तव्यंयथाचिविचि
त्रकं। वस्तुकेमारात्समायुक्तोहस्तमात्रःसुवाभवेत। वकशो
भनंवृत्तषडंगुलेविदधीतवै॥ पश्चात्पर्कंगोपादहृचिरेहृस्यपते
तथा। पालाशपत्रेनिक्षिप्तेहृविरभ्यक्तेवोमतं। विदध्यौ
श्चापत्रेसंक्षिप्तेहोमकर्म्मणि॥ इतिश्रुक्श्रुवलक्षणं॥ ततःकुंडस्य
लेपनंगोमयेनोपलिप्य च॥ आदौवह्निमुखंकुर्यादुपविष्ट
विष्टरे। प्राणानायम्यमनसाजपन्मन्त्रमनन्यधीः॥ यावत्स
संवरतिसर्व्वांगेष्वपिनिश्चलः॥ संकल्पास्यैडिलेकुंडकेलाले

रा: चं
२१

साऽग्रमघतः । षट्पद्कोणं त्रिकोणं चवन्हिमंत्राद्दधीतवै । प्रोक्षोपलीर्य
तस्मिन्श्राद्दत्वा विघ्नरमादरात । लक्ष्मीमन्त्रमतिंतत्र पूर्वभोन्नीतायं
तोऽन्वत । ग्राम्यधर्मैतोसंजातमग्निं तत्र विचिंतयेत । प्रथमध्यावि
छिवबाग्निमाहिताग्नेर्ग्रहादपि । स्थानीयवादधीतात्रकुशैःपु
ष्पैल्पयत्नतः । संप्रोक्ष्ययाज्ञिकैः काष्ठैः पुरप्रज्वालयेदपि ॥ श्रा
तोपासंततः कृत्वा परिस्तीर्य कुशांकुरैः ॥ स्वगृह्योक्तविधानेन वा
सुदेवादिभिर्मुनेः । पात्रासादनमाद्यविधिवद्दिशा मंत्रेणामंत्रवित
तानवेक्ष्य विन्यसेत्तोवोक्तानि विधायवै । पुनःप्रोक्ष्यात्र यत्ना
त्रंपरिपर्युक्ष्य भावना दत्वाक्षतान्यविन्यसेत्त्रोत्सपनिधायतं
द्विस्तेत्तरस्यातत्साज्यस्थरातितत्प्रच्यतेबुधैः ॥ तत्राज्यंयेत्प्रोक्षंविहव
पूर्वतोवाग्रसरोर्चियेत । आज्यसंस्कृत्यविधिवत्स्रुकस्रुवायोनि

एम:
२१

तिब्रुयात् । गर्भाधानादिकं वृहे विवाहान्तं समाचरेत् । ग्रहश्चा वृक्षै

चतारे रावैकैकस्यतु कर्मणा: । जुहुयाद्धृतिं तव ह्नौ वौषडन्तेन स

माप्यच । कर्मांतरं समारभ्य तदप्येवं समापयेत । ह्याधानादि

ग्निमुखाज्यभागौ जुहुयात्पुनः । इत्याग्निमुखं । एवमग्नौ सुस

म्पन्ने वै स्रुवं स्वपयेद्बुधः । सांगावीरोमंत्राग्नौपजयेद्बुना

यकं । समिदाज्यचरुणां च प्रत्येकं षोडसाहुती: । जुहुयान्मूलम

न्त्रेणोपरिवारेभ्य एव च ॥ तिस्रो विनायकादिभ्य: । सर्वेभ्योप्या

हुतिर्मता । द्वारांगपरिवारेभ्य: सुरेभ्यो जुहुयात्स्वन: । द्वत्वाज्य

१५ नाहुतीस्तत्र स्वधातत्सदा स्वये । तत्तद्वयो ग्रजुहुयात्सविव

मनोहरे: । द्वारपीठ सुरेभ्यश्च द्वलादौ जुहुयात्ततः ॥ ग्रंगादि वे स

वीतेभ्य: तिस्त्रश्चाज्याहुती: पृथक् । त्रिवर्ष कतंदुला घृतेन मध्वि

ततः

सूत्तमः । अनेन विधिना सम्यक् परिषिच्य समंततः । प्रतीतामाज्ये
न कृत्वा दद्यात् वृत्तदक्षिणां ॥ स्वस्वविज्ञानुसारेण लोभमोह
विवर्जितः ॥ ततो वृत्ताणामुद्वास्य व्यालनानंतोजयेदप्यः ॥ अग्र
ग्निमध्यगतं देवं पुनः स्वात्मनि योजयेत् । एकीभूतं विचिंत्यैवं
वाचयेत् स्वस्ती वाचनं । आसीर्वचो निर्दिश्यमानः सुखीभवे
त् । हुतशेषं ततः पुष्पं कुंकुमं डं प्रमाराकं । मंत्रितं रामगायत्र्या
तत्र स्थानेवलिं हरेत् । सेनिधावपि देवस्य वा ग्रामान्तर्हिः सुरेःखत्त्वा
नित्ये नैमित्तिके काम्ये प्येतदग्निमुखं स्मृतं । सर्वत्राभ्युदयस्था
नं स्वंकुरारोपणांतयां । आदावेव प्रकुर्वीत कर्मणाम्युदया
र्थिनः । इतिहोमविधिः । कलशस्थापनं रामाय दद्यात् सुध्यांजलिं
नः । ततः शिष्यानुपानीय भक्तिनम्रमकल्पयत् । प्राणायाम

प्रिय

गा

॥ सविधिवद्धुतभुक्तिं विधायच । सुरास्त्वामिति मंत्रेण तावकुभिर्व्रीस्ततोः स
हः । अभिषिंचेन्नृतं ॥ तदेतत्कलशोदकं । सुरास्त्वामभिषिंचंतु ब्र
ह्माविष्णुमहेश्वराः । वासुदेवो जगन्नाथस्तथा संकर्षणो विभुः । प्रद्यु
म्नश्चानिरुद्धश्च भवंतु विभवाय ते । आखण्डलोग्निर्भगवान्
यमो वै नैरितिस्तथा । वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शि
वः । ब्रह्मणा सहिता शेषो दिक्पालाः पांतु वः सदा । कीर्त्तिर्लक्ष्मी
धृतिर्मेधा पुष्टिः श्रद्धा क्रिया मतिः । बुद्धिर्लज्जा वपुः शांतिर्मा
या निद्रा विभावना । एतास्त्वामभिषिंचंतु राहुकेतुश्च पनी
ता । देवदानवगंधर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः । ऋषयो मुनयो
गावो देवमातर एव च । देवपत्न्यो ग्रहानागा दैत्याश्चाप्सर
सां गणाः । अस्त्राणि सर्वसास्त्राणि राजानो वाहनानि च । अ

तुष्टिः कीर्तिः
क्षमा तथा
आदित्य
श्चंद्रमा
भौमो बुध
जीवसि
तार्कजाः
ग्रहास्त्वाम
भिषिंचंतु

द्रुमा नागाः

औं धा निष्ठ स्या प्प ८

मं घां ज्रिं घं रत्वा निकालसूत्रावयपवाञ्छये । सरितः सागराः शैला
स्तीर्थानि जलदा नदाः । एतास्त्वामभिषिंचंतु सर्वकामार्थसिद्ध
ये । इति वसिष्ठसंहितायां अभिषेकमंत्रः । नारायणः स्वयं रामः
सिद्धये सन्निदधातु वै । सर्वरोगाः सर्वतो लिप्य प्रसीदतु दयानिधिः ॥
कुंडले चांगुलीपंच धारयित्वा । इति संक्षेपतः संक्षेपतस्तज्जलैर
भिषेचयेत् । परिधाप्य तु वासस्त्र ॥ स्त्रं दनाघवसेध्यत ॥ कुंडले
चांगुलिपंच धारयित्वान्यसेत्ततः ॥ वैष्णवीं मातृकां चैव तत्व
न्यासं विशारदः ॥ तन्मूर्तिपंजरन्यासमृक्न्यासादिन्यासमेव च ॥
पूर्ववद्विधिवत्कृत्वा तेनैव वपुर्विन्यसेत् ॥ ततस्त्रिर लिख
सहस्रं दत्त्वा शतं जपेत् । अष्टोत्तरं ततो मंत्रं दद्यात् दक्षपदे
वं । गायवयोस्मात्स्य फलदो भवत्येवमदीरयन् । प्रसन्नो वर

दत्तस्मै शिष्याय मुनिपुंगवः ॥ ततोऽन्योतिमर्त्यों विद्यांगाद्वंति
भावयेद्गुरुः । आगतां भावयेच्छिष्यो धन्योस्मीति विशेषतः ॥
कृतकृत्यस्तथा शिष्यः सर्वं तस्मै निवेदयेत् । पश्चाद्यावच्चप
दं त्वाग्गुरवे देहचेतनः ॥ गोमक्षिरापविपिनगृहक्षेत्रादि
कं वसु । न चेदद्दैतदद्दैवाप्तदशांशमथापि वा । अल्पक्लेशाद
लवत्वाद्विद्याद्विज्ञानुसारतः ॥ श्रीभागवते । एतद्देवस्ति
च्छिष्यैः कर्तव्यं गुरुभिः पृथक् । यद्दैविशुद्धभावेन सर्वधार्यात्म
र्पयेद्गुरवे ॥ प्रकारांतरमालंब्य गुरुं यत्नेन तोषयेत् । गृहत्र
त्रकलत्रादीस्तोषयेल्लेनकादिभिः ॥ अहर्ताभिः स्ववद्ध्याम
कौघादनमथवा ॥ एवमन्यप्रकारैर्गुरवे तच्च दक्षिणा ॥
कृतकृत्यस्तथात्मानं मत्वा विप्रांश्च भोजयेत् ॥ तस्यापी

दृती २

अध्ययोजितः २

दक्षिणां दत्वा सर्वं तत्तरिपूरयेत् । ब्राह्मणो शिर्वचोभिश्च
गुर्वी शिर्भिः समेत्तितिः । विसर्जयेच्चगुर्वादीं स्ततो भुंजीत
त्रवीत । एवं लघुमुनिर्द्विप्रः कृतार्थः स्यान्न संशयः ॥ इति दीक्षा
प्रकारः । दीक्षां वक्ष्येऽथ संक्षिप्तां सत्काचार्य समंततो ॥ तच्च रसे
रे यदैवेच्छा तदा दीक्षा गुरुरेतरायानुरूपतः । न तिथिर्व्रतं
रूपो न लग्नं न यमः क्रिया दीक्षायाः कारणं किंतु स्वेच्छावा
प्तिः सद्गुरौ ॥ विधि । तद्देवलग्नं तद्दिनं तद्देवता तारा बलं च
द्रबलं तद्देव । विद्याबलं देवबलं तद्देव लक्ष्मीपते तेंघ्रियु
गं स्मरामि । इति दीक्षा सामान्यकालः । सद्रूपं सर्वतोभद्रं नव
कुंभं निधाय च । सोदकं गंधपुष्पाभ्यामर्चितं वस्त्रवेष्टितं ।
सर्वौषधी पंचरत्नैः पंचपल्लवसंयुतं । ततो देवार्चनं कृत्वा

द॰ चं ३०

तं ५

द॰ म॰ ३०

कुर्वे दक्षे तरं शतं । सिष्यं स्वलंकृतं वेचामुपागिनमुपवेश्य त
मंत्रीतं प्रोक्षतीतायैः पात्रिकुंभजलैस्तथा । मूलमंत्रेणा
न्यस्तं मंत्रितैरभिषेचयेत । अथ संपादयेन्मंत्रं दत्त्वा शिर
सि धारयेव । समोक्षितेत्य क्षताद्यैः पादश्च सिंच्याचैयेद्गुरुः ।
इति संक्षेपदीक्षा । अथ वाप्यशक्तः कश्चिच्चे... समर्प्य त्वं तां
ते तद्वन्नाभिषिच्याथ वारं मूलेनकेकरं । निधायाप्यन्न
पलकं सं उपदेशं लब्ध्वा विधिः । चंद्रसूर्यग्रहे तीर्थे सिद्धक्षेत्रे
शिवालये । मंत्रमात्रप्रकथनं उपदेशः स उच्यते । इत्युपदेशः
...ः । द्विविधं स्याल्लयं मनोधीयान्तरमपासतं । न्यासितां
चान्तरं प्रोक्तमन्येषामुभयं तथा । पंचवर्णात्मिकां शक्ति
विद्याव्योमसमुद्रहतां । नादात्मके शिवे षट्के संहितां मा

ए:चं
३१
न

नुचिंतयन् । स्वात्मानं तत्त्वचिंतातु तस्मादात्मानुचिंतनं
उभयोरैक्यचिन्तातु तद्ध्यानं कमांतरं । दूर्वाग्रारोधनं वा
हंगृहस्थस्य तदप्युर्घ्यं । तद्देवार्कं संहितापांशुनाक्षंम
वींप्रति । नगरहिस्नानमात्रेणापरवेश्यचांडाल । स्पृष्टोति
चंद्रश्चवदनेन दानहोमादिविधिर्विना । गृहस्थाय द्विजानां हि
देघाल्लघुरूपादपि । पूजयेद्विधिनानैवकः कुर्यादितरद्दल
नवस्त्रचारिणोप्यनुमधिकारोस्तिभामिनि । गृहस्थोन्यथ
सर्वेभ्यः कोवाप्यवत्सयेच्छितं । नास्तेषां सिनांशक्तिर्न
तेशक्तिकलौयुगे । परिव्राट्स्नानमात्रेणोदानहोमादिविधिवि
ना । सर्वदुःखपिशाचेभ्यो मुक्तो भवति नान्यथा । परिव्राड्
विरक्तस्त्वविरक्तेष्वगृहीतपा । कुंभीपाके नमज्जेत तावभौ

एपथ
एमः
३१

कमलानने पुरापि त्रियोग हस्यात्र मंगलैर्मंगलार्थिनः
पज्ञोय करतो कुर्युर्द्दधुर्द्दाना निहतो । वातप्रस्थाश्रयतयो
यध्येवं कुर्युरत्वहं संसारान्न निवर्तते विध्यतिक्रमदोषतः
आहवं यतिताहितेभवेद्दुःखभाजनं । अहिंसा परमो ध
र्मस्तेषामेव न पठति । न हिंसाव्यतिरेकेणालभ्यते
तानि तानि वै । भावनाकल्पितैः पज्ञा साधनेरेव पूज्यते
नवहिर्यागमुक्तानामंतस्तेषां प्रसज्यते । आत्मानं सततं
रामं संभाव्य विहरंति ये । न तेषां दुःखं किंचिद्दुःकृतौघा
न चापदः । यतिभिर्भावितेद्रव्यैः पज्ञपोरामोल्लसत्ततः ॥ संपा
दितैर्गृहस्थैश्च समएव क्रमउच्यते । रघुपाशनचिन्ता ॥ इति
श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमन्मुकुन्दश्रीचरणा

वं

रा॰ चं॰
३२

शिष्यानंदवनविरचितायां श्रीरामार्चनचंद्रिकायां प्रथमः पटलः समाप्तः॥ वदंति तत्तत्त्वविदस्तत्त्वं यज्ज्ञानमव्ययं॥ ब्रह्मेति परमात्मेति भगवानिति शब्द्यते॥ तद्ध्यानाच्छनयोज्ञानवैराग्ययुक्तया॥ पश्यंत्यात्मनि चात्मानं भक्त्या श्रुतिगृहीतया॥ ततः पुंभिर्द्विजश्रेष्ठा वर्णाश्रमविभागशः॥ स्वनुष्ठितस्य धर्मस्य संसिद्धिर्हरितोषणं॥ तस्मादेकेन मनसा भगवान्सात्वतांपतिः॥ श्रोतव्यः कीर्तितव्यश्च ध्येयः पूज्यश्च नित्यदा॥ यच्चक्रखड्गसेवीरा निर्बीध्नंतस्य कर्मतं दुर्जयोयस्य घरिषद्गोमूर्तत्त्वकृत्ततो भजेत॥ इतिमंत्रे यदंधं विनाश्य धर्मं पुलिंकिचिद्वतायाधनादिकं॥ ततः श्रेयस्ते तस्मात्तस्य तोषस्यैक तत्कर्मयत॥ इतिस्वधर्मनिष्ठा व्याले

राम॰
३२

मुहूर्त्तेउत्थायचिंतयेद्रघुनंदनं ॥ रामरामेतिरामेतितारका
ख्यंपरंशुभं ॥ श्रीपूर्वंजयमध्यस्थंद्विर्जयांतंविचक्षणः ॥ युद्धे
र्थेत्यक्तराज्योव्यवरदृनुवनेपन्नपत्न्याप्रियायाः पालितोस्य
शैःक्षमाभ्यंमजितपष्पिरुजायोहरिंद्रानुजाभ्यां ॥ वेरूपाल
र्थ्यंरारव्याःप्रियविरहपरुषारोपितभ्रूविजंभैस्ता ॥ धेवृद्ध
सतुखेलदवदहनः कोशलेंद्रोवतान्नः ॥ इतिस्मरणं ॥ स
ध्यासंदध्यावोदन्यपिनिषितुमनर्हःक्षिरास्ये ॥ निवीती
कुर्यान्मत्राद्दिशौचंबहिरयसलिलात्तत्रलिंगेमदेकां ॥ प
चापानेषटहस्तेदशपुनरुभयोः ॥ सप्तचैतद्गृहस्थेद्विरापादि
प२ क्रमातैद्रुतिवनिपतिषुस्यात्तदर्द्धंनिशायां ॥ इतिमलोत्स दिस्त२
र्गसौचविधिः ॥ कलादौपादशौचंविमलमपजलंत्रिः ॥ पिव

रा: चं
२२

तुं मज्जे ह्रिदं शिरस्तं गुष्ठकाभ्यां सजलं मनिमग्ने नासिकारंध्र
युग्मं ॥ अंगुष्ठानामिकाभ्यां नयनयुगं श्रुतं करौ युग्मं कनि
ष्ठांगुष्ठाभ्यां नाभिदेशो हृदयमथ तलेनांगुलीभिः शिरो न्यं
स्त्याचमनविधिः ॥ दंताशुद्धो वितस्त्यामवतिपरिमितायाय
रित्यामं त्रात्प्रातः क्षीरवादिकाष्ठाद्वटखदिरपलाशैर्विना
नार्कबिल्वैः ॥ मत्काग्रदूष्यघघद्रुमन्हिरपिकुशमतेदर्शनी
मंगुलीभिर्न्निदाभतावकपर्वरापयिनखलुनवस्पर्शसंक्रां
तिपाते ॥ अन्नाद्याया सुरथजसोमोराजायमागमत् ॥ समे
मुखंप्रमाज्यतेवर्येसावभगेनचेति ॥ दंतधावनमंत्रः ॥
सर्वास्तीरवारिसंसोध्यरस्तु चिर्भत्वाविसितक्ष्मरा ॥ खनित्का
घात्तनेध्यायेद्वाघवंत्व त्वाहृपिरां ॥ अस्तरामोनचान्योक्ति

रा: न:
२२

बुद्धैवाहंनशोकभाक। सच्चिदानंदरूपोहंनित्यमुक्तस्वभा
ववान्। इतिभावना॥ त्रैलोक्यचैतन्यमयादिदेवश्रीनाथ
विष्णोभवदाज्ञयैव। प्रातःसमुत्थायतवप्रियार्थंसंसार
यात्रामनुवर्तयिष्ये। जानामिधर्मंनचमेप्रवृत्तिर्जाना
म्यधर्मंनचमेनिवृत्तिः। केनापिदेवेनहृदिस्थितेनयथा
नियुक्तोस्मितथाकरोमि। इतिप्रार्थनाविधिः। श्रुतौदृष्टवि
धानेनकृतंपद्मसूत्रकं। यज्ञोपवीतमितितत्तद्युक्तमंत्रे
ण धारयेद्बुधः। नदक्षिणाभिमुखोनाद्यःकुर्यात्केशप्रसाधनं
स्मश्रुकारयेत्पत्रीनिवद्धैःप्राच्छिरोनतः। धौतान्यवरोति
दार्भिश्रमगर्होत्लोमत्तिक्तस्तथा। नघाद्वितीरमागत्यल्ला
यातस्वच्छविधानवित। स्नधौतेनचवस्त्रेणनित्यनेमि

ग॰ चं
३४

त्रिंकीक्रियांन कुर्व्वंफलंनचाप्नोतिदत्तंभवतिनिःफलं धौतां
ध्रिपातीरावातःकुर्यात्संकल्पमानतः तमाद्बोगतया
स्नानंकरिष्येहंतत्तस्त्रया स्नानस्याहाहरामादिहृदसरसिना
रसमुद्रतुदर्शवगोसेभलावागोरजोभिर्भवतिविपदितके
वलैर्वापिमंत्रैः स्नानंसर्वार्द्ध्वलिपिंडांभरययतिनपोहाचमं
नास्तवज्र्यः सिंहल्प्रावकवर्कटंवापरिजलधिगतास्तीर
निष्ठाश्रमरुका स्वस्थितपुंडरीकाक्षंमंत्रमर्त्तिंप्रथंस्मरन
श्रुतंतादित्यसंकासंवासुदेवंचतुर्भुजं शंखचक्रगदाप
द्मममुकुटंवनमालिनं ततःपादोदकंजांधारांनिपतंतितत्र
मर्द्धनि चिंतयेद्ब्रह्मरंध्रेरोपप्रविशंतिस्वकांतनुं तयासंक्षा
लयेत्सर्वमंतर्देहगतंमलं ततस्सरागादिरजोमयश्चजायते

तीर२

रा॰ मः
३४

स्फटिकोपमः । इदं स्नानं वरं मान्त्रं सहस्त्रमधिकं स्मृतं ॥ किं त्वादौ वै
दीकं स्नानं ततस्तांत्रिकमाचरेत् । विनश्यंगो षडंगानि प्राणा
यामपुरःसरं । श्रीसर्पमंडलात्तीर्थमावाह्य अंकुशमुद्रया । वषि
त्वा नेन चाप्लाव्यक वचेनावगुंठयेत् । संरक्ष्यास्त्रैरागमस्त्रेनां
त्र्यपेद्दुद्गसंख्येया वा रिक्षेपं ततः कुर्यादस्त्रेणैाप्यर्कसंख्यया
ति मन्त्रपतस्मिंध्यायेत्तत्परमेशं तत्त्वाजपेन्मतं । ऊनाम्न्यकुंभमु
द्रांच वध्वा स्नायादि घटे ततः । शालग्रामशिलातोयं तु शी
लं वा मिश्रितं कृत्वा शंखे भ्रामयन् स्थिरः । पूछियेल्लिंगमर्धं
नि । शालग्रामशिलातोयमपीत्वा यस्तु मस्तके । प्रक्षेपनेपृ
कुर्वीत ब्रह्महत्या निगद्यते । पञ्चविंशांपापानि तीर्थानि तानि
तिष्ठंति सागरे । सप्तसागराणि तीर्थानि पादे विष्णुस्पद स्थिता

श्रीदत्तगिरिः
ल७५

ततः संक्षेपतो देवानमनुध्यांस्तर्प्ययेत्सितन पीडयिलांवरंचात्
पृच्छात्माचम्यपत्नतः धारयेद्वासःसीयुद्धेपरिधानोत्तरीयके ॥ अ
छिन्नेसदृशो भुक्तेश्चाचामेत्पीडसंस्थितः ॥ वहुवपरिशिष्टेपते
नामासनंतेश्लक्ष्णासर्पाकारंतुकारयेत ॥ अन्येषांचचतुरःपाद
चतुरस्त्रंचकारयेत ॥ गोसकृन्मन्मयं भिन्नं तथा पालाशपिप
लं ॥ लोहवद्धंसदेवार्क्कं वर्ज्जयेदासनंबुधः ॥ स्नानमाचमन
होमभोजनंदेवतार्चनं ॥ प्रौढपादोनकुर्वीतस्वाध्यायंचैवत
र्प्पणं ॥ आसनारूढपादस्तुजानुनोर्वाथपज्ञ्वयोः ॥ कृताव
क्थियापच्च प्रौढपादःसउच्यते ॥ अथस्नानविधिः ॥ केशांवाध
[illegible]िप्पीत्वा हस्तपादप्रक्षाल्यपंकतो ॥ हस्तपादौमुखंचैवमजय
हाभ्यामुन्मार्जनंतथा ॥ एकेनहस्तंप्रक्षाल्यपादावपितथैवच
तः ॥ संप्रोक्ष्यैकेनमर्द्दनंततःसकर्णतोदिभिः ॥ आस्यनासा

क्षिकरांगुष्ठेनाभ्युरः कंभुजं स्पृशेत् एवमाचमनं कृत्वा साक्षा
न्नारायणो भवेत् केशव १ नारायण २ माधव ३ गोविंद ४ वि
ष्णु ५ मधुसूदन ६ त्रिविक्रम ७ वामन ८ श्रीधर ९ हृषीके
श १० पद्मनाभ ११ दामोदर १२ संकर्षण १ वासुदेव २ प्रद्यु
म्न ३ अनिरुद्ध ४ पुरुषोत्तम ५ अधोक्षज ६ नृसिंह ७ अच्यु
त ८ जनार्दन ९ उपेंद्र १० हरि ११ कृष्ण १२ चतुर्विंशतिनां
मभिः इति वैष्णवमाचमनं ललाटे केशवं ध्यायेत् नाराय
णो मध्योदरे माधवं हृदये ध्याये गोविंदं कंठकूपरे उदरद
क्षिणे पार्श्वे विष्णुं ध्यात्वा विचिंतयेत् तत्पार्श्वे बाहुमध्ये तु वि
नयेत् मधुसूदनं त्रिविक्रमं वत् तत्स्कंधे वामपार्श्वे तु वामनं
श्रीधरं बाहुके वामे हृषीकेशं तु कंधरे अपरे पद्मनाभं तु कं दि
कु

रा॰ चं॰
३६

36

केशवमोदरं स्मरेत् । तत्प्रक्षालनतोयेन वामदेवेति मर्दनि । दक्षि-
णे तु करे विप्रो विभृयाद्देहदर्शने । पद्मं मत्स्यं चापरे च शंखं कूर्मं
गदां तथा । ललाटे तु गदां धार्या मूर्ध्नि चापशरौ तथा । नन्दकं चै-
व हृन्मध्ये शंखं चक्रं भुजद्वये । शंखचक्रांकितो विप्रः श्मशाने
म्रियते यदि वा । प्रयागे या गतिः प्रोक्ता सा गतिस्तस्य नारद ॥ १
तिलकं धारयेत् । निःपीड्य पिबेद्वस्त्रं तु पश्चात्संध्यां समाचरे-
त् । अन्यथा कुरुते यस्तु स्नानं तस्याफलं भवेत् । वस्त्रं त्रिगु-
णितं यस्तु निःपीडयति मूढधीः । वृथा स्नानं भवेत्तस्य निष्पी-
डयति चाम्बुनि । रामात्मकं गृहं नत्वा रामसंध्यां समाचरेत् । स-
र्वेषां पृष्ठमध्ये हि रामं ध्यात्वा मनुं जपेत् । जलमध्ये रामसंस्मो-
ध्यक वैच नाम गंध वै । वज्रीकृत्य जलं सम्यक् कद्भं मलेन मं

रा॰ म॰
३६

त्रवित । आवाहनादिमुद्राभिस्तीर्थमावाहयेद्व्रत । ब्रह्मांडो
दरतीर्थानिकरैः स्पृष्टानितेरवे । तेनसत्येनमेदेवतीर्थंदे
हिदिवाकर । गंगेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति । नर्मदे
सिंधुकावेरिजलेस्मिन्संनिधिंकुरु । एवमावाहयेच्चाराध्यावि
धिवत्तज्जलंमुने ॥ आदायांजलिनासम्यकजपेन्मालामनु
सकृत ॥ जलंदक्षिणहस्तस्थंसव्यहस्तेविनिक्षिपेत । तल्लिस्र
तांबुनामहिंसिंचेन्मालामनुस्मरन । दशाक्षरेणातत्छेषं
अभिमंत्र्येज्जलंपिबेत पुनरंजलिमादायजलमर्द्धंत
क्षिपेत । मंडलस्थायरामायनमोर्घंकल्पयाम्यहं । ततो
रामोहमस्मीतिगायत्रींनियतोजपेत ॥ जन्मप्रभृतिय
त्पापंदशभिर्जातिसंक्षिपाम्प्रोक्षेनसतेनैवसहस्रेणा

त्रि
र्थ

श्रीमादिरेषा ५

जपेनवा । वदेस्सद्देशारध्यायेति विघ्नहेति पदं ततः । सीतापदं समुद्
त्यवल्लभायततोवदेत् । धीमहीत्यपितन्नोऽथ रामश्चापि प्रचोद
यात् । एषास्याद्राम गायत्री भक्तानां भुक्तिमुक्तिदा । पुरश्चरं रामा
स्याश्च चतुर्लक्षजपावधि । पञ्चपावन्नपूजादि सर्व्वं पूर्ववदा
चरेत् । [illegible] गायत्री मुक्तिमेव प्रयच्छति । मायादिरपि
वै [illegible]युः स्मादिस्वभ्रियं मन्मनेन । मदनेनापि संयुक्ता संमोहयति
मेदिनीं । अनयाराधितो रामः सर्वाभिष्टं प्रयच्छति । तर्प्पयेच्च
ततो मूलमन्त्रोच्चारणपूर्वकं । रामं तर्प्पयामि नमः । पीठदेवा
दिपूर्वकं । चत्वारिंशद्दिंत्वादौ सीताद्यांश्च चतुः क्रमात् । इदं दद्या
दीं तर्प्पयेत्पश्चान्नाम ध्याम ध्यारघूद्वहं । नाममन्त्रैर्भवेदेवं चत्वा
रिंशात्तद्वयं । स्तुवंश्च प्रार्थयेद्रामं यथाशक्त्या मनिष्चर । कृत्वे

चं

तत्पूतत्वहं समभ्यक त्रिसंध्यं च यथा विधिः। कृतकृत्यो भवेन्मंत्री स
त्यं सत्यं च नान्यथा॥ हंसः पूर्वं समुच्चार्य सोहमित्यजपां जपेत्।
ऋषिर्हंसोव्ययं छंदः परमात्मात्र देवता। सूर्यात्मने हृतं सोमा
त्मने शिरः जनार्दि शिखा। निराभासापकं कवचं ग्रतनुः। सूक्ष्मायु चो
द्यादस्त्रं ध्यानं मूर्धानं यस्य विप्रा वदति खं वै नाभिश्चक्षुषी चंद्र
सूर्यौ। दिशः श्रोत्रे यस्य पादौ क्षितिश्च ध्यातव्यो सो सर्वभूतात
रात्मा। एकविंशति साहस्रं षट्शताहं जपेन यः। शताधि
केन श्रीरामः प्रीतो स्थिति सर्जयेत्। इति रामसंध्या। रामं नत्व
गृहं न ज्येष्ठान् कुशाभः पुष्पधारकान्। भक्त्या तथैव पाखंडा
न रामभक्त्या गृहे विशेत्॥ कुर्हं प्रागवाध्यये होमो रवेरस्त
दिवानिशि। भवेन्नमेरि द्वितीयावेदव्येवृं स्नादि नियेषा। देव

नं ७७

पूजांततःकुर्यान्नाममंत्रैःसकृन्सकृत । दद्याद्दानंयथाशक्ति पात्रेरा
मपरेतथा । इति दिनाग्रभाग कृत्य विधिः । दिवसस्य द्वितीयेंशेस्वेदस्या
भ्यसनंचरेत । मीमांसातर्क धर्म्मार्थस्वच्छास्त्राणामपि द्विजः । सा
लंकारःसमुमनाःसंपुष्पेन्मंगलाष्टकं । गोमंविप्रांवुहेमघृम
निलेस्तन्पानिति । इति द्वितीयदिनभागकृत्यविधिः । विभागस्तु
तृतीयेतुपोष्यवर्ग्गंतुपोषितुं । देशाशास्त्राविरुद्धेनद्रविणं
मीतोर्ज्जयेत । ऋतामृताभ्यांजीवेतमृतेनप्रमृतेनवा । सत्या
नृताभ्यामपिवानस्ववृत्याकथंचन । ऋतमुच्छशिलंप्रोक्तम
मृतंयदयाचितं मृतंतुनित्ययांचास्यान्प्रमृतंकर्षणंस्मृतं
सत्यानृतंतुवाणिज्यंस्ववृत्तिर्नीचसेवनं । सेवाश्ववृत्तिर्यैस्त
नसम्यक्तैस्त्वदाहृतं । स्वच्छंदचरितःश्वासोविक्रीतासुःश्वसेवकः

ग॰ चं॰ ३८

३८

त्यक्ताः पशवो वध्याः कन्यकाश्च रजस्वलाः देवताश्च सनिर्माल्या हंति पुण्यं पुराकृतम् ।

प्रतीकृत्यात्मनः प्राणान्ये वर्त्तंते द्विजाधमाः । तेषां दुरात्मनानाम
न्नं भुक्त्वा चांद्रायणं चरेत् । अन्नपेक्ष्य च द्वौ भागौ तिष्ठेन्मंत्रीज
न्मने । रामाज्ञाकृतविश्वासो दाता सर्व्वेश्वरो यतः ॥ इति तृतीय
दिनभागविधिः ॥ अथ वक्ष्येऽह्नो द्विभक्तस्य चतुर्थांशे यथा द्विजः ।
कुर्यान्माध्याह्निकं स्नानं जपदेवार्च्चनादिकं । मृत् गोमयाम्बु
क कुशासनमृत्तिका दिव्यध्याक्षतानि सकमंडलुचंदनादीनी
त्वा जलांतिकमनेरुस मार्घिकं च मत्वार्च्चयेन्सकलतीर्थ
पवित्रकीर्त्तिखगघोत्तमं मन्त्रवरैः स्नात्वा संध्यां विधाय च । वेद
कद्रुरकैश्च देवादीन् तर्प्पयेत्तिलैः । तथैव च वनेशस्य
स्नानसंध्यां च तर्प्पणं । पूर्ववदाचरेन्मंत्री रामं नत्वा विसर्ज
येत् । ततो देवालयं गत्वा न्यासं कृत्वार्च्चयेद्धरिं । लक्ष्मी

दक्षांशं पादुके स्यक्त्वा ६ ऽ यस्म्र रामेस्त्वधीः ३

नुज्ञां विशेन्मंत्री मंदिरं सुंदरं स्वकं ॥ इति चतुर्थो दिनविभागः
त्य ॥ गत्वा गतो ऽर्चयेद्रामं पंचमे दिवसांशके । प्रक्षाल्य पादावाचम्य
दद्यादर्घं रवे ततः ॥ यो देवः पूजकस्याथ पूजाद्रव्याणि तावत्फल
प्रदातावुध्यादिकं सर्वं यस्मै रामात्मनेन नमः । अन्येन मनुनानेन
द्वारदेवान्प्रपूजयेत् । अगस्तिसंहितायां यत पूजनं क्रमेणतु
अनुष्ठानक्रमेणोक्तः तद्देवो धूर्तलिख्यते । ओं नमो रामचंद्राय
गंगतोशायते नमः । सस चित्रे सोणिवायपरे ऐं ह्लीं श्रीं परशक्तये
दीपनापायनमः । क्षं क्षेत्रपतये नमः । पुष्पाक्षतादिभिः पूज्याः
श्रीराममहाद्देवता पूर्वद्वारेपरतः स्वसमीन प्रथमामर्च्येयेन्सुधीः
द्वारश्रीयेतमश्वार्द्ध देहल्यां तदधस्ततः । द्वारस्य शोभनस्याथ पार्श्व
योर्दक्षवामयोः ॥ धात्रे विधात्रे गंगायै यमुनायै च पर्वतः । भद्रा

पश्चुभद्राय गोदांकुक्षांचदक्षिणतो ॥ चंडप्रचंडाय चरे वातापीत्वप

श्चिमे ॥ शंखोपद्मनिधयेच वारुणी वैन्द्रांतयोत्तरे ॥ चतुर्द्वारं स्तुसं

पूज्यगृहोपरितताञ्चर्चयेत् ॥ गृहेशायगृहोयाधकुलदेव्यैनमो

ऽस्त्विति ॥ नमःशास्त्र ॥ शार्ङ्गायपफ्दिनाकायपफ् नमः ॥ ग्राभ्यामंतरी

तंपुष्पंस्वरयोगेनवामतः ॥ निःसार्यविघ्नसंघंन्निःपार्ष्णिघातंत्स

भ्यसेत ॥ देहलीमस्पृशन्नपादपूर्वंप्रविश्यच ॥ शेषाश्वविघ्ना

पीठायवास्तुपुंसे ॥ नमोऽर्चयेत् ॥ इतिद्वारपूजाविधिः ॥ वंसाष्टमद्य

रूधरणीतरापल्लवनिर्मितं ॥ वर्जयेदासनं धीमानद्रृष्टि

व्याधिदुःखदं ॥ कृष्णाजिनंव्याघ्रचर्मकौशेयंवेत्रनिर्मितं ॥ वृ

षाजिनंकंवलंवाकल्पयेदासनं मृदु ॥ निविश्यतस्मिन्नाद्य

तुपात्रासादनमाचरेत् ॥ सपाद्यविविधैःपुष्पैःपरयेत्पुष्पाङ्ग

रा॰ चं
६०

लिकां। तुलसीपुष्पजां सार्द्धैर्माल्यैवर्विधैरपि। स्वपुरो दक्षिणे तोर्थे शङ्खं वारिसुपूरितं। कलशं स्वपुरो वामभागे तु विनियोजयेत् अन्यानि पूजाद्रव्याणि पुरस्तादेव निक्षिपेत्। इत्यासादनं तु लसीकाष्ठघटितैः रुद्राक्षाकारकारितैः। शंखचक्रगदापद्मपा दुकाकारकारितैः। निर्मितां मालिकां कंठे विधायार्च्चनमाचरेत् तथामलकमालां च सम्यक् पुष्पकमालिकां। निर्माल्य तुल सीमालां शिरस्यापि निधाय वै। निर्माल्यचंदनेनांगमंकयन्त स्य नामभिः। तस्याप्युधानि वा ह्यत्र ते नैव द्विजसत्तमः॥ पापिष्ठो वाप्यपापिष्ठः सर्वेनाप्यस एव च। भवेदेकाधिकार्यत्र पूजाकर्म णि पसंश्रयः। इति मालाधारणं। पुष्पाक्षतादि द्रव्याणां कुर्यात् ज लादिशोधनं। क्षालनेनानलेपाद्यैर्मन्त्रैर्गुप्तिं समाचरेत्। अ

रा॰ म॰
४०

व्यग्रत्वेनात्मशुद्धिं क्षितिशुद्धिमतश्चरेत्। विलिप्य वेदिकां सम्यक् मंडलं तत्र कारयेत्। शालितंडुलचूर्णैश्च नीलपीतसितासितैः। लिखेदष्टदलं पद्मं चतुरस्रं समावृतं। पद्मद्वारातोरणसंयुक्तं ध्वजवितानसंवृतं। साध्यमेवं ततः शोभारेखाभिरुपशोभितं। संपूज्य मंडलं चैव तत्र सिंहासनं न्यसेत्। चंद्रातपपताकैश्च तोरणैरुपशोभितैः। चित्रितं तत्र तत्रापि भित्तिस्तंभस्थलादिषु। एवं मा तंत्र पः कुर्यान्मंडलं राघवायतः। मद्गुमयेष्टोऽनु विप्रोऽसौ नंतफल मश्नुते। इति शुद्धिचतुष्टयं। पद्मस्वस्तिकभद्रादिदुर्लभं सरोजकुसुमं यमं। पृथिवि त्वयेति मंत्रेणोत्थापयेदासनं बुधः। पृथिवि त्वयेति मंत्रस्य मेरुपृष्ठ ऋषिः सुतलं छंदः कूर्मो देवता आसनोत्थापने विनियोगः। पृथिवि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता। त्वं च धार

पी३ च्य पी३

रा: चं
४१

यमां देवि प वित्रं गुरु चासनं । ओं भूर्भुवः स्वः कूर्माय नमः । स्थाप्य धारयेद्
नमः
कृत्वा पेंदु ष्ठ विद्रावणाय श्री नृसिंहायेति पूजयेत् । अपक्रामंतु भू
तानि पिशाचाः । सर्वतो दिशं । सर्वेषाम विरोधेन ब्रह्म कर्म समा
रभेत् । पार्ष्णि घातत्रयं दत्वा मंत्रेणानेन मंत्र वित् । भूत संघान्
मुत्सार्य्य से विसेदासनं बुधः । ओं नम्रात्ह्राय फट् प्रोक्ता दिशां च
धं छ्रुतु स्पि पि । करास्फालन ततो दिक्षु ततो गर्वादि संतति: । हत्वा
सनं । विनायकं नमस्कृत्य सव्यांसे च सरस्वती । दक्षिणांसे पूर्व
वच्च दुर्गां चि क्षेत्रं ततः पुनः । ततस्त्वादितस्वार भ्य नमेद्गुरु परंपरां
नमो स्त्वनंताय नमोस्तु वेधसे नमो वशिष्ठाय नमोस्तु शक्त्ये
पराशराय पाय नमोस्तु साश्वते नमस्तु ते स्त त्य वती सुताय च पा
गीन्द्राचार्यपादांश्च गौड़पादान्विदांश्च सिकां । भगवत्पूज्यगोविंद

रा: म:
४१

पादाब्जं देत तत्स्वहं ॥ श्रीमच्छ्रीशंकराचार्यान् विश्वरूपान् सुरेश्वरान् ॥

वृहद्रूतान वृक्षरूपान वृक्षे वि घाप्रवर्त्तकान् ॥ माधवाद्यान् सुदेवाद्यान्

बपञ्चकतत्सप्या ॥ जंगाधरान्त्सागदेवानंदश्रार्ङ्ग ॥ पडितान् परमा

नंदराजाह्वान्यौ यल्लीशापिधांसप्या ॥ निंबादित्यान्कल सिद्धान्का

र्ज्जीतरश्च श: प्रभून् ॥ श्रीमद्विप्रस्वामोराजान् विप्रभक्तिप्रवर्त्तकान्

वंदेहं प्रभराजांश्च विप्रस्वामिकुमारका ॥ नमो गुरुभ्यो गुरुपादु

काभ्यो नमः परेभ्यः परपादुकाभ्यः ॥ आचार्यसिद्धेश्वरपादुकाभ्यो

नमोस्तु सीतापतिपादुकाभ्यः ॥ इति गुरुमानतिः ॥ ततो देवं नम

स्कृत्य कुर्यात्तालत्रयं पुनः अस्त्र ... फट् प्रोक्ता श्रामयेद्दक्षि

णांकरं ॥ कालस्मलाकरिष्येहं श्रीरामप्रीतये र्च्चनं ॥ संकल्पैवंततो

न्यासंस्थानान्मायांनुसंहरेत् प्रातिलोम्येन क्षलयोलकारलत

पं॰ चं॰
४२

कारके । हलयक्षवशाकारेष्पसलयक्ष्मयकारके । क्रमेरौवमपर्यंतंल
यमत्वाघयत्ततः । ॐमितिब्रह्मरंध्रे सहस्राक्षे नियोजयेत् । इतिमा
त्रिकोपसंहारः । ततस्तु चिंतयेद्देवं तद्देवस्थानत्रयांतरे । ज्योतिर्म
यमनुस्यूतं सत्यज्ञानसुखात्मकं । आत्मनः परितोवह्निप्राकार
त्राणायच । भूतप्रेतपिशाचेभ्यो विधायतदनंतरं । अद्भिः प्र
ध्याक्षतैश्चैव वह्निबीजाद्यमंत्रितैः । प्रक्षिपेत्परितोमंत्री भूयवि
घ्ननिवृत्तये । हृत्पंकजे वसत्कंदसंभूते ज्ञाननालके । ऐश्वर्याष्टद
लोपेते स्थितोवैराग्यकर्णिके । आधारादामात्माजीवस्तु चिंतनि
योमनीषिभिः । नेतमोहंसमंत्रेणराहृदयेशांतेस्थितः परः । तेन
संयोज्यविधिवद्भूतशुद्धिमथाचरेत् । इतिजीवस्थापनं । पाद
घाजानुबंधुजाकांपीतांडुहितादेवतां । चतुरस्रांपंचगणालो

पं॰
४२

ह्रौं ह्रः फट् भुवं जले ॥ जात्वा घ्राणाभिपद्मांकं श्वेतमर्धेन्दु वैष्णवं । र
सरूपस्पर्शशब्दं ह्रीं ह्रः फट् जलं शुचौ । नाभ्यादहृदंतं प्राग्युक्तं त्रिको
णं स्वस्तिकारणं ॥ वह्निरूपस्पर्शशब्दं र्‍ह्रूं ह्रः फट् समीरणे । भूप
र्यन्तं हृदो वायुं षड्बिंदु स्पर्शशब्दवत् । वह्निं संकर्षणं धूम्रं ह्रैं ह्रः
फट् ब्रह्मरंध्रगे ॥ भ्रूमध्याद् ब्रह्मरंध्रांतं वासुदेवं शशब्दकं ॥ स्वं खं ह्रौं
ह्रः फट् हंकारे हं मेरूलब्धके च ततः ॥ ग्रहं तौ तां राम च चंद्रात् ख्वेय
रेखलतो संहरेत् ॥ इति भूतसंहारः ॥ शरीराकारभूतानां भूता
नां यद्विशोधनं । अव्ययब्रह्मसंपर्कात् भूतशुद्धिरियं मता ॥ भूता
ज्ञानं ततः पापं जन्मादि दुःखदं वपुः ॥ घ्राणा पानौ नि ध्याय
तस्य रूपं विचिंतयेत् ॥ महापातकपंचांगं पातकोपांगसंयुतं
उपपातकरोमाणं रक्तश्मश्रुं क्रूरतिमीषणं ॥ नाभौ षड्बिंदु संयुक्ते

पं ४

रा॰ चं
४२

43

षडस्राशितवर्तुले । वामनासापूरिते वायौ ईं यं ईं तेन शोषयेत् । हृ
दि त्रिकोणान्निर्गच्छत्स्वस्तिके रक्ते मैत्रसि । वह्निं नेकुंभिते वायौ
ईं रं ईं संदहामितं । वीजं चन्द्रस्य हस्ताभे मस्तकाम्भस्थितं स्थितं
ईं वं ईं । रं रं स्नुतं पीयूषं प्लावितं तेन रचयेत् । इत्यापाद्याप्लावनं । वारुणी
वभूतसंसारवृक्षम्भाप्लावनं ततः । लं लैवं तु सरुस्वाज्ज्वेरामो
हमिति संस्मरेत् । पंजकाक्षितं ततो भक्ष्माद्देहं संभावयेत्पुनः
ध्यायेज्जीवात्मानं नैकां शुद्धमंगं शुभप्रदं । मूलाधारोत्थपा
त्रस्वभाला सौष्मन्मार्गतः । ईं कुं पडि ति संयम्य प्राणान् ध्वि
न्यस्य मूर्द्धनि । अथ खण्डोर्ध्वसंस्तरणो रामात्प्रेरकः पुरुषस्तथा । प्र
कृतिर्महतस्त्रकृते स्तताहं त्रिगुणात्मकः । तस्मादुत्पन्नेतदात्म
नश्चाकाशः संभतः । अथाकाशाद्वायुर्वायोरग्निः । अग्नेरापः अ

राम:
४२ स्मा

ऽन्नः पृथिवी पृथिव्या ओषधय ओषधीभ्योन्नमन्नाद्रेतः रेतसः पुरुषः
स वा एष पुरुषोन्नरसमयः ॥ ग्लौमिति पृथिवीबीजेन तं संघ
नतां नयेत् । ॐ हं ॐमिति बीजेनावयवीकरणं भवेत् । सोहम
त्रैरणा तामसर्वीनाद्वंते सिद्धं भावितं । ध्यात्वैवं वृक्षलं ध्येरात
त्रजीवकलां न्यसेत् ॥ हृदि हस्तं निधायाथ तार प्राणप्रतिष्ठया
ऽस्य प्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ब्रह्मविष्णुरुद्रा ऋषयः । ऋग्यजुःसा
मानि छंदांसि प्रतिछंदो वा छंदः ॥ क्रियामयं वपुः प्राणाख्या
देवता प्राणप्रतिष्ठा विनियोगः ॥ ॐ कं खं गं घं ङं पृथिव्य
प्तेजोवाय्वाकाशात्मने आं हृदयाय नमः ॥ ॐ चं छं जं झं ञं शब्द
स्पर्शरूपरसगंधात्मने ईं शिरसे स्वाहा ॥ ॐ टं ठं डं ढं णं श्रो
त्रत्वक्जिह्वाघ्राणात्मने ऊं शिखायै वषट् ॥ ॐ तं थं दं धं नं

वी

क ५

श्रं ४

चक्षु

रा॰ चं
८४
हलं हं ३

दोर्मूले ६
ककुदि ६
हृदयाद्याभ्या
मूलेरे ५ हृदया
दक्षिणपादे
पर्यन्तं५ व्याप

एं वाक्पाणिपादपायूपस्थात्मने ऐंकं व[illegible]पकुं । ॐ यं फं वं भं मं
ॐ वक्तव्यादानगमनविसर्ज्जानंदात्मने ॐ नं त्वचक्षुपायवीघ
ट । ॐ यं रं लं वं सं षं शं हं मनोबुध्यहंकारचित्तात्मने [illegible]
यपक्ष । ॐ ज्ञानाभैरवेश्वरः । ॐ ह्रीं हृदयादि नाभि [illegible] मस्तका
पादहृदयं । ततः ॐ यं त्वगात्मने नमः हृदि । ॐ रं असृगात्मने
नमः । ॐ लं मांसात्मने नमः । ॐ वं मेदात्मने । ॐ शं अस्थ्यात्मने
ॐ षं मज्जात्मने । ॐ शं शुक्रात्मने । ॐ हं प्राणात्मने । ॐ सं जी-
वात्मने । न्यासमेवंप्रकारेण कृत्वा ध्यायेद् देवतां । रक्ताम्भोधि
स्थपोतोल्लसदरुणसरोजाधिरूढा कराब्जैः । पाशं कोदण्डमि-
क्षूद्भवमथ गुणमप्यंकुशं पंचबाणान् । बिभ्राणासृक्क-
पालं त्रिनयनलसिता पीनवक्षोरुहाढ्या देवि बालार्क

ऊं५ ॐ ह्रं परमात्मने नमः । हृदयान्मस्तकपर्यन्तम् ८

फक्षिमोः
स्थ्या६
हृदयाद्दक्षि
कुक्षौ ६ हृद
नमः पादा मपादे
८४ पर्वणि

वर्म्मो भवतु सुखकरि प्राणो शक्तिः परा नः ॥ इति ध्यानं । ॐ ग्रं ह्रीं
क्रों यं रं लं वं शं षं सं हं सः । मम प्राणो इह पुनस्तान्येव वीजानु
च्चार्य मम जीव इह स्थितः । पुनस्तथोच्चार्य मम सर्वेन्द्रियाणि पु
नस्तथैवोच्चार्य मम वाङ्मनश्चक्षुः सर्व प्राणो इहायान्तु सुखे
न चिरं सुखेन तिष्ठन्तु स्वाहा ॥ इति मंत्रः ॥ ततो जन्मादिकर्म
कृत्या संस्कार सिद्धये षोडश प्रणावावृत्तिं कला शक्तिं प
रां स्मरेत् ॥ इति पुनर्देहोत्पादनं । बाबारिवाक्यमितापद
नि ज्ञानि विदुर्व्राह्मणा ये मनीषिणः । गुहा त्रीणि निहिता
नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्तीति । इति भूतशुद्धिः
भूतशुद्धिं विना कर्तुः जपहोमार्च्चनक्रिया । भवन्ति निष्फलाः

सोऽहं २

ओं त्रजिको घ्राण ४

प्राणप्रतिष्ठाय

नि २

सर्वाः प्रकारेणाप्यनुष्ठिता ॥ तत्सामोद्रा मातृकाद्यावैडत्पन्न
लिपिमातृकाः ॥ प्रथा भिन्नत्वात्सकार्यार्था तत्त स्मात्न्यासः प्रकीर्त्ति
तन्यासैर्विना जपं प्रारु निष्फलं भवकमायुरं ॥ न्यासास्तदात्म
को हि स्याद्वामो भूत्वा रघुंजयेन ॥ वामांगुष्ठात्तद्दक्षिणातः
पारायणस्तत्रि संज्ञकः ॥ संहारो विपरीतो लोक निष्कांतः स्थिति
पदः ॥ शिरस्थारं प्रपादांतो देहोत्सृष्ट्युत्पत्ति संज्ञकः ॥ संहारो विप
रीतोन्यासम धृत्वाः स्थितिनाभिगः ॥ स्थितिन्यासो गृहस्थस्य
संहारो वनितोयतेः ॥ ब्रह्म चारिराउत्पत्तिः स्त्रियः शूद्रस्य चै
वदः ॥ इति न्यासनिर्णयः ॥ ईडयापर यत्प्राणं त्वरे स्पर्शा अक्षु
भयेत ॥ रेचयेद्यादिकैर्वर्णैः ततः पिंगलयापुनः ॥ प्राणोपा
मंत्रयंत्ववं कृत्वा व्यापक मारभेत ॥ अकाराद्यैः क्षांतवर्णै
नपैवपूर्णो वायोः कुंभनं रेचनं पुनः इडया स्यानमंतो द्वाभ्यां पूरणो हित्त्र यं पुनः ॥

इति प्राणायामः ॥

रायादतलमस्तकम् ॥ अस्य श्रीमातृका मंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः देवी गायत्री छंदः । श्रीमातृका सरस्वती देवता हलो बीजानि स्वराः शक्तिः इष्टसिद्धयर्थं श्रीराममातृकाया न्यासे विनियोगः । ऊर्ध्वाये वं रिषि छंदो देवता बीज शक्तयः ॥ शिरोवदनहृद्गुह्यपादेषु क्रमतो न्यसेत् । इति मातृकाया ऋष्यादिन्यासः ॥ करांगुलीनां रेखासु स्वरैकैकं प्रविन्यसेत् । विन्यसेत्तु तावं पाणितले पाश्वयोरपि । ॐ अं कं खं गं घं ङं आं अंगुष्ठाभ्यां नमः । ॐ इं चं छं जं झं ञं ईं तर्जनीभ्यां नमः । ॐ उं टं ठं डं ढं णं ऊं मध्यमाभ्यां नमः । ॐ एं तं थं दं धं नं ऐं अनामिकाभ्यां नमः । ॐ ओं पं फं बं भं मं औं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ॐ अं यं रं लं वं शं षं सं हं लं क्षं अः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । एतान्येव षडंगेषु योजनीयानि हृदयादि

ए॰ चं
९६

नमः सिरसे स्वाहा शिखायै वषट् ॥ कवचाय हुं नेत्रत्रयाय वौषट्
अस्त्राय फट् ॥ इति प्रकारेण ॥ इति केवल मातृकाषडंगाः ॥ पंचाश
द्वर्णैर्भिद्यैर्विहितवदनदोः पादयुक्कुक्षिवक्षोदेशां भास्वत्
कपर्दाकलितशशिकलामिंदुकुंदावदातां ॥ अक्षस्रक्कुंभ
चिंतालिखितवरकरां त्रीक्षणां पद्मसंस्थां अच्छाकल्पाम
तुच्छस्तनजघनभरां भारतीं तां नमामि ॥ इति केवलमातृका
ध्यानं ॥ अथांतर्मातृकान्यासः कंठदेशे ललाभिन्नघके ॥ पायौ
मध्यगे पद्मे षोडशद्वादशच्छदे ॥ दशपत्रे च षट्पत्रे चतुःपत्रे
द्विपत्रके ॥ पंचाशद्वर्णविन्यासे पत्रसंख्यां क्रमाद्भवेत ॥ एकैक
वर्णमेकैकं पत्रांते विंदुयुक्तं न्यसेत ॥ इत्यंतर्मातृकान्यासः
एवमंतः प्रविन्यस्य मनसा तो बहिर्न्यसेत ॥ शिरोवदन

ए॰ म॰
९६

वक्त्रेपि च स्रुः ३ क्षेत्रयुगे च पथः। नासा कपोल युगले तथोष्ठाधर
योरपि। ऊर्द्धाधो दंतपंक्तौ च मूर्द्धास्ये षोडश स्वरान्। कवर्गं हृय
वा के:। पंचसंधिस्थले न्यसेत। टतवर्गे हृयं पादसंध्यग्रेपि तथा
न्यसेत। पवर्गे पार्श्वयुगले पृष्ठनाभ्युदरेषु च [illegible] हृदो मू
लेव [illegible] कुक्षो हृदाकर्यो हृये। जठराननयोश्चैव व्याप
के विनियोजयेत। ॐ मा धंतां नमो तीवास विंदु विंदु वर्जि
तः। पंचाशदक्षरन्यासः क्रमेणैव विधीयते। इति केवलमा
तृकान्यासः। ततः सविंदुकन्यासे ऋषिछंद आपूर्ववत्स
हार सारदा देव्यगानि विंदुयुतैः स्वरैः। स्वक्षलेजे हरितो
पातमुद्गृष्टकं। विद्याकरैर विरतं दधती त्रिनेत्रं। ष्ड्र छेड
मौलिमरतां मरविंदसंस्थां वरोक्षरीं पदामतत्तनमा

विन्दुपूर्णां मातृकां नित्यं विम्बसेदन्तलोमतः ॥ इति न्यासः ॥ अथ कलान्यासः ॥

रा॰ चं
८१ कर

रं नमः । इति सविन्दुमातृकान्यासं । न्यस्य न्यसेत् पश्चात् पुनर्मातृकायाः । कलान्यासेन । अस्य कलान्यासस्य प्रजापतिः । ऋषिः गायत्री छंदः । कलासरस्वती देवता । इष्टार्थे विनियोगः । अं ॐ आं हृदयाय नमः । इं ॐ ईं सिरसे स्वाहा । उं ॐ ऊं शिखायै वषट् । एं ॐ ऐं कवचाय हुं । ओं ॐ औं नेत्रत्रयाय वौषट् । अं ॐ अः अस्त्राय फट् । इति षडंगः । हस्तैः पद्मं रथांगं गुरामथ हरिणं पुस्तकं वर्णमालां टंकं शूलं कपालं दरममृतलसत् हेमकुंभं वहंति मुक्ताविद्युत्पयोदस्फटिकनवजपाबंधुरैः पंचवक्त्रैः त्र्यक्षैर्वक्षोजनम्रा सकलशशिनिभां शारदां तां नमामि । इति कलादेव्याध्यानं । ॐ अं निवृत्त्यै नमः । ॐ आं प्रतिष्ठायै नमः । ॐ इं विद्यायै नमः । ॐ ईं शान्त्यै नमः । ॐ उं इन्धिकायै नमः । ॐ ऊं दीपिकायै नमः ।

रा॰ म॰
८१

ॐ ऋं रेचिकायै नमः । ॐ ॠं मोचिकायै नमः । ॐ लृं परायै नमः । ॐ
लॄं सूक्ष्मायै नमः । ॐ एं सूक्ष्मामृतायै नमः । ॐ ऐं ज्ञानायै नमः । ॐ ओं आप्या
यन्त्यै नमः । ॐ औं आप्यायन्त्यै नमः । ॐ अं व्यापिन्यै नमः । ॐ अः
व्योमरूपायै नमः । १६ ॐ कं सृष्ट्यै । खं ऋद्ध्यै । गं स्मृत्यै । घं मेधायै । ङं कान्त्यै ।
ॐ चं लक्ष्म्यै । छं द्युत्यै । जं स्थिरायै । झं स्थित्यै । ञं सिद्ध्यै । टं जरायै । ठं पा
लिन्यै । डं शान्त्यै । ढं ऐश्वर्यै । णं रत्यै । तं कामिकायै । थं वरदायै ।
दं ह्लादिन्यै । धं प्रीत्यै । नं दीर्घायै । पं तीक्ष्णायै । फं रौद्र्यै । बं भ्र
मायै । भं निद्रायै । मं क्षुधायै । यं क्रोधिन्यै । रं क्रियायै । लं उल्कायै ।
वं मृत्यवे । शं पीतायै । षं श्वेतायै । सं अरुणायै । हं असितायै ।
क्षं अनन्तायै । इति पञ्चाशत्कलान्यासः । ॐ अं अमृतायै नमः । आं
मानदायै । इं तुष्ट्यै । ईं पुष्ट्यै । उं रत्यै । ऊं धृत्यै । ऋं शशिन्यै । लृं च

ॐ ईं पुष्ट्यै नमः

क्षमायै नमः
नमः

ॐ रेक्षिपेनमः १

रा॰ चं
९८

द्रिकायै ॐ लंकान्त्यै ऐं ज्योत्स्नायै ङं प्रीत्यै डों अंगदायै ॐ पूर्णा
यै ॐ अः पूर्णामृतायै नमः इत्यंता स्वरस्थाने प्रवं नमस्तत्वा
कंभंतपिन्यै खंवंतापिन्यै गंफंधूम्रायै घंपंमरीच्यै ङंनंज्व
लिन्यै चंधंरुच्यै छंदंसुसुम्नायै जंथंभोगदायै झंतंविश्वा
यै ञंणंबोधिन्यै टंढंधारिण्यै ठंडंक्षमायै मंपंधूम्रार्चिषे
डष्मायै लंज्वलिन्यै वंज्वालिन्यै शंविस्फुलिंगिन्यै षंसुं
श्रियै संस्वरूपायै हंकपिलायै नमः एता रुद्रतत्वादग्नेः
संधिवृत्यस्तत्वाः लंहव्यवाहायै नमः इति मस्तके क्षंकव्य
वाहायै नमः इति व्यापकं इत्यष्टत्रिंशत्कलान्यासः मायां
ठ्ठौ हृतिविद्यां विष्णोनिकेशवादीन्यपरान् सशक्तिकान्न्यसे
द्रोगानि न्यसेत्ता कादिक्रमेणैव यथा डोंकेशवादिमातृका

रात्यस्मिन्
पाठः

रामः
९८

मायालक्ष्मीकामबीजपूर्वोन्यसेत् ॐ मनोरमुगी

श्रमता

स्यामस्य साध्यनारायणो ऋषिः गायत्री छंदः । लक्ष्मीनारायणो
देवता ह्लौं बीजं । स्वर संपुट शक्तिः इष्टार्थे जपे विनियोगः । ॐ
श्रीं ॐ नमो नारायणाय हंसः सोहं । अं कं खं गं घं ङं । ॐ ह्रीं हं
सः सोहं । ॐ नमो नारायणाय क्रुद्धोल्काय स्वाहा हृदये । ॐ
श्रीं ॐ नमो नारायणाय हंसः सोहं ॐ चं छं जं झं ञं ॐ ह्रीं हंसः सो
हं । ॐ नमो नारायणाय महोल्काय स्वाहा । श्रीं शिरसे इति शि
रसि । ॐ श्रीं ॐ नमो नारायणाय हंसः सोहं टं ठं डं ढं णं । ॐ
ह्रीं हंसः सोहं ॐ नमो नारायणाय वीरोल्काय स्वाहा । श्रीं
विष्णुपत्न्यै इति शिखायै । ॐ श्रीं ॐ नमो नारायणाय हंसः
सोहं । ॐ तं थं दं धं नं । ॐ ह्रीं हंसः सोहं । ॐ नमो नारायणाय विद्यु
दुल्काय स्वाहा । श्रीं वरदायै इति कवचं । ॐ श्रीं ॐ नमो नारा

श्रीदेव्यै नमः ४
हृत

यणाय हंसः। सोऽहं ईं पंफं बंभं मं। ॐ ह्रीं हंसः सोऽहं ईं ॐ नमो नाराय
णाय हंसः सोऽहं। ॐ श्रां यं रं लं वं शं षं सं हं लं क्षं ह्रीं हंसः सोऽहं ॐ ॐ न
मो नारायणायाच्युतानंतोल्काय स्वाहा ॐ फ्रः फ्र लिन्यै इत्यस्त्राय फट्। ॐ
ल्काय स्वाहा। ॐ श्रीं वरदायैकवक्त्राय रुं शाह स्रोत्क्राय स्वाहा। ॐ
कमलहस्ताय नेत्राभ्यां वौषट्। ॐ अनंतोल्काय स्वाहा। ॐ फ्रः फ्र लि
न्यै अस्त्राय फट्। इति केशवादिमातृका षडंगः। विघार विंद
कुटामतपद्मकुंभकौमोदकीदरसुदर्शन शोभित हस्तं। सौदा
मिनीमकुर कांति विभाविलक्ष्मीनारायणात्मकम वंदे
मात्ममूर्तिं। इति केशवादिमातृकाध्यानं। ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्रं लीं
श्रीं ह्रीं केशवाय कीर्त्यै नमः। इति सर्वत्र संपुटः। ॐ श्रां नारायणा
य कांत्यै ईं माधवाय तुष्ट्यै। ईं गोविंदाय पुष्ट्यै। ॐ विष्णवे धृत्यै

ॐ मधुसूदनाय क्षान्त्यै । ॐ त्रिविक्रमाय क्रियायै । ॐ वामनाय दया-
यै । ॐ श्रीधराय मेधायै । ॐ हृषीकेशाय हर्षायै । ॐ पद्मनाभाय श्रद्धा-
यै । ॐ दामोदराय लज्जायै । ॐ वासुदेवाय लक्ष्म्यै । ॐ संकर्षणा-
य सरस्वत्यै । ॐ प्रद्युम्नाय प्रीत्यै । ॐ अनिरुद्धाय रत्यै । १६ । कं चक्रि-
णे जयायै । खं गदिने दुर्गायै । गं शार्ङ्गिणे प्रभायै । घं खड्गिने स-
त्यायै । ङं शंखिने चण्डायै । चं हलिने वाण्यै । छं मुसलिने विला-
सिन्यै । जं शूलिने विजयायै । झं पाशिने विरजायै । ञं अंकुशि-
ने विश्वायै । टं मुकुन्दाय विनदायै । ठं नन्दजाय सुनन्दायै । डं नन्दिने
स्मृत्यै । ढं नराय ऋद्ध्यै । णं नरकजिते समृद्ध्यै । तं हरये शुद्ध्यै । थं
कृष्णाय भुक्त्यै । दं सत्याय मुक्त्यै । धं सात्वताय मत्यै । नं शौरये क्षमायै ।
पं शूराय परमायै । फं जनार्दनाय उमायै । बं भूधराय क्लेदिन्यै ।

ए:चं
५०

50

मं विश्वमर्त्यचेलिन्नायै । मं वैकुण्ठाय वसुन्धरायै । पं लक्ष्मात्मने पु
रुषोत्तमाय वसुधायै । ङं ध्वमगात्मने चलिने परायै । लं मांसा
त्मने बलानुजाय परायरायै । वं मेदात्मने वलाय लक्ष्म्यै
शं त्वक्प्राणात्मने वृषघ्नाय सन्धायै । षं मज्जात्मने ववाय पुष्टा
यै । सं मज्जात्मने हंसाय प्रसंज्ञायै । हं प्राणात्मने वराहाय विश्वा
लायै । ळं क्रियाशक्त्यात्मने विमलाय अमोघायै । ॐ ह्रीं श्रीं
क्लीं परमात्मने नृसिंहाय विद्युतायै मोघायै नमः । केशवादि
न्यासो न्यासमात्रेणादेहिनां । अच्युततत्त्वं दद्यात्सर्वं
त्वं सत्यं न संशयः । इति केशवादिमातृकान्यासः । वाङ्मय
मातृकाविसर्गमातृकायाः स्वशक्तिमान् । श्रीकण्ठादीन् ध्या
दिव्यान्न्यासस्थाने श्रुतेषु हि । श्रीकण्ठादिन्यासस्य अवतरी

एमः
५०
नं २

~~श्रौं~~ ...नमः पञ्चवर्गमम श्रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ऐं ह्रीं श्रीं अं यं रं लं वं शं षं सं हं लं क्षं अः फट् स्त
नकर... ह्यां नमः ऐं ... रक्ष हृदयादि भ्यां न्यासः

बक ऋषिः अनुष्टुप् छंदः। अर्द्धनारीश्वरो देवता हलो बीजानि
स्वराः शक्तयः। ज्ञानविज्ञानार्थे विनियोगः। ऐं ह्रीं श्रीं अं कं खं गं
घं ङं आं अंगुष्ठाभ्यां नमः। ऐं ह्रीं श्रीं चं छं जं झं ञं ईं तर्जनीभ्यां
नमः। ऐं ह्रीं श्रीं उं टं ठं डं ढं णं ऊं मध्यमाभ्यां नमः। ऐं ह्रीं श्रीं एं तं थं
दं धं नं ऐं अनामिकाभ्यां नमः। ऐं ह्रीं श्रीं ओं पं ... समो भयभागगत सिंदूर
र्द्धनारीश्वर। गिरिसुताहरभूषविक्रं पाशाभयाक्षवलये
वदहस्तमीशं स्मरेत्वान्यसेस्सकलवांछितवस्तुसिद्धौ। ऐं
ह्रीं श्रीं अं श्रीकंठेशपूर्णोदरीभ्यां नमः। इति महत्त्वके ... आं
नंतेशविरजोभ्यां नमः। अानननवत्रयस्यादिष्वपिनेषु न्य
सेत्। ओं इं लक्ष्मेशशाल्मलीभ्यां नमः। ओं ऋं अग्रलिपाशगो
मुखिभ्यां नमः। इति सर्वत्र। ओं इं विमर्त्तीशलोलाक्षीभ्यां नमः।

ता॰ च॰ ५१ सा

ॐ अं अमरेश्वर वर्तुलाक्षीभ्यां नमः। ॐ आं आं प्रभीशदीर्घघोणाभ्यां नमः
ॐ इं इं भारभूतीशदीर्घमुखाभ्यां नमः। ॐ ईं ईं अतिथीशगोमुखी
भ्यां नमः। ॐ उं उं स्थाण्वीशदीर्घजिह्वाभ्यां। ॐ ऊं ऊं हरेशकुण्डोदरीभ्यां
ॐ ऋं झिण्टीशोर्ध्वकेशीभ्यां। ॐ ॠं भौतिकेशविकृतमुखाभ्यां नमः
ॐ ऌं सद्योजातेश ज्वालामुखीभ्यां। ॐ ॡं अनुग्रहेशोल्काज्वाला
मुखीभ्यां। ॐ अं अक्रूरेशश्रीमुखीभ्यां। ॐ अः महासेनेशविद्या
मुखीनमः। ॐ कं क्रोधीशमहाकालाभ्यां। ॐ खं चंडेशसरस्वती
भ्यां। ॐ गं पंचांतकेशगौरीभ्यां नमः। ॐ घं शिवोत्तमेश त्रैलोक्य
विद्याभ्यां। ॐ ङं एकरुद्रेशमंत्रशक्तिभ्यां। ॐ चं कूर्मेशात्मशक्ति
भ्यां। ॐ छं एकनेत्रेशभूतमातृकाभ्यां नमः। ॐ जं चतुराननेश
लंबोदरीभ्यां। ॐ झं अजेशद्राविणीभ्यां। ॐ ञं सर्वेशनागरीभ्यां

दन्तके

ता॰ म॰ ५१

ॐ टं सोमेश खेचरीभ्यां । ॐ ठं लांगलीशमंजरीभ्यां । ॐ डं दारुकेशरू
पिणीभ्यां । ॐ ढं अर्द्धनारीश्वरेश किरितीभ्यां । ॐ णं उमाकांते
शवकोदरीभ्यां । ॐ तं आषाढीशपूतनाभ्यां । थं दंडी
शभद्रकालीभ्यां । ॐ दं अत्रीशभद्रयोगिनीभ्यां । ॐ धं मीनेशशं
खिनीभ्यां । ॐ नं मेषेशगर्जनीभ्यां । ॐ तर्जनीभ्यां । पं लोहितेश
कालरात्रिभ्यां । ॐ फं शिखीशकुर्दिनीभ्यां । ॐ वं छगलंडेशकप
र्दिनीभ्यां । ॐ भं द्विरंडेशवज्राभ्यां । ॐ मं महाकालेशविजया
भ्यां । यं वालीशसुमुखेश्वरीभ्यां । ॐ रं भुजंगेशरेवतीभ्यां । ॐ लं
पिनाकीशमाधवीभ्यां । वं खड्गीशवारुणीभ्यां । ॐ शं वके
शवायवीभ्यां । ॐ षं श्वेतसरक्षोपधारिणीभ्यां । ॐ सं भृगवीश
सहजाभ्यां । ॐ हं लकुलीशलक्ष्मीभ्यां । ॐ क्षं शिवेशव्यापिनी

रा॰ चं
५२

मादयः प्रातिलोम्येकांनास्युः स्वरसंज्ञकाः नमः परायपूर्वंनुप्रणवांते व्यवस्थितः जीवः प्राणश्च बुद्धिश्चाहंकारो मन स्तथा

म्यां। ॐक्षं संवर्त्तकेशमहामायाभ्यांनमः। इतिव्यापकं। इतिश्री
कंठादिन्यासः। सुद्धासविंदुकायुक्ताकलाभिः केशवादिभिः श्रीकं
ठमातृकाचात्रन्यासांगेपंचमीस्मृता। हृद्वेयुक्ताकेवलावा
मनकाकर्मारंभेमातृकांविन्यसेधः मंत्राः सर्वःकुर्वंतितस्यसिद्धि
दोषैः सार्द्धयातिनाशंजराच। अथतत्वंप्रवक्ष्यामितत्वन्यास
तदर्थिनां। यस्यानुन्यासमात्रेणतत्वमेवप्रजापते। ॐमंनमः
परायजीवात्मनेनमः। ॐभंनमः। परायप्राणात्मनेनमः। ए
तद्वयंसर्वांगे। ॐबंनमः। परायबुद्ध्यात्मनेनमः। ॐफंनमः। पर
यअहंकारात्मनेनमः। ॐपंनमः। परायमनआत्मनेनमः।
एतत्त्रयंहृदये। ॐनंनमः परायशब्दात्मनेनमः। इतिमूर्द्धि। ॐ
धंनमः। परायस्पर्शात्मनेनमः। इतिमुखे। ॐदंनमः। परायर

सर्वांगेहृदिवि
न्यस्यशब्दादि
श्च ततःपरमं
कृतिः

रा॰मः
५२

पात्मनेनमः । इति । ॐ हृदये । ॐ थं नमः परायरसात्मनेनमः । इतिउप
स्थे । ॐ तं नमः परायगंधात्मनेनमः । इतिपादयोः ॐ रां नमः पराय
श्रोत्रात्मनेनमः । इतिश्रोत्रयोः ॐ ठं नमः परायत्वगात्मनेनमः ।
इतित्वचि । ॐ डं नमः परायचक्षुरात्मनेनमः । इतिचक्षुषोः । ॐ ढं
नमः परायजिह्वात्मनेनमः । इतिजिह्वायां । ॐ दं नमः परायघ्रा
णात्मनेनमः । इतिघ्राणे । ॐ जं नमः परायवागात्मनेनमः ।
इतिवाचि । ह्रं नमः परायपाण्यात्मनेनमः । इतिपाण्योः । ॐ जं न
मः परायपाय्वात्मनेनमः । इतिपायौ । घं नमः परायपादात्मने
नमः । इतिपादयोः । [illegible] ।
[illegible] ॐ चं नमः परायउपस्थात्मनेनमः इत्युपस्थे । ४ । ॐ नं नमः ॐ
परायआकाशात्मनेनमः । इतिमूर्ध्नि । घं नमः परायवाय्वात्म

रा॰ चं
५२
३७४।३
53

नेनमः । इति मुखे । ॐ गं नमः पराय तेजस्यात्मनेनमः इति हृदये
ॐ खं नमः पराय सलिलात्मनेनमः । इति गुह्ये । ॐ कं नमः पराय
पृथ्व्यात्मनेनमः । इति पादयोः । शं नमः पराय हृत्पुंडरीकात्मने
नमः । ॐ क्षं नमः पराय सोममंडलात्मने षोडशकलात्मनेनमः
ॐ सं हं नमः । पराय सोममंडलात्मने षोडशकलाय नमः । ॐ हं न
मः पराय सूर्यमंडलात्मने द्वादशकलाय नमः । [illegible]
[illegible] नमः । ॐ नमः पराय वह्निमं
डलात्मने दशकलाय नमः । एतच्चतुष्कं यस्य हृदि । ॐ वं नमः प
राय परमेष्ठ्यात्मने वासुदेवाय नमः । इति मूर्ध्नि । ॐ यं नमः परा
य पुरुषात्मने संकर्षणाय नमः । इति मुखे । ॐ वं नमः पराय वि
श्वात्मने प्रद्युम्नाय नमः । इति हृदि । ॐ लं नमः पराय निवृत्या

रा॰म॰
५२

त्मने अनिरुद्धायनमः । इति गुह्ये । ॐ क्षं नमः पराय सर्वात्मने नारा
यणायनमः । इति पादयोः । ॐ क्षौं नमः पराय कोपात्मने नृसिंहा
यनमः । इति व्यापकः । अतत्त्वस्याप्य पूज्यस्य तत्त्वप्राप्त्यै हेतुनाधुना
तत्त्वन्यासमिति प्राहुर्न्यासं तत्त्वविदो बुधाः । कुर्यात्तत्र विन्या
सं स पूतो भवति ध्रुवं । तदात्मना तु प्रविश्य भगवानिह तिष्ठति
यतः स एव तत्त्वानि सर्वं तस्मिन्प्रतिष्ठितं । इति तत्त्वन्यासः । श्री
रामः तन्मूर्त्तिपंजरन्यासं कथयिष्ये धुनापरं । यस्मात्फलां
तरं नास्ति पुंसस्तन्मूर्त्तिसिद्धये । ॐ अं आं [illegible] केशवाय धात्रे [illegible] न
मः । इति ललाटे ॐ अं आं नृं रां नारायणायार्यम्णे नमः । इति
नाभौ । ॐ इं मां माधवाय मित्रायनमः । इति हृदये । ॐ ईं भं यं गोवि
न्दाय वरुणायनमः । इति कण्ठे । ॐ उं गं नं विष्णवे अंशाय नमः ।

ए॰ चे
५४
54

इति दक्षिणपार्श्वे । ॐ उं वं मं मधुसूदनाय भगाय नमः । इति दक्षिणां
से । ॐ ऐं तें रां त्रिविक्रमाय विवस्वते नमः । इति दक्षिकंधरे । ॐ पं वा
ं वामनाय इंद्राय नमः । इति वामपार्श्वे । ॐ श्रों सं मां श्रीधराय प
ंसे नमः । इति वामांशे । ॐ क्रौं [illegible] दं यं हृषीकेशाय पर्जन्याय नमः
इति वामकंधरे । ॐ च्रं वां नं पद्मनाभाय लक्ष्म्यै नमः । इति पृष्ठे । ॐ
ग्रः पं मं दामोदराय विष्णवे नमः । इति गायत्री छंदसे नमः । इति मुखे
श्रीरामाय परमात्मने नमः । इति हृदि । रां बीजात्मने नमः । इति गुह्ये
नमः शक्त्यै नमः । इति पादयोः । इति न्यासादिन्यासः । ॐ रां अंगुष्ठाभ्यां नमः
ॐ रीं तर्जनीभ्यां नमः । ॐ रूं मध्यमाभ्यां नमः । रैं अनामिकाभ्यां
नमः । रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । न्यासः
षद्दसौर्वी । इत्यंगुलिन्यासः । ॐ रां हृदयाय नमः । रीं शिरसे स्वाहा

ए॰ म॰
५४

हूं शिखायै वषट् रैं कवचाय हुं रौं नेत्राभ्यां वौषट् रः अस्त्राय फट् इति हृदयादिन्यासः शिरोभ्रूमध्यहृदयनाभिगुह्यपादेष्वले मूलमन्त्राक्षरैर्न्यासः स अक्षरन्यासः उच्यते इत्यक्षरन्यासः रां नमः इति शिरसि तमायनमः [illegible] नमो नमः इति पादयोः इति पदन्यासः मंडूकायनमः इत्याधारे कालाग्निरुद्रायनमः इति स्वाधिष्ठाने कच्छपायनमः इति नाभौ आधारशक्त्यै नमः रत्नद्वीपायनमः रत्नमंडपायनमः कल्पवृक्षेभ्यो नमः रत्नसिंहासनायनमः इति हृदये धर्मायनमः इति दक्षिणस्कंधे ज्ञानायनमः इति वाम स्कंधे वैराग्यायनमः इति दक्षिणपार्श्वे ऐश्वर्यायनमः इति वामपार्श्वे स्पृतिवलयायेतावस्त्रस्व फणायनमः अनंतायनमः इति हृदयकमलमध्ये न्यसेत् तन्मध्ये

अधर्मायेति वक्रे अज्ञानायनमः इति लिंगे अवैराग्यायनमः इति दक्षिणपार्श्वे

इति नाभौ
हृदये
क्षीरसागराय नमः ५

रत्नवेदिकायै नमः ५
वामपादमूले ऐश्वर्याय नमः दक्षपादमूल

दु॰ चं
५५
55

फलोपरिष्टादानंदकंदायनमः। संविन्नालायनमः। सर्वतत्वकम
लायनमः। प्रकृतिपत्रेभ्योनमः। विकारमयकेसरेभ्योनमः। पंचा
शद्वर्णाढ्यकर्णिकायैनमः। ॐ अं अर्कमंडलायद्वादशकला
त्मनेनमः। ॐ उं सोममंडलायषोडशकलात्मनेनमः।
ॐ मं वह्निमंडलायदशकलात्मनेनमः। संसत्वायप्रबोधात्म
नेनमः। तंतमसेमोहात्मनेनमः। ॐ रं रजसेप्रवृत्त्यात्मनेनमः।
ॐ आं आत्मनेनमः। इतितत्वदक्षिणे। ॐ अं अंतरात्मनेनमः।
इतिपश्चिमे। ॐ पं परमात्मनेनमः। इत्युत्तरे। ॐ ह्रीं ज्ञानात्मने
नमः। इतिपूर्वमध्येमायातत्वायनमः। कालतत्वायनमः। वि
द्यातत्वायनमः। परतत्वायनमः। इत्येकैकोपरि पूर्वादिदिक्षु
र्वं मंत्रान्संन्यस्यप्रागादिदलेषुमध्येचनवशक्तीर्न्यसेत्। त

नं४
नं५
दुम॰
५५

घाहि । विमलायैनमः । उत्कर्षिण्यैनमः । ज्ञानायैनमः । क्रियायैनमः
योगायैनमः । प्रह्वैनमः । सत्यायैनमः । ईशानायैनमः । अनुग्रहायैन
मः । ॐ नमो भगवते विष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्म
संयोगयोगपद्मपीठात्मने नमः । इति मध्ये । ततश्चिन्त्यौ वक्ष्ये हृत्
पद्मस्य संकाशं मंत्रं ध्यात्वा समार्जयेत् । ज्वालावानी पद्माय पकं न्य
सेत् ॥ इति व्यापकोन्यासः । एवं विन्यस्य विधिवन्न्यासान्ता
त्मयो भवेत् । ज्वररोगाभिचाराद्याः प्रलयं यान्ति नान्यथा
भूतप्रेतपिशाचाश्च तथैव बृहद्राक्षसाः । कूष्माण्डाश्चैव डा
किन्यो नैव दृष्टुमपि क्षमाः । एवं विन्यसेद्धीमान् तमःसा
क्षाच्छिवं भवेत् । नातः परतरं किंचित्पावनं त्रिपुरे मह्यमि
इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य श्रीमन्मुकुन्दविरचितं

रा॰ चं
५६
56

श्रीचरणाश्रितध्यानंदवनविरचितायांश्रीरामार्च्चनचंद्रिकायां
द्वितीयः पटलः ॥ अथ ध्यानं ॥ अयोध्यानगरे रम्ये रत्नमंडपम
ध्यगं । ध्यायेकल्पतरोर्मूले रत्नसिंहासनंशुभं ॥ तन्मध्येष्टद
लंपद्मंनानारत्नप्रवेष्टितं ॥ तत्रश्रीरामचंद्रंत्वं ध्यायेत्तेज:
परात्परं ॥ प्रकृत्यासीतयाश्यामंस्थितंस्मितमुखंप्रभावहं ॥ देवा
सुरमुनीन्द्रैश्चयोगीवृंदैश्चसेवितं ॥ चतुर्भुजंशंखचक्रेगदा
पंकजधारणं ॥ किरीटहारकेयूररत्नकुंडलशोभितं ॥ देवता
गुरुमंत्राणां भावयेदेकमात्मना ॥ गदादिशंखोज्ज्वलधरं भवा
रिंसयोध्यायेन्मोक्षमाप्नोतिसर्वं इति स्मृतिः ॥ एवंध्यात्वाजपे
मंत्रंषट्सहस्रं दिनेदिने ॥ वाचः सिद्धिः प्रतिमे लोकविभव
तिवत्सरात ॥ ऐहिकानखिलानभोगानभुक्तांतेतत्पदंव्रजेत

सर्वदुःखक्षुभं
माप्नोससंशय
यं इत्यपि:

रा॰म:
५६

पद्मसिंहासने तस्मिन्वीरासनसमाश्रितं । सम्यग्ज्ञानमयीमु
द्रां दधानं दक्षिणे करे । तेजःप्रकाशनं वामे जानुमर्द्धनि चाप
रं । जानकीवल्लभं देवं स्निग्धनिलमणिप्रभं । व्याख्याने निरतं
देवं हृदि भजेद्रघुनंदनं । वसिष्ठवामदेवादिमुनिभिः परिसेवि
तं । वामभागे समासीनां सीतां कांचनसन्निभां । भजेत्तां क
मलां नित्यं रक्तोत्पलकरांबुजां । लक्ष्मणं पश्चिमे भागे धृत
छत्रं सचामरं । पार्श्वे भरतशत्रुघ्नौ तालवृन्तकरावुभौ । एवं
ध्यात्वा जपेन्मंत्रं ज्ञानलक्ष्म्याः सभाजनं । जपतां मंत्रिणामे
वं ध्यानयोगेन धीमता । पुरश्चरणकल्पेन विना विफलस्यात्पु
नः । वक्ष्यमाने मया चक्रे करिकायां निरंजनं । सर्वं संव्याप्य
सकलं सच्चिदानंदविग्रहं । चतुःपाद्धस्ततो रूपं तमस्पाडु

सुग्रीवं रायग्रह
नूमंतं वाच
पलेसुपत्त
कम ५

तकर्म्मरतोः । स वर्त्तते योगिनो नित्यं सोहंभावे न तद्द्विपः । तथा च
श्रुतिः । अथैते श्लोका भवंति । अकाराक्षरसंभूतः सौमित्रि
र्विश्वभावनः । उकाराक्षरसंभूतः शत्रुघ्नस्तैजसात्मकः । प्राज्ञा
त्मकस्तु भरतो मकाराक्षरसंभवः । अर्द्धमात्रात्मको रामो ब्र
ह्मानंदैकविग्रहः । श्रीरामसान्निध्यवशाज्जगदानंदकारि
णी । उत्पत्तिस्थितिसंहारकारिणी सर्वदेहिनां । सा सीता भ
वति ज्ञेया मूलप्रकृतिसंज्ञिता । प्रणवत्वात्प्रकृतिरिति वदं
ति ब्रह्मवादिनः । ओमित्येतदक्षरमिदं सर्वं तस्योपव्याख्या
नं भूतं भव्यं भविष्यदिति सर्वमोंकार एव यच्चान्यत् त्रिकाला
तीतं तदप्योंकार एव सर्वं ह्येतद्ब्रह्मायमात्मा चतुष्पाज्जा
गरितस्थानो बहिःप्रज्ञः सप्तांग एकोनविंशतिमुखः स्थूलभु

वैश्वानरः प्रथमः पादः स्वप्नस्थानोऽन्तःप्रज्ञः सप्ताङ्ग एकोनविंश
तिमुखः प्रविविक्तभुक् तैजसो द्वितीयः पादः यत्र सुप्तो न कंच
न कामं कामयते न कंचन स्वप्नं पश्यति तत्सुषुप्तं सुषुप्तस्थान
एकीभूतः प्रज्ञानघन एवानंदमयो ह्यानन्दभुक् चेतोमुखः
प्राज्ञः तृतीयः पादः एष सर्वेश्वर एष सर्वज्ञ एषोऽन्तर्यामी एष
योनिः सर्वस्य प्रभवाप्ययौ हि भूतानां नान्तःप्रज्ञं न बहिःप्रज्ञं नो
भयतःप्रज्ञं न प्रज्ञं नाप्रज्ञं न प्रज्ञानघनमदृष्टमव्यवहार्यम
ग्राह्यमलक्षणमचिंत्यमव्यपदेश्यमेकात्मप्रत्ययसारं प्र
पंचोपशमं शिवमद्वैतं चतुर्थं मन्यन्ते स आत्मा विज्ञेयः स
दोज्ज्वलो विद्यातत्कार्यहीनः स्वात्मबंधरहितः सर्वदा द्वैतरहि
तः आनन्दरूपः सर्वाधिष्ठानः सन्मात्रो निरस्ताविद्यातमोमोह

रा॰च॰
५८

मेवेति संभाव्याहमोंतत्सद्ब्रह्म रूपं व्रह्मरामचंद्रचिदात्मकः। सोऽहमोंत
द्रामभद्रपरंज्योतिरसोऽहमित्यात्मानमादाय मनसा व्रह्मणैकी
कुर्यात्सदारामोऽहमित्यतत्त्वतः प्रवदंतियेन ते संसारिणोनन्ये
रामएवन संशयः इत्युपनिषद्वंदंवेदसमुद्ध्यो भवतीति या
ज्ञवल्क्यः एतदेव परंध्यानमेतदेव परंतपः एतदेव परराम
पूजनमेव कृतं। अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च
एतस्य ध्यानयोगस्य कलां नार्हंति षोडशीं इति ध्यानं॥ ततः
सामान्यार्घोदकेन चतुरस्रं पद्मद्वारं त्रिकोणं मंडलं कलशं
पंचमुद्रया वक्ष्यमाणेनेति तत्त्वेनयत्नेनाल्पवायवीशानेषु
हृदयशिरः शिखाकवचानि मध्येनेत्रं पूर्वादि दिक्षुस्त्वंत
पूजयेदाधारं मूलमंत्रेणाभ्युक्षाल्पः। वेदिं मंडलायदक्षिणभ

ततोजपजेमांतेशंतमाधाय...रेखांतपेत्मनंदधाय्यंदं...तेपं देवस्य दक्षिणे
करेपत्रधिः

रामः
५८

कलात्मने श्रीरामार्घ्यपात्रासनाय नमः । इत्याधारं प्रतिष्ठाप्य
पूर्वाद्यष्टदिक्षूर्ध्वाधश्चाग्नेर्दशकलाः पूजयेत । तथा हि
यं धूम्रार्चिषे रं ऊष्मायै । लं ज्वलिन्यै । वं स्फुलिंगिन्यै षं सुश्रियै । निउ
सं सुरूपायै । हं कपिलायै । ळं हव्यवाहायै । क्षं कव्यवाहायै नमः ।
इति सर्वत्रास्त्राधारोपरि एताः कलाः संपूज्य । ततः शंखमस्त्रेणा
संशोध्य । अं सूर्यमंडलाय द्वादशार्घ्यकलात्मने श्रीरामार्घ्य
पात्राय नमः । इति पात्रं त्रिपाद्याधारे निधाय । कं भं तपिन्यै नमः
खं बं तापिन्यै नमः । गं फं धूम्रायै । घं पं मरीच्यै । ङं नं ज्वालिन्यै
चं धं रुच्यै । छं दं सुषुम्नायै । जं थं भोगदायै । झं तं विश्वायै । ञं णं
बोधिन्यै । टं डं क्षमायै नमः । इति सर्वत्र एताः संपूज्य । त
तो मातृकां प्रातिलोम्येन उच्चरन् शुद्धोदकेन तं शंखं संपूर्य

शं नीलायै २

रा॰ चं॰
५९

ॐ सोममंडलाय षोडशामृतकलात्मने श्रीरामात्मने अमृताय नमः
इति तत्रैव संपूज्य पुनरपि चंद्रमसः षोडश कलाः संपूजयेत
तथा हि अं अमृताये आं मानदाये इं पूषाये ईं तुष्टै उं पुष्टै ऊं र
त्यै ऋं धृत्यै ॠं शशिन्यै लृं चंद्रिकायै ॡं कान्त्यै एं ज्योत्स्नायै ऐं श्रियै ओं प्रीत्यै औं अंगदायै
अं पूर्णायै अः पूर्णामृताये नमः एताः जले संपूजयेत
एताः कलाः सारदा प्रोक्ताः अथ वन्हेः एताः कलाः धूम्रार्चिरूष्मा ज्वलिनी
ज्वालिनी विस्फुलिंगिनी सुश्री सुरूपा कपिला हव्यवाहा कव्यवाहा कलाः दश
...

नापिनीर

हिरण्मया सर्वस्य सर्वसंख्याकाः कला: प्रोक्ता स्तुस्तु रिपि: अमृतामा
नसा तुष्टि: पुष्टि: प्रीतिरतिह्रिया श्री: स्वाहा त्रिपात्मनोऽथ तथा
स्ववतीयुत्रा छायाच परराविवामा श्रीमाया षोडशी मता एताःसो
मकलाशैवाषोडशाज्ञवरप्रदा इतिशंखेऽर्घ्यं पाद्यं पूर्ववत्
ध्यात्वा त्रयोग मा चरेत् तथाहि धर्मकन्दसमुद्भूतं ज्ञानना ल
सुशोभनं ऐश्वर्याष्टदलं पद्मं परं वैराग्य कर्णिकं तस्मिन् पी
ठे चिदात्मानं राघवं विश्वरूपिणं ध्यात्वाय जेद्गन्धाद्यैर्मान
सैर्धूपदीपकैः भोजनावसरे किंचिज्जपं कृत्वा निवेदयेत् गुह्या
तिगुह्यगोप्ता त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपं सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्र
सादात्त्वयि स्थितिरिति स्वाधिष्ठानगते कुण्डे त्रिकोणे वह्नि
मध्ये चिद्रूपं प्रणोवेन घृतत्वाहुत्यादि कुर्वीत पूजाहोमादिकं

रा॰ च॰
६०

देवं हृतं पल्लदनुगरात्। तेन प्रीतो भवलं मे सुरेंद्रमे मानसं कुरु नि
वेदया मिचात्मानं त्वं गतिः परमेश्वर। त्वांस मार्गगतं ते जस्तूला
त्मानमर्पयेत्। तन्मयः सच्चिदानंदो भूत्वा तिष्ठे क्रिपक्ष तां इत्यं
तर्यागः मानसैः कुसुमैर्वापि तालिकी साधुभीर्मता। ॐ निर्माल्या
परा श्रुद्धा मोक्षदा सिद्धिदा शुभा। तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन मानसं
पूजनं ध्रुवं। आदौ चैव प्रकर्तव्य पश्चात् द्रव्यैः सविस्तरैः। अथा
त्मानं विमपंचप धं केत गंधादिभिः आत्मतत्वाय नमः ॐ विद्या
तत्वाय नमः श्रीरामतत्वाय नमः इत्यं मर्च्च व हिर्यागं कुर्यात्
आत्मनो लिवे यंत्र राजं रघुनंदन विग्रहं काम क्रोधादि दोषा गंदी
र्घ्ण्डुखं निपंचूरणात्। मंत्रमित्याकुरु तस्मिन् रामः प्रीयतां ति पत्नि
तं पंचमंत्रमयं प्रोक्तं मंत्रा त्मा देवतेति च देहात्मनोर्यथाभेद

ॐ कालतत्वा
नमः ५

त्मानमर्थ
नमः
६०

मंत्रदेवतयोस्तथा । तस्मात्पीठं यंत्रराजं लिखित्वा तत्र पूजयेत् । सोव
सौ राजते तासु पदे भूर्जे तथा भुवि । विना यंत्रे राजेन्द्र पूजा देवतान
प्रसीदति । श्रीरामः पूजितो यंत्रे सीतया सह युक्तितः । यदि यंत्र तल
रेखि वर्तंत्तन्मंत्रवराद्धिते । तापनीयोपनिषदि स्फुटमुक्तं यंत्रना
यकं । उच्यते कामदन्तो मोक्षदो धारणादपि । त्रिरेखापुटमालि
ख्य मध्ये तारद्वयं लिखेत् । तन्मध्ये बीजमालिख्य तदधः साध्य
मालिखेत् । द्वितीयांते च तस्योर्ध्वं षष्ठ्यन्तं साधकं तथा । कुरुद्व
यं च तत्पार्श्वे लिखेद्बीजांतरे रमां । तत्सर्वं प्रणवाभ्यां च वेष्टये
द्बुद्धिमान् । दीर्घभाजि षडस्रे च लिखेद्बीजहृदादिभिः । को
णपार्श्वे रमामाये तदग्रेऽनङ्गमालिखेत् । क्रोधं कोणाग्रांतरे
ष्वालिखेन्मंत्रवित्तमः । व्रत्तत्रयं साष्टपत्रं सरोजं विलिखेत्ततः

त॰ र्च
६१

तन्त्रे । केशरे चाष्टपत्रे च वर्गाष्टकमथालिखेत् । तेषु मालामनो
र्बीजं न विलिखेद् ग्निसखा या । न्तेपंचाक्षरं तेनैव पुनरष्टद
लं लिखेत् । ते पुनारायणाष्टाक्षरमात्मानं लिखेत्तत्केशरे रमां । तद्ब
हिर्द्वादशदलं विलिखेत् द्वादशाक्षरं । तच्चों नमो भगवते वा
सुदेवायेत्ययं । प्राग्दिक्षादान्केसरे ध्रुवं त्ताकारे रमां लिखे
त् तद्बहिः षोडशदलं लिखेत् केसरे द्विजां । वर्णान् स्वरान्ततिसंयुक्तं
दलेषु द्वादशाक्षरं । तन्मध्ये बीजादीनां मन्त्रान्विलिखेत्
हंसं हं वं लं क्षं ज्ञं स्व लिखेत् सम्यक् ततो बहिः । द्वात्रिंशदरमस्या
पद्मं नादबिन्दुसमायुतां । केसरे मन्त्रराजानं यन्त्रे वाऽनुष्टु
भं रघोः । श्रुत्वा तत्क्रम पिण्डायां पदे तत्सम्प्रदायिकं । ध्यायेद्दृष्टव
सनेकादशान्तं द्वन्द्वं तत्त्वे वै । द्वादशान्तं कोष्ठं धातारं वषट्कारं चैव

श्र॰ ४
त॰ म॰
६१

कूटरेखान्तर्गते तु नादश शशिकलादिभिर्युतः यो नृसिंहस्समाख्यातो मोक्षद मारणकर्मणि ३

बहिः । भूपुरं वज्रशूलाढ्यं रेखात्रयसमन्वितं । द्वारोपेतं चराशादि
भूषितं मार्तिसंवृतं । एवं मंडलमालिख्य तस्य दिक्षु विदिक्षु च ना
रसिंहं च वाराहं लिखेन्मंत्रद्वयं तथा । इदं सर्वात्मकं यंत्रं पुरा गृत्स
मदर्षिसेवितं । इदं रहस्यं परममीश्वरेणापि दुर्गमं । एवं यंत्रं समा
ख्यातं न देयं प्राकृते जने । गुरुदर्शितमार्गेण सम्बुध्यानेवत
लिखेत् । एवं न कृत्वा क्रियाः सर्वा निःफलाः स्युर्यतो ध्रुवं । तस्मात्सर्वं
तापनीयटीकायां यंत्रनायकः । पूर्वं चिंतायणास्मात्सिद्धबुधैः
सिद्धिकांक्षिभिः । इति रामतापनीयायां निर्दिष्टश्चोयं यंत्रराजो
द्धारः । अस्य यंत्रस्य लेखनप्रकारे तार्थः । प्रकटीकृत्य लिख्यते
त्रिरेखो ९८ मालिख्य । षट्कोणं लिखित्वा तन्मध्ये पुरावद्वयं
लिखेत । प्रतावद्वयं मध्ये रामिति बीजमालिख्य बीजाधस्ता

रा॰ च
६२

साध्यं । सकलान्कामान्देहीत्यादिकं साध्यं लिखित्वा । साध्योपरि
षष्ठ्यन्तं साधकं देवदत्तस्येति साधकस्य पार्श्वं कुरु कुरु इति लि
खेत् । रामिति बीजाभ्यंतरे श्रीमिती बीजं लिखेत् । तत्सर्वं मिति ।
षट्कोणाभ्यन्तरस्थे साधकसाध्यपुरोवद्द्वय । रामरामा बीजपूर्व
ति सर्वं पुरोवाभ्यां वेष्टयेदपि दीर्घभाजीति । उपरिस्थत्रिको
णादारभ्य रामिति बीजसहितान् षडंगमंत्रान् षट्कोणेषु
लिखेदित्यर्थः । कोणपार्श्वेति । षट्कोणोभवपार्श्वे श्रीं ह्रीं मि
ति बीजद्वयं लिखेत् । षट्कोणाग्रेष्वनङ्ग । क्लीं मिति बीजं लि
खेत् । क्रोधमिति । हुं मिति बीजं षट्कोणोपरिभागकोणापा
र्श्वयोः मिमिषद्वीजानि लिखेदित्यर्थः । स्वरतलोगिरिमिति ।
हुं मिति बीजात् ह्रींमिति बीजं लिखेत् । वत्तत्रयमिति । सर्वं लि

रामः
६२

62

खितं सर्वं वर्त्तुं यरा वेष्टयित्वा तदुपरि अष्ट दलं पद्मं लिखेत् ।
अष्टदल षोडशकेशरेषु प्रत्येकं अकारादीन् स्वरान् लिखित्वा
ष्ट पत्रेषु । ककारादि लक्षः इत्यष्ट कण्ठाद्येकं लिखित्वा । तेष्वेता
ष्टपत्रेषु मालामनोर्वर्णान् उर्मिसंख्यया । षट्सप्तपत्रेषु पं
चाक्षरान् अवशिष्टपत्रे । नमो भगवते वूयाञ्जतुर्ग्यवीर रघुनं
दन । रक्षोघ्नविसदाय इति मधुरादि समीरयेत् । प्रसन्न वदना
येति पश्चाद् अमिततेजसे । वलाय पश्चाद् रामाय विष्णवे तद
नंतर । प्रणवादिनमोंतोयं मालामन्त्र उदीरितः । ॐ नमो भग
वते रघुनंदनाय रक्षोघ्नविशदाय मधुरप्रसन्नवदनाय अ
मिततेजसे वलाय रामाय विष्णवे । इति मालामंत्रः । पुनरष्ट
पर्ष्टदलकमलं लिखित्वा । तत्पत्रेषु प्रत्येकं नारायणा

च्छात्मीन् । एकैकमक्षरमेकैकपत्रे लिखेदित्यर्थः । षोडशकेश-
रेषु एकैकं रमावीजं श्रीमिति लिखेत । तद्बहिर्द्वादशदलमि-
ति अष्टपत्रोपरि द्वादशदलं लिखिला । तत्पत्रेषु द्वादशसु
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । इति द्वादशाक्षराणि एकैकं लि-
खेत । आदिक्षांतां केशरेष्विति । अकारादि षोडश स्वरान्
सु स्वतुरः कृत्वा चतुःपत्रेषु ककारादि क्षकारान्तान्यक्षरा-
णि । अष्टवर्गरूपेण विभक्तान्यष्टपत्रेष्वेवं द्वादशदलेषु लि-
खेत । तदपि वृत्ताकाररीत्या सं लिखेदित्यर्थः । तद्बहिः षोड-
शदलमिति द्वादशदलकमलोपरि षोडशदलं पद्मं लिखि-
त्वा तत द्वात्रिंशत्केसरेषु प्रतिद्वयोः ह्रीमिति बीजमेव लिखेद
केकं । दलेषु षोडशसु प्रत्येकं । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

हुं फट् नमः ॥ इति मंत्रं लिखेत् ॥ तत्स्थं विच्छिन्त्यादि ॥ ततः षोडशपत्र
संधिषु ॥ इजोक्तानां मंत्रान् पूर्वोक्तानेव लिखेत् ॥ ततो बहिः द्वा
त्रिंशदारमिति ॥ षोडशपत्रोपरि द्वात्रिंशद्दलं पद्मं लिखित्वा ॥ तन्मध्ये
षष्टिकेसरेषु मंत्रराजात्मनि रां रामाय नमः ॥ अस्य मंत्रस्य प्रा
न्तादि बिंदु समन्वितान् लिखित्वा ॥ द्वात्रिंशद्दलेषु रामाय
कुंभे लिखेत् ॥ रामभद्र महेष्वास रघुवीर नरोत्तम ॥ दशास्या
न्तक मां रक्ष देहि दापय मे श्रियं ॥ इति राम चंद्रस्यानुष्टुप् ॥ स्तु
त्यमंत्रमपि ग्राह्यमित्यादि राम तापनी ॥ लक्ष्मणताव नक्रम
पि संपूज्य पत्रादी क्षायां लिखितत्वात् ॥ द्वात्रिंशद्दलेषु एत
त्वक्षरादीन् द्वात्रिंशद्देवान् एकैकयत्र ध्यात्वैकैकान् ध्यायेदिति
धीः ॥ तान् वदेवानाह ध्रुव वसुरेएकादश हद्रान् द्वादशार्की

नधातारमितित्रयस्त्रिंशद्देवाःवषट्कारंचतद्बहिरिति। तेषांचबहिर्वा
नांवह्निःवषट्कारंदेवराजावाहनादिमंत्रंध्यायेदित्यर्थः। इद
मित्यादिस्पष्टं॥ अथयंत्रलिखनमाह। प्रथमतोरामबीजात्तस्य
पुरतोवदध्यं। तदुपरिसाधकसाध्यबीजाद्यंतस्यपुरतोवदध्यं।
तदुपरिषट्कोणंतदुपरिवृत्तत्रयंतदुपरिअष्टदलंकेशरा
नंतदुपरिअष्टदलपद्मंतदुपरिद्वादशदलं। तदुपरिषोडशद
लंतदुपरिद्वात्रिंशद्दलंतदुपरिभूगृहमितिसंपूर्णोयंत्रः।
अस्मिन्पूजामहाचक्रेराघवस्यप्रोच्यते। पीठंतत्पूजयेत्प
दोसएवक्रमउच्यते। स्ववामभागेश्रीगुरुभ्योनमः। परमगुरु
परमेष्ठीगुरुपरात्परतरगुरुभ्योनमः। इत्यभ्यर्च्यदक्षिणभाग
गंगणपतयेनमः। संसरस्वत्यैनमः। दुंदुर्गायै। क्षंक्षेत्रपाला

पनमः । इत्यभ्यर्च्य । ततो वास्तुपुरुषायनमः । इति भागगर्भे मध्ये
ॐ मंडूकायनमः । पीठमध्ये कालाग्निरुद्रायनमः । कूर्मायनमः ।
आधारशक्त्यैनमः । इत्युपर्युपरि संपूज्य रत्नद्वीपायनमः । रत्नम
ण्डपायनमः । कल्पवृक्षोद्यानमः । वेदिकायैनमः । रत्नसिंहास
नायनमः । इत्यभ्यर्च्य आग्नेयादिपीठपादेषु धर्मादीन्प्रपू
जेत् । पीठमात्रेषु पूर्वादिष्वधर्मादींस्तथैव च । कर्णिकायां तथा
नन्तं कंदनालं सरोरुहं । पत्राणि केशराण्येव कर्णिकां च ततो
यजेत् । तारार्केन्दुग्न्यपर्वं मध्येग्नीन्दुत्रिमंडलं । गुणाञ्चप
च सत्वादि ततस्त्वात्म चतुष्टयं । माया तत्वं कालतत्वं विद्या
तत्वं परं तथा । एकैकोपरि संपूज्य ततोष्टशक्तीर्यजेन्तच । वि
मलां क विरागी ज्ञाना क्रिया या योगा च पंचमी । षष्ठी सत्या तथे

शानोनुग्रहानवमीपरा। पूर्वाघषट्कसुयन्त्रेसुकर्णिकायांपूजेच्छ्री
मात्। चतुर्थ्यां नमसा युक्तो स्वैः स्वैरेव तु नामभिः। कर्णिकायां
पूजेत्पश्चात्पीठमन्त्रेण मन्त्रवित्। प्रणवं पूर्वमुच्चार्य्य नमः श
ब्दं ततो वदेत्। भगवते पदमाभाष्य विष्णवे च पदं वदेत्। स
र्वभूतात्मने चेति वासुदेवाय इत्यपि। सर्वात्मसंयोगयोगपद्मपी
ठात्मने नमः। मूलयुक्तेन वानेन दद्यात्पुष्पाञ्जलिं पुनः। इति
संपूजिते पीठे देवमावाह्य पूजयेत्। न्यासस्थले विशेषवस्तु इष्ट
व्यः पीठपूजने। इति पीठपूजा। चैतन्यविग्रहं रामं स्थितं स्व
पपंकजे। श्वासमार्गेणागतं तं चिन्तयेत्कुसुमाञ्जलौ। पा
द्यकामध्यपानीयमन्त्रैः संयोज्य सत्क्रिया। मुद्राः प्रदर्शयन्सम्यक्
दशधावावाहनाद्यिकाः। तथा चागमः। आवाहनी स्थापनी च

संनिधीकरणीतथा । सुसंनिरोधिनीमुद्रा संमुखीकरणीतथा । सक
लीकरणंचैवमसृगमुद्रातथैवच । शंखचक्रगदापद्मधेनुकौस्तु
भगारुडाः । श्रीवत्सवनमालाख्या योनिमुद्रांचदर्शयेत् । एताभि
रुक्तदशाभिःमुद्राभिस्तुविचक्षणः । योराममंत्रेयेन्नित्यंमोदयेत्स
सुरेश्वरं । मोदयेदर्पितिविप्रेंद्रततःप्रार्थितमाप्नुयात् । इतिसप्तद
शमुद्राणामाराधकस्यप्रार्थितप्रदाः । आगमस्सेनविचित्रपोत्तः
मूलाधाराद्वादशान्तमानीतःकुसुमांजलौ निस्यानगतते
जोभिर्विनितःप्रतिमादिषु । आवाहनीयामुद्रास्यादेवार्चन
विधौमुने । एषैवाधामुखीमुद्रा स्थापनेसंस्मृतेपुनः । उत्तानौतु
घयोगेननम्रीकृतकरद्वयं । संनिधिकरणीनाममुद्रादेवा
र्चनेविधौ । अंगुष्ठगर्भिणीसैवमुद्रास्यात्संनिरोधनी । उत्ता

रा॰ च
६६

68

नमुष्टियुगला संमुखीकरणी मता । अंगैरेवाङ्कविन्यासः सक
लीकरणी भवेत् । अन्योन्यांगुष्ठसंलग्ना विस्तारितकरद्वयी
महामुद्रेमयाख्याता न्यूनाधिकसमायनी । कनिष्ठानामिका
मध्यातस्यांगुष्ठोत्तरे ग्रतः । गोपितांगुष्ठमूलेन संनतामकु
लीकृता । करद्वयेन मुद्रा स्यात् शंखाख्येयं सुरार्चने । अन्योन्या
भिमुखस्पर्शं व्यत्ययेन तु वेष्टयेत् । अंगुलीभिः प्रयत्नेन मंड
लीकरणं मने । चक्रमुद्रेमयाख्याता गदामुद्रा ततः परं । अ
न्योन्याभिमुखोश्लिष्टांगुलिः प्रोन्नतमध्यमा । अपांगुष्ठद्व
यानमध्ये दलापि परितः करौ । मंडलीकरणात्सम्यगंगुली
नांतपोधन । पद्ममुद्रा भवेदेषा धेनुमुद्रा ततः परं । अनामि
काकनिष्ठाभ्यां तर्जनीभ्यां च मध्यमे । अन्योन्याभिमुखे

रा॰म॰
६६

ष्ठिष्ठं ततः कौस्तुभसंज्ञका । कनिष्ठेन्योन्यसंलग्ने मिमुखे पिप
रस्परं । वामस्य तर्जनीमध्यमध्यानामिकयोरपि । वामानामि
कसंस्थं तर्जनीमध्यशोभिता । पर्यायेननतांगुष्ठद्वयीकौ
स्तुभलक्षणा । कनिष्ठान्योन्यसंलग्ना विपरीते वियोजिता
ग्रथत्तातस्यापितांगुष्ठामुद्रा गारुडसंज्ञकाः । तर्जन्यंगुष्ठम
ध्यस्यामध्यमानामिकाद्वयी । कनिष्ठानिमिकामध्यातर्ज्ज
न्यग्रकरद्वयी । मनेश्रीवत्समुद्रेयं वनमालाभवेत्ततः । कनि
ष्ठानामिकामध्यामुष्टीहन्तीततर्ज्जनी । परिभ्राच्चाशिरस्थ
श्वेतर्ज्जनीभ्यां द्विवीकसः । मुद्रायोनिः समाख्याताघोतकरद्व
याभिता । तर्जन्याद्यादिमध्यातस्थितानामिकपूमिका ।
मध्येमलस्थितांगुष्ठागेयेसत्तार्द्धनेतुने । इतिमुद्रालक्षणं ।

शालग्रामेस्थवरेवावाहनंनंविसर्ज्जनं। शालग्रामशिलादौ
तुनित्यंसंनिहितोहरिः। मूलमन्त्रार्पनामगायत्रीवस्ताकृत्य
पूसवाहनायसपरिवारायसशक्तिकायपुष्पाञ्जलिंकल्पया
मिनमः। इतिप्रतिमुख्यांञ्जलिंपाद्यार्घ्यधूपवारेष्वेवसर्वत्रदद्या
त्॥ आदौपुष्पाञ्जलिंदत्वापादौचर्च्चनमतःपरं। पाद्यमर्घ्यंत्या
चमनंमधुपर्कंपश्चाचितं। अभ्यंगोद्वर्त्तनंकृत्वामसालानं
समाचरेत्॥ अभिषेकाकृत्वावस्त्रंचदत्वानीराजयेद्धरिं। स्नानं
पञ्चगव्यसूक्तेनशुद्धशंखोदकेनच॥ क्षीरदध्याज्यमधुभिःखण्ड
नंचपञ्चकपञ्चक। नारीकेरोदकेनापितथातालफलाम्बुना
गंधद्रव्यैश्चबहुभिस्तथागंधोदकेनवा। एवंसर्वतोदकेनापि
कर्पूरादिविगंधिना॥ कदलीपनसाम्रादिजलेनापिसुगंधि

ना॥ शतसहस्रमयुतं शाज्ञावाम्पभिषेचयेत् । शासंखंपर्यंते नै
वसपुष्पेनरघृत्तमं । सकुंकुमगुरु धूपेन धूपयन्नंत्तरोत्तरा । त
तः शुद्धजलेनैव स्नापयेत्तेमनन्यधीः ॥ राज्यार्थी राज्यसिच्छंथी
निसंवत्सरमादरात् । एवमेवाभिषिच्यैव राजा भवति नन्य
था ॥ दत्वाप्याचमनीयं च वाससी परिधापयेत् ॥ दद्याद्वा च
मनं जत्त्वं जं सोपवीतकं । पीठमानीय संस्थाप्य पादुका मुद्ध
याहरि ॥ भुवरोर्भवये घोपं तुलसीदलसंश्रितं । मूलेनार्घ
प्यापयेद्धं पुष्पाञ्जलपंचकं ततः ॥ वामभागे समासीनां सीतां
कांचनसंनिभां ॥ श्री सीतायै स्वाहेति मंत्रेणाभ्यर्च्ययेद्बलां ॥ त
तो दक्षिणकोणाग्रे सखायं लक्ष्मणं यजेत् । लं लक्ष्मणाय न
मस्तन्मंत्रेणाग्नेत्रिकोणाके । एवं त्रिकोणगं पंस्था दितिष्ठति ॥ वा

रा॰ च

६८

68

मपा श्चैं त्रिकोणास्य शार्ङ्गं च दक्षिणे शरान् । ॐ शां शार्ङ्गाय नमः
शं शरेभ्यो नमः । इति पूजामनुज्ञां ततो लब्ध्वा रश्मीनङ्गान्यथो यजे
त् । इति प्रधानपूजा । ॐ रां हृदयाय नमः । ॐ रीं शिरसे स्वाहा नमः
ॐ रूं शिखायै वषट् नमः । ॐ रैं कवचाय हुं नमः । ॐ रौं नेत्राभ्यां वौ
षट् नमः । ॐ रः अस्त्राय फट् नमः । षडङ्गावरोधप्रथमावृत्तिः स्यादेवं
हृदयादिभिः । वरदाभयपद्मानि त्यावद्धारधारम्य पूजयेत् । हारलें
श्यामनीलाभाः कुमारा राहुचक्रियः । ततो हस्तौ प्रक्षाल्य रम
पूर्गाधं दत्वा पुष्पाञ्जलिं दक्षिणे तु हस्तांगुष्ठ तर्जनी मध्यमांगु
लिभिर्गृहीत्वा मध्ये शंखोदकं च दद्यात् । त्राहि संसार सर्पान्मां
तवैव शरणागतं । भक्त्या समर्प्ययेत्वाहं मा च मा च मताच्छ्रेन
इति श्रावार्य तज्जलं तत्त्वकाय पुष्पाञ्जलिमर्पयेत् । हस्तौ प्रक्षाल

राम

६८

नादिकं । द्वितीयावरणार्चनं । तृतियावरणार्चनं । चतुर्थपंचम षष्ठसप्तमाष्ठमनवमार्चनं दशमावरणार्चनमितिप्रत्याव रणांकुर्यात् । इतिप्रथमावरण ॐ ज्ञं ज्ञानात्मनेनमः । ॐ निं नि वृत्यैनमः । ॐ व्रं व्रत्तारात्मनेनमः । ॐ प्रं प्रतिष्ठायेनमः । ॐ पं परमात्मनेनमः । ॐ विं विद्यायैनमः । ॐ ज्ञं ज्ञानात्मनेनमः । ॐ शं शान्त्यैनमः । द्वितीयात्मादिकेद्वैवरष्ठाज्वमलकतथा । प धारामस्तत्थेवेतशक्तिपश्चाकरांबुजाः । इतिद्वितीयावरणा ॐ वां वासुदेवायनमः । ॐ श्रीं श्रियेनमः । ॐ सं संकर्षणा यनमः । ॐ सं सरस्वत्यैनमः । ॐ पं पद्युम्नायनमः । ॐ प्रीं प्री त्यैनमः । ॐ अं अनिरुद्धायनमः । ॐ रं रत्यैनमः । तृतीया वासुदेवाघेरघेपवेतथैवच । चंपगाशाघरस्त्वाघोरामः

त-र्चे
६९

69

सगयचान्वितः । प्रद्युम्नः पचशागवान्शाचगतत्तस्त्रनुर्पकः । द
क्षिणाधः करान्ते पः क्रमादेव्यः कराम्बुजाः । स्फटिकस्वर्णादु
र्वै नीलाभाश्चिद्दशाक्रमात् । स्वर्णाभपद्मकिंजल्कश्यामला
स्तत्स्त्रीयोमताः । इतिततियावरणां । ॐ हं हनुमते नमः । ॐ सुं सु
ग्रीवाय नमः । ॐ भं भरताय नमः । ॐ विं विभीषणाय नमः । ॐ लं
लक्ष्मणाय नमः । ॐ अं अंगदाय नमः । ॐ शं शत्रुघ्नाय नमः ।
ॐ जां जाम्बवते नमः । चतुर्थिवा११पुत्राघैः पत्राग्रपर्वतः क्रमा
त् । दिवाग्रेत्वस्य वाप्यग्रप्राचीचाकौबिवसारौ । श्वाब्रेवष्ट
विचोद्दिष्ठामुक्तावेदेवपूजनं । स्वर्णाभोश्यामलः कपिः स्व
र्णाभोनीलभोक्रमात । वाचयलंहनुमंतं देवस्याग्रेसुपुस्तकं
स्मयोभरतशत्रुघ्नौ पार्श्वयोर्धृतचामरौ । छत्रातपत्रसौमित्रिं

वे
५
तपः
६९

कृतांजलिपुटान् स्मरान् प्रियत्वात्पुनर्लक्ष्मी रामसुहृत्सौ इतिचतुर्थी
वरतो ॐ धं धृष्टायनमः ॐ जं जयन्तायनमः ॐ विं विजयायनमः
ॐ सौं सौराष्ट्रायनमः ॐ रां राष्ट्रवर्द्धनायनमः ॐ अं अकोपायन
मः ॐ धं धर्मपालायनमः ॐ सुं सुमंत्रायनमः धृष्टादि मन्त्रि
तः पूर्वादिक्रमतः कृतांजलिन् ध्यानलीप्सिकी मंत्रयुतो क्षिती
यात्र दले चैयेत् इति पंचमम् ॐ नां नारदायनमः ॐ वं वशि
ष्ठायनमः ॐ जां जाबालयेनमः ॐ भं भारद्वाजायनमः ॐ कं
कश्यपायनमः ॐ वं वाल्मीकायनमः ॐ कौं कौशिकायनमः
ॐ शं शसनकायनमः ॐ सं सनन्दायनमः ॐ सं सनातनायनमः
ॐ सं सनत्कुमारायनमः कमंडलुधरान् सर्वान्मंत्रमुद्रतो
मुनीन् द्वादशाक्षे दले पूर्वादिक्रमतोऽर्चयेत्तत्परान् इतिषष्ठ

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ॐ गं गणाधिपनम: ॐ गं गणनिसायनम: ॐ गं गजननायनम:

ॐ नी नीलायनम: ॐ नं नलायनम: ॐ सु सुखेनायनम: ॐ नै
नैंदायनम: ॐ श्री श्री वत्सायनम: ॐ हिं हिविंदायनम: ॐ वं व
दनायनम: गंगवाससायनम: ॐ किं किरीटायनम: ॐ कुं कुंडला
यनम: ॐ श्री श्री वत्सायनम: ॐ कौ कौस्तुभायनम: ॐ शं शंखा
यनम: ॐ चं चक्रायनम: ॐ गं गदायनम: ॐ पं पद्मायनम:
षोडशान्वित्तपत्रं दिक्रमे राक ताजलिन इतिसप्तमं ॐ धु
धुवायनम: ॐ धं धरायनम: ॐ सो सोमायनम: ॐ प्र प्रत्यूषा
यनम: ॐ प्र प्रभासायनम: ॐ वि विरभद्रायनम: ॐ शं शंभवे
यनम: ॐ गि गिरीशायनम: ॐ अं अजैकपादनम: ॐ अ अ
हिर्बुध्न्यायनम: ॐ पिं पिनाकिनेनम: ॐ भु भुवनाधीश्वरायन
म: ॐ कं कपालिनेनम: ॐ दिं दिक्पतयेनम: ॐ स्था स्थानवेनम:

ए० च
७०

७०

ए० म:
७०

ॐ भं भगाय नमः। ॐ क्रं क्रतुगोपाय नमः। ॐ सं सर्याय नमः। ॐ वें वेदा
ङ्गाय नमः। ॐ भां भानवे नमः। ॐ इं इन्द्राय नमः। ॐ रं रवये नमः। ॐ
गं गभस्तिने नमः। ॐ मिं मित्राय नमः। ॐ विं विष्णवे नमः। ॐ धां
धात्रे नमः। ध्रुवाधीरश्च मावन्त्रिर्द्धी त्रिंशद्दलं पत्रके। ध्रुवो धरश्च सो
मश्चश्चापश्चैवानिलोनिलः। प्रत्यूषश्च प्रभासश्च वसवोष्टौ
प्रकीर्त्तिताः। शूलं खड्गं तथा चक्रं पद्मं दिशां कवलं घुरि। कोदंडमु
द्गरं चैव वसूनामायुधानि च। वीरभद्रश्च शंभुश्च गिरीशश्च म
हायशाः। अजैकपादहिर्बुध्न्यः पिनाकी चापराजिताः। भुवना
धिश्वरश्चैव कपालिश्च दिशां पतिः। स्थाणुर्भगश्च भगवान् रुद्रा
श्चैकादश स्मृताः। स[illegible]मरं स्फुलं शिखरं यमदंष्ट्रकं कपा
लीकं पिनाकं चक्रघोरास्त्रं तथांकुशं। षड्भागं च स्थाणुपरं शक्तिं

ॐ वं वसवे नमः। ॐ हिं हिरण्यरेतसे नमः। ॐ दिं दिवाकराय नमः ३

धां कं नौ

८

रा॰ चं
९१

हेति धरा तथा । रुद्रायुधानि चैतानि प्रोक्तवान् क्रमतः शिवः । वरु
तोः सूर्यविज्ञौ भानुर्द्धोर विस्तथा । गभस्तिस्तु पमः खरोरितास्त्रो
ध्वद्दिवाकरः । मित्रो विष्णुरिति प्रोक्ता आद्यादित्या मावृतः क्रमात्
पाशांच मुकुरं पंखे शल्यमगग्रहे पाशोकौ ॥ गदादण्डं वज्रमज्ज्वत
थ्या सर्प्पं सुदर्शनं । आद्यादित्यानां दशानामायुधानि विदुः क्र
मात् । इत्यष्टकं । ॐ लं इन्द्राय सुराधिपतये सायुधाय सवाहनाय
सपरिवाराय वज्रशक्तियुक्ताय नमः । ॐ रं अग्नये तेजोधिपतये । ॐ
मं यमाय प्रेताधिपतये । ॐ क्षं निर्ऋतये धिपतये नमः । ॐ वं वरु
णाय जलाधिपतये । ॐ यं वायवे प्राणाधिपतये । ॐ सं सोमाय न
क्षत्राधिपतये । ॐ हं ईशानाय विद्याधिपतये । इति पूर्वाद्यष्टदिक्षु
ॐ अं ब्रह्मणे लोकाधिपतये । इति पूर्वैशानयोर्मध्ये । ॐ ह्रीं वि

ये
र ह्रौ
राम:
९१

वं स

खं

घवेभूताधिपतये इतिपश्चिमयोर्मध्ये । इंद्राघैर्भूगृहे वाघेनवमा
वरणोभवेत् इतिनवमं । ॐवंग्रायनमः । ॐशंक्तौनमः । ॐदंडा
यनमः । ॐखङ्गायनमः ॐपाशायनमः । ॐध्वजायनमः । ॐगदा
यैनमः । ॐत्रिशूलायनमः ॐअंबुजायनमः । ॐचक्रायनमः । द्वि
तीयेभूगृहेर्चयेत (द्वितीयामादिकैर्द्दे वैरष्टाज्वेमूलकेतथा)
तृतीः इतिदशमं । वेद्धोतोऽग्र्यमावृत्तिःस्याद्दैरग्नितःक्रमात्
द्वितीयामादिकैर्द्देवैरष्टाञ्चेमूलकेतथा । तृतीयावाघुदेवाघै
रष्टपत्रेतथैवच । चतुर्थीवायुपूर्वाघैःपत्राग्रपूर्वतःक्रमात् धुव
घैः पंचमावृत्तिर्द्वितीयाष्टदलेतथा । षष्ठिद्वादशपत्रेषुनारदा
घैर्महर्षिभिः । सप्तमीषोडशाञ्जेस्पोल्लीलाघैःवपिंडगवैः । धुवा
घैरष्टमीत्रयाद्वात्रिंशद्दलपत्रके । इंद्राघैर्भूगृहेचाघेनवमावरणा

द
पां
ध्व गं त्री त्रुं
चे

रा०र्च
९२

भवेत् । तदस्यैवर्द्धक्षिणे तस्याधैर्दशमावरणोऽस्तुतं । दशावरणपूजेयं
कर्त्तव्या साधकोत्तमैः । अराधना समर्थश्चेद् घादर्शनमल्लई । यो
दातुं नैव शक्नोति कुर्यात्सर्वचनदर्शनं । निस्तारय तदेवालं भवा
ब्धेर्मे निस्तत्तमः ॥ नैकं च यस्य विद्यते लोधो यात्येव नान्यथा । यस्तु
भक्त्याप्यपत्तेनत्व पंसपाद्यचाविल्लं । साधनं चाद्यं येहि ज्ञानसस
मग्रफलं लभेत् । यो चाद्यं ये विधिवद्भक्त्या परानीतेश्च साधनैः । पूजा
फलार्द्धमेवाप्येन समग्रफलं भवेत् । ॐ श्रीरामपार्षदेभ्यो नमः
इति तत्तिथिभगृहे ततो वहिर्न्नागेभ्यो नमः । इति ७ ब्याज लिख्वा
सपरिवाराय भगवते धूपाद्युपचारान् कल्पयेत् । इत्थं पूजां । तवरो
तः समर्पयेद्धूपं घण्टावाद्यजयध्वनैः । धूपं स्थाने समभ्यर्च्य तत्को
न्या वामपार्श्वे । वनस्पतिरसोत्पन्नो गन्धाढ्यो गन्धउत्तमः । चक्रो

राम
९२

जयघोषंप्रवृत्ति तकारूपंचापिकीर्तयेत

कृत्यः सर्वभूतानां धूपोयंप्रतिगृह्यतां । संकल्पेवं ततः पुष्पांजलिं
दत्वायशः पठेत् । तथाचवनवृचपरिशिष्टे । धूपदीपव्यंजनेचैवधू
पेनाङ्गविधूपने । नीराजनेषुसर्वेषुविष्णोर्नामानिकीर्त्तयेत्
तथामंगलघोषंचजगद्बीजस्यचस्तुतिमिति । वामेकोदण्डदं
डं निजकरकमलेदक्षिणेवाणमेकं पश्चाद्भागेचनित्यंदध
तमभिमतंसासीतूणीरभारं । वामेवामेवसज्ञासहमिलित
तनुं जानकीलक्ष्मणाभ्यां श्यामंरामंभजेहंप्रणतजनमनः
खेदविच्छेददक्षं । जयनारसिंहेत्यादि । घृतात्संगुग्गुलंधूपं
राघवायानिवेदयेत् । नभयंविद्यतेतस्यमहामारीज्वरादि
जं । इतिधूपं । आरार्त्तिकंतुविषमवहुवर्त्तिसमन्वितं । आश्रम
च्चरामचंद्रायवामहस्तमयापर्ययेत् । दुष्प्रकालोमहानंदी

रा॰चं
१२
रामार्चनचं
द्रिका

पः सर्वतस्तिमिरापहः। सबाह्याभ्यंतरं ज्योतिर्दीपोयं प्रतिगृह्यतां
नमो दीपं समर्पयामीति दद्यात् पुष्पांजलिं ततः। अथ धूप्याभ्यर्च्य
वाद्यैर्मंगलनिःस्वनैः। राजसंबन्धिनं क्रमदीपिकायां पठेन्नृसिंहः। निर्वाप
तानुपेन्द्रिसमारात्रिकमतं द्वितः। नमोऽच्यवर्मंमंत्रेणपुष्पं
सार्घ्यजलं त्रिधा। पुरः प्रदक्षिणीकृत्य शंखस्थाराऽऽत्रिके क्षिपेत्
ततेजो नु प्रविष्टं तु भावयद्देवविग्रहे। चित्तपत्नाद्दृशं देवम
वमात्मन्यतः स्थितः। ध्यायेदाजानुबाहुं धृतशरधनुषं बद्ध
पद्मासनस्थं पीतं वासो वसानं नवकमलदलस्पर्धिनेत्रं
प्रसन्नं। वामांकारूढसीतामुखकमलमिलल्लोचनं नीरदा
भं नानालंकारदीप्तं दधतमुरुजटामंडलं रामचंद्रं। श्रीराम
जयेत्यादि पठेत्। इतिदीपं। हरस्वापं राजतं ताम्रकांस्यपालाश

रा॰पः
१२

नैवेद्याया ज्यपत्रं वा पात्रे विस्मोरिति प्रियं मद्यं भोज्यं सेह्य चोष्यं पेयम अन्नं गुरुणान्वितं द

पत्रकं प्रक्षिप्य तुलसीपत्रोक्षसमप्तकृत्वोभिमंत्रयेत् । पृदर्शयेद्धेनुव
क्राख्यं वामांगुष्ठेन संस्पृशेत् । पानीयं चामृतीकृत्य परेशाय नि
वेदयेत् । शालिभक्तं सुभक्तं शशिकरसितं कपायसं । सापपक्
पले ह्यं पेयं चूचोष्यं सितममृतफलं घारिकाघं सुखाद्यं । स्वाज्यं
प्राज्यं मिष्टान्नं नयनरुचिकरं राजिकैलामरीचस्वादीयः शा
कराज्ञीपरिकरममृताहारयुक्तं च भक्त्या निवेदनमंत्रः । व्रूले
शाघेपरितह्नभिः सूपविष्टैः समतालक्ष्म्या सिंजद्दलयक
रयासादरं वीक्ष्यमानः । नर्मक्रीडाप्रहसन मुखे हास्यपन
पंक्तिभाजीन भक्तैः पात्रे पवित्रे कनककृतघटिते षड्रसं श्रीरमेशः
इति पवनिकामंत्रः । पश्चित्तारत्नकामद्रुमविभवमुखं वामंड
नं मंडनानां सर्वासां संप्रदायं त्रिजगति जगतां मंगलम्

ज्यं ज्यं ज्ञौ

धारत्रकीहस्तेयोनिमंत्यसेनुसंगमसंगसं

गलानां। हेमापत्रस्य दूर्वा दधि मधुलवरो ईक्षिमुक्तार्घचार्यैर्नी
राज्यो रामचंद्रो दिनकेरवरजिद्दत्तदीपावली नि:। लक्ष्मीना
रायणा गोविंद देवेत्यादि पठेत। पञ्चाघ्यशक्तिजयं विधा
यहानि यहगोपूलं गहोनास्कृत जयसिद्ध भवतु मदेवतु
त्वत्प्रसादात्सुरेश्वरः। इतिहरये निवेद्य। कुंडे यथा वह्निहितेनमू
लसंख्यायाप्यवह्निं जुहुयाद्वषष्प। इति नैवेद्यान्तोपचारः। वि
धिवह्निहिते कुंडे स्थंडिले चतुरस्रके। व्याहृवनीयगार्हपत्य
लौकिकवाग्निमुखलेत। आनीयाक्षोतानेकोत्पकव्यादो
संपरित्यजेत। देवांशमूलमंत्रेणाच्छाप्य पतत्परतः षडधि। त्र
स्यादानाधिकं कस्मान्निल्यहोमं न विद्यते। वीक्षतामूलमंत्रे
णाशरेणाप्रोक्षतामतं। तेनैव ताडनं दर्भैर्वर्मणाभ्युक्षणा

स्मृतं । अग्न्याधारायाप्य पर्युक्ष्य परिस्तीर्य पश्चाद्विधि । प्राणानायम्य
लक्ष्मीशं सांगं सायुधमव्ययं । सिद्धान्नद्रव्यतोयक्षेः इति संकल्प
वाग्यतः । न्यासं कृत्वा प्रणीताम्बु प्रोक्षणीपात्रे च तज्जलैः । पञ्चसा
धन संभारं प्रोक्षयेन्मूलमंत्रतः । पवित्री[illegible]वनानि तु कुर्यात्कर्म
स्वगृह्यतः । सहस्रार्चिषे हृदयाय नमः । स्वस्तिपूर्णाय शिरसे
स्वाहा । उत्तिष्ठपुरुषाय शिखायै वषट् । धूमव्यापिने कवचाय हुं
सप्तजिह्वाय नेत्रत्रयाय वौषट् । धनुर्धराय अस्त्राय फट् । ॐ रं
फट् वैश्वानर जातवेद इहावह । लोहिताक्ष सर्वकर्माणि साध
य स्वाहा । एवमावाहनमग्निं चक्षिष्याग्निं दीपयेद्बहिः । ॐ चित्पिं
गलहुतवह सर्वज्ञाय पय स्वाहा । अग्निं प्रज्वलितं वंदे जात
वेदं हुताशनं । हिरण्यमनलं समिद्धं विश्वतोमुखं । सकल

ग्प्रस्वादरजसंज्ञः प्रसवेभा नरएवच

जनकारकवन्हेगर्भाधानादिकाक्रियासंपघंतांखाऽ। स्रनेना
कृतिमृकेकांकुलावामरोवंधौसमौकलाकरौ ब्ध्वैविततांगुलीम
ध्यमेमिलितेकलातन्मध्येकुंडकेक्षिपेत मुद्रैषासपूजिह्वाखो
दर्शयेज्जातवेदसे। हिरण्यागगनारक्ताकृष्णापीतासुभाि
ता। सर्वसिद्धिप्रदाःपुरोपाजिह्वाःसप्तविभावसो। पीछ्तानन
यातेता। प्रागेगेरछ्मवर्तिभिः। तदनुभयपक्षशतमवोधेविधि
नाग्निहिरण्यरेतसंप्रपूजेत। जातवेदसःसं

प्रजीवहेहव्यवाहनएवच। कोमारतेजाक्ष्मतयाकिय
देवमुखाङ्कयौ। स्पुरव्मूर्त्तयोदिक्षुप्रग्नयपदपूर्विकामध्ये
ग्नावासनंमध्येपूजामंडलतः। प्रभं स्त्राबाहयेद्वोमचंद्रप
रिवारसमन्वितंमंत्रन्यासेविधायाग्निनप्राग्वदर्भेद्ध्रः। पूर्वद

द०चं

१५

प्र

द०म०

१५

ज्य
ठे।

र्पयेत । गंधपुष्पैर्धूपदीपैः साग्निं संपूजयेद्विभुं ॥ इव दूर्वाभिस्तु वा भा
वेज्जुहुयात्मेगमुद्रया । नागवल्यादलैः पूज्यो तुलसीगर्भया
पवा । प्राश्यपा भागा वा घारौ कुर्यादाज्याप्लुतं हविः । कवचेनाव
गुंठ्यैतदस्त्रेणापरिरक्षयेत । संप्रोक्ष्य मूलमंत्रेणाभिमंत्र्य
कुर्याद्बुधः । इत्यग्निमुखं । सशक्तिं बीजमंत्रेशं जुह्वा स्वाहावद
न्ततः । मंत्रांते चाहुतिक्षेपस्सा गः सर्वाहुतिष्वपि । खोडशाहु
तिभिर्द्देवं पजेदादौ सशक्तिकं । द्वारपीठाब्जदेवेभ्य एकैकामा
हुतिं ततः । गणेशादि द्वात्रिंशद्वंति द्वारदेवताः । स्वच्छचला
रिंशपीठदेवताश्च मंडूकाद्याः । अष्टद्वादशशतदेवा भवंति
हृदयाद्यः । सर्वैश्च नवत्यधिकं शतदेवाः प्रकीर्तिताः । गणे
शाद्यसा विनैवमहेशायाद्विपतथा ॥ चतुर्नामाहुतिर्द्दत्वात

रा॰चं
१६

76

तो वृत्तापूर्वेराणाहुतिः। इतः पूर्वं प्राराभुरि देहकर्माधिकारतः ततः जा
गृत्स्वप्नदुःस्वप्नदुष्प्रवस्याशुभमनेसावाचाकर्मणाकृतं तावाभ्याय प्रोक्ष
दरेणशिष्यमाचिपयंस्तुतपस्मृतं ततः सर्वं वृत्तापूर्वं भवतु। ॐ
भूर्भुवः स्वः स्वाहा। इदं वृत्तात्मने नमम। मूलमुच्चार्य साङ्गाय सायु
धाय सवाहनाय सावरणाय शासनिकाय श्रीसीतापतये ब्र
ह्मश्रीरामाय इदं न मम। इति पूर्णाहुतिं कृत्वा दत्वा परिसमूह
न। आपुष्यं पयमदूजे। इति मंत्रेण भस्म धारयेत्। पूर्णपात्रे प
जितोयैः सपल्लकैस्त्वाभिमंत्रितैः। आत्मानमभिसिंचेत्। सद्दुर्वैस्तु
लसीदलैः। विकीर्य पुष्पाञ्जलिमिदं भावः कुर्यात्प्रणामं कृत
न्मुखाय। उद्वास्य वह्निं स्विदसाधिपेशावलिं हरेद्द्वेवपाणिनी
म्यः नित्यहोमे भवत्येवमाहुतिनां शतद्वयं। विंशत्यधिकमंगा

राम
१६

तद्दशांशेन मूलेन गंधपुष्पयुतैर्जलैः सांगरामं तर्पयामीत्येवं तर्पयित्वा तद्दशांशेन जो येः स तद्दशांशे निमंत्रितेः

शतंचा

नां विप्राणां भोज्यं इति हृदयं । इति नित्यहोमः । तस्यापि दशांशेन कुर्यात् तदा सिद्धिः अमृतेनाभिषिंचेत् ॥ तुलसीदलैः इति तर्पणं मार्जनं अभिषेको । ध्यात्वा नीयते मंत्रैः । श्रीरामं पीठमागतं मुख्यादीशानतः पात्रान्तेवे चादेशम् उद्धरेत् । सर्वदेवेभ्यः पापपरायपरमेष्ठिने । श्रीरामसेनायुक्ताय विष्वक्सेनायते नमः वामतो रामचंद्रस्य तीर्थं दत्वा समर्प्ययेत् । शतांशं वा सहस्रांशमन्यथा निःफलं भवेत् । गणेशे वक्रतुंडाय सूर्ये चंडांशवे प्रयेत् । शक्तावुच्छिष्टचांडालि शिवे चंडेश्वराय च । इति बलिदानं । महाप्रसादं रत्पुत्का ग्रासमंजलिना बुधैः । पादोदकं च निर्माल्यं नैवेद्यं तु विशेषतः । उच्छिष्टा मतसेवकाः नमज्जय स्वामिनः समालोकयत्योत्सुकान्नितरां स्वयं गरु

रा॰ चं
११

पुर

धियाभक्त्यान पुरोवस्थितान् । विष्वक्सेनमुखान पूरस्य परम
प्रीत्यामुदालालयन् वंदे पंकजकर्णिकानिलयने श्रीराम
चंद्रं परं । व द्रुचपरिशिष्टं पवित्रं विष्णुनैवेद्यं सुरसिद्धर्षिभिःस्म
तं । अन्यदेवस्य नैवेद्यं भुक्त्वा चान्द्रायनं चरेत् । आग्राह्यं शिव
निर्माल्यं पत्रं पुष्पं फलं जलं । शालग्रामशिलासंगात्सर्वं या
तिपवित्रितां इतिप्रसादस्वीकारः । गंडूषिकं जलं दत्वा दर्पणाद
र्शनं ततः । हस्तावासं समर्पयेत् मुकुटं भूषणानि च । कुंडला
दीनि सर्वाणि तेनैतं प्रदर्शयेत् । लवंगजातिकाकोल
चूर्णाकमुकखादिरं । कर्पूरं ... दीपपत्रं तांबूलं मातुलिंगकं
आदर्शयेत्तथा पादर्शं कल्पयेत् छत्रचामरं । वैदिकं मंत्रमुच्चार्य
दद्यात्पुष्पांजलिं ततः । महानीराजनं श्रीमन्मंगलेशाय । श्री क

धनुर्वेशो तथा वामकराग्रं संयुतिधनुः प्रसार्य दक्षिणांगुष्ठे तर्जन्याचैवा रामभद्यते

रा॰ सः
११

ल्पयेत। जपंदेवंनमस्कुर्यात्प्रसीदभगवान्निति। ध्येयंसदाप
रिभवघ्नमभीष्टदोहंतीर्थास्पदंशिवविरिंचिनुतंशरण्यं। भृ
त्यार्त्तिहंप्रणतपालभवाब्धिपोतंवंदेमहापुरुषतेचरणार
विंदं। त्यक्त्वासुदुस्त्यजसुरेप्सितराज्यलक्ष्मींधर्मिष्टआर्य
वचसायदगादरण्यं। मायामृगंदयितयेप्सितमन्वधावद्वं
देमहापुरुषतेचरणारविंदं। श्रीरामचंद्ररघुपुंगवराजवर्य
राजेंद्ररामरघुनायकराघवेश। राजाधिराजरघुनंदनराम
भद्रदासोहमद्यभवतःशरणागतोस्मि॥ यस्यामलंनृपसद
स्सुयशोधुनापिगायंत्यघघ्नमृषयोदिगिभेंद्रपट्टं। तंनाक
पालवसुपालकिरीटजुष्टपादाम्बुजंरघुपतेःशरणंप्रपद्ये
॥ नमोब्रह्मण्यदेवायरामायाकुंठमेधसे। उत्तमश्लोकधुर्याय

रा॰चं

१८

78

ज

न्यस्तादंडार्पितांहृये । इंदीवरदलश्यामो रामो राजीवलोचनः । प
वतिमान सेयस्या सतां सीतां प्रणाम्यहं ॥ दोर्भ्यां पद्भ्यां च जानु
भ्यामुरसा सिरसा दृशा । मनसा वचसा चेति प्रणामोष्टांग ईरि
तः । बाहुभ्यां च सजानुभ्यां शिरसा वचसा धिया । पञ्चांगकः प्रणा
मः स्यात्पूजासु प्रवरा विमो ॥ इति दंडप्रणामा । ततः प्रदक्षिणां कु
र्याद्भक्त्या वस[illegible]यस्त्वरोः । स प्रदीपाधुरादानं प्रराप्तहि पदे पदे
प्रदक्षिणां तु यः कुर्याद्धरेर्भक्त्या समन्वितः । हंसयुक्तविमानेन वि
ष्णुलोकं सगच्छति । एकहस्तप्रमाणां च एकं वापि प्रदक्षिणां
त्रिकालदर्शनं विष्णोर्हन्ति पापं पुराकृतं । एकां चंडप्र रवेः सप्त
तिस्रो दद्याद्विनायके चतस्रः केशवे दद्याच्छिवस्यार्द्धं प्रदक्षिणा
इति प्रदक्षिणा । ततस्तु वीत श्रीरामं चामरव्यजनादिभिः स्तुवी

रा॰म॰

१८

शस्त्रामस्त्रामंत्राः अनुयुक्ता अप्रमत्तप्रवृत्ताः । अथ हैनं भारद्वाजो याज्ञ
वल्क्यमुवाचाथ कैर्मंत्रैः स्तुतः । श्रीरामः प्रीतो भवति स्वात्मानं
दर्शयति तान्नो ब्रूहि भगवन्निति स होवाच याज्ञवल्क्यः । श्रीरा
मो वै शिष्ठितो ब्रह्मा पुनरेतया गाथया नमस्करोति विश्वधरं वि
ष्णुं नारायणं रामानामममयं परिपूर्णानन्दैकविज्ञानं परं ज्योतिः स्व
रूपिणं मनसा संस्मरन् ब्रह्मा तुष्टाव परमेश्वरं । ॐ यो वै श्रीराम
चंद्रः स भगवानद्वयानन्दपूर्णपरमानन्दात्मा यः । परब्रह्म भूर्भुवः स्व
स्तस्मै नमो नमः । यो वै श्रीरामचंद्रः स भगवान् यश्चाखण्डैकरसा
त्मा भूर्भुवः स्वस्तस्मै नमो नमः । ब्रह्मानन्दामृतं भूर्भुवः स्वस्तस्मै नमो नम
यच्चाघं तत्सर्वत्र सच्छोज्ञेयो यो यस्तारकं ब्रह्म । यो ब्रह्मा विष्णुरीश्व
रो यः सर्वदेवात्मा यः सर्वे वेदाः सशाखाः सपुराणा मं ...

नो म ॐ स्वः

रूप ॐ स्व यश्च

रां.गा

ये देवासुरमनुष्यादिभावाभूः

पंचाग्नयेम ७ रन्पा सपृथ्व्यादितत्वयोम ८ रन्पो जीवात्माम ९ रन्पः
सर्वभूतान्तरात्माम १० रन्पे मत्स्यकूर्माद्यवताराम ११ रन्प श्रद्धा
तोम १२ रन्पोन्तःकरणाचतुष्टयात्माम १३ रन्पानि पंचमहाभूता
निम १४ रन्पश्च कालम १५ रन्पश्च मनुम १६ रन्पश्च यमाम १७
रन्पश्चांत्तकाम १८ रन्पश्च मृत्युम १९ रन्पाश्च मातृम २० रन्पो वि
द्याम २१ रन्पा सरस्वतिम २२ रन्पा लक्ष्मीम २३ रन्पा गौरीम २४
रन्पा जानकीम २५ रन्पश्च सूर्यम २६ रन्पश्च सोमाम २७ रन्पा
नि नक्षत्राणाम २८ रन्पे चाष्टौ लोकपालाम २९ रन्पे चाष्टौ वसु
वाम ३० रन्पे च नवग्रहाम ३१ रन्पे चैकादश रुद्राम ३२ रन्पे च द्वा
दशादित्याम ३३ रन्प भूतभव्याम विष्णुम ३४ रन्पो ब्रह्मा ... स्या
नां वेदितिव्याप्नोति यो विराट्स्वम ३५ रन्पो हिरन्यगर्भाम ३६ रन्प

रा० च०
१९
79
य ... लोका
... :
७०

ॐ यो वै श्रीरामचंद्रः स भगवान्

स्थैर्ये

अमला देवी भूः ३१ स्तस्मै नमो नमः ॥ ३२ ॥ ... ॐ

ॐ श्रीमहादेवोम ३१ स्तस्यैश्च मदेश्वरोम ३२ स्तस्यैश्चोंकारोम ३३ स्तस्याश्च तत्त्वोर्द्धमात्राम ४० स्तस्याय प्रकृतिर्भ ४१ स्तस्यः परमपुरुषोम ४२ स्तस्यो नमो भगवते वासुदेवाय यो महाविष्णुर्भ ४३ स्तस्योज्ञानात्माम ४४ स्तस्यः परमात्माभ ४५ स्तस्यैश्च सर्वोम ४६ स्तस्यः सच्चिदानंदस्त्वैतेकर सात्माम ४७ ॥ य एतांस्तवकाश्चत्वारिं शन्मंत्रै नित्यं देवं स्तौ ततो देवः प्रीतो भवती । तस्माद्य एतैर्मंत्रैर्नित्यं देवं स्तौति स देवं पश्यति सोमृतत्वं च गच्छतीति ॥ २ इति मंत्रस्तुति । तद्धा हनुमता प्रोक्तं मंत्रराजात्मकं स्तवं संप्रदाय प्रदीयं पत स्तुवन्ने नंर घूद्वह हन् मानुवाच । तिरश्चामपि चारातिं समवायंमनुमप्रभाम् । पं ना सुग्रीवमन्यापानां पत्तमग्रंन माम्यहं । सकृदेवप्रपन्नायव विभिक्षो मेरयस्त्रियं विभीषतायाद्वितेष्पत्संवीरंन माम्यहं ॥ २ यो महान्

श्रीवत्सवक्ष स्से नमो नमः

ति

स्यात्मानंदरूपिते पति

न॰ चं
८०
ख

पं जितो ध्यायी महत्व्ये करू रागामतं ॥ स्तुतं येन जगत्त्रयोऽस्त्र महाविष्णुं
नमाम्यहं ॥ तेजसाप्यायिता यस्य ज्वलंति ज्वलनादयः ॥ प्रकाशंते
च्चतेत्रायस्तं ज्वलंतं नमाम्यहं ॥ ४ ॥ सर्वतोमुखतायेन लीलया
दर्शितारस्तो ॥ रक्षसां ज्वरयो ध्यानं तं वंदे सर्वतोमुखं ॥ ५ ॥ तं भाव
यः प्रपन्नानां हिनस्ति च तथा मृत्युं ॥ सिंहः सत्वेष्विवोत्कृष्टस्तं नृ
सिंहं नमाम्यहं ॥ ६ ॥ यस्माद्बिभ्यति वाताग्नि[illegible]ल रोगाः समृत्यव
श्च यं तनोति पापानां भीषणं तं नमाम्यहं ॥ ७ ॥ परस्य योगपता
ये[illegible]क्षार हितो नित्यमंगलं ॥ दद्यात्येव निजौदार्याद्यस्तं भद्रं
नमाम्यहं ॥ ८ ॥ यो मृत्युं निजदासानां मारयत्यखिलेच्छदः ॥ तच्चो
दाहृतयो व ह्यो मृत्युमृत्युं नमाम्यहं ॥ ९ ॥ यत्पादपद्मपूता ताम
वत्युतमपरह्व ॥ तमजं सर्वदेवानां नमनीयं नमाम्यहं ॥ १० ॥ स्मर

नृसि॰
८०

सीताष्टकनहिलो
धागया

भावंसमुत्पत्स्यदास्येनैवरघूद्वहं । भजेहंप्रत्यहंरामंससीतंसहलक्ष्म
णं ॥ ११ ॥ नित्यंश्रीराममंत्रस्यकिंकरायमकींकराः । शिवमस्त्वर्थिनां
सिद्धयस्तस्यदासिकाः ॥ १२ ॥ इदंहनुमताप्रोक्तंमंत्रराजात्मकंस्तवं
पठत्यनुदिनंयस्तुसरामेभक्तिमान्भवेत् ॥ १३ ॥ इतिश्रीमद्धनुमत्प्रो
क्तंमंत्रराजात्मकस्तवंसमाप्तं । सीतायैनमः । नीलनीरजदलाय
तेक्षणां । लक्ष्मणाग्रजभुजावलंबिनीं । शुद्धिमिद्धदहनेप्रदर्श
तीं भावयेमनसिरामवल्लभां ॥ १ ॥ त्वांह्रियंत्रितदृशांकशांकुकाम
कांतिपरिभूतहाटकां । तारकारिपरिकोक्तिविल्कवांभावयेम
नसिरामवल्लभां ॥ २ ॥ कुंतलाकुलकपोलमाननंराहुवक्त्रगशु
धुसद्युतिं । वाससामिदधतींह्रियाकुलांभावयेमनसिरामवल्ल
भां ॥ ३ ॥ कायवाङ्मनसंयदिव्याधंस्वप्नजागृतिसुराघवेतरं । तद्द

ध्येयोदृशानस्य

रा० चं
८१
461

हाकूस्मितिपावकं च हिंपतिं भावये मनसि रामवल्लभां ॥४॥ रामपाद
युगलं कलापती चेतसस्तुतधुनी हृतातयां । ग्राम्बुनिवपहृषेन
ले स्थितां भावये मनसि रामवल्लभां ॥५॥ इंद्रकंद्रघनदाम्बुपावके
सद्विमानगरामा स्थिते द्विवि ॥ पुष्पवर्षमनुसंस्तुतशीलां भाव
ये मनसि रामवल्लभां ॥७॥ संचयेद्विविधदं विमानगैर्द्विसमया
कुलमनोभिरिक्षितां । तेजसा विदधतिं सदोदृशां भावये मन
सि रामवल्लभां ॥८॥ तदष्टकमनिष्टहानिकृत्पठेद्यः प्रतो
व्यामेखे । अंतरायरहितौ तु पिलीतस्य भक्तिमतुल्लां भूपष्ठति
इति रामवल्लभास्तोत्रं समाप्तं । स्तुत्यैवमापतिं नृत्यं गीताघे
विभ्रमहृषेत । गीतनृत्यानि कुर्वित द्विजन्मा वा स्त्रिनतुष्टये न
जीवनाय पूजीत विप्रः पापभिया क्वचित् । इति स्मृतेः । वीरा

मै

राम:
८१

वादनं तल्लक्षणश्रुतिज्ञातिविसारदः। तालज्ञश्चाप्रयासेन मोक्ष
मार्गं नियच्छति। इति संगीतशास्त्रं। केशवाग्रे नृत्यगीतं न करो
ति हरेर्द्दिने। वह्निना किं न दग्धो सोगतः किं न रसातलं। इति पुरा
णे। कर्म्मणां पौष्पापयिकत्वेन व्याहृतोऽन्य इति श्रुतेः। कारिकायाम
तः प्रोक्तं विष्णोर्गीतं न मद्दिति। भारते नृत्यगी। भारते गीतं न
त्यमिति कुर्यात्स्वाभाविके पि वा। स्वाभाविकेन भगवान् प्रीणाति
त्याहुः शौनकः। इति गीतनृत्यानि। अथ पुष्पांजलिं दत्वा कृ
त्वा तत्पादपोः शिरः स्थापयेद्राघवं भक्त्या कापी मुद्रां प्रदर्शयेत्
तर्जन्यग्रे गुष्ठमूले कृत्वान्यांगुल्यो पृतः। स्यात्संपुटीतयोः पा
तयोर्मध्यवारारसंन्निकालवघात्रयासर्वगता हृतां मते ध्यातेन
चेतः परतासृताते। नुत्या मया ... वा परतो सृताते क्षमस्व सर्वं

ममदेवदेव । अज्ञानाद्यद्वाज्ञानादशुभं यन्मया कृतं । क्षन्तुमर्ह
सि तत्सर्वं दासेन च गृहाण मां । श्रीगोविंद मुकुंद केशव शिव
श्रीवल्लभ श्रीनिधे श्रीवैकुंठ मकुंठितबल: स्वामिन्नकुंठोदय
प्रद्युम्नपाविभूत भूतधवल श्रीमाधवाधोक्षज श्रीहावह विधे
हि श्रियं श्रीधरश्रीश्वर । त्वमेव भक्तिजनये त्वमेव मामुद्धरा
स्मात्कृपया भवाब्धे: । त्रिविष्टं कपालोनद्यां तितेच तर्हि शरण
कर्मविशोहतोस्मि । इति प्रार्थनं । देव देव जगन्नाथ शंख
चक्रगदाधर । देहि दासस्य मामानुज्ञां तव तीर्थनिषेवने । लब्धानु
ज्ञां ततस्तीर्थपात्रस्थ्यं यंत्रमालिखेत् । कुंकुमेन लिखित्वा चप
ठेन्मंत्रमघापहं । अकालमृत्युहरणं सर्वव्याधिविनाशनं । वि
ष्णो: पादोदकं तीर्थं शिरसा धारयाम्यहं । ॐ भरतापविन्नविततं

ए०चे
८२
नमस्त्वयि

ए०म:
८२

लो

पुराणां येन पूतं तत्स्तरंति दुः कृतानि तेन पवित्रेणाशुद्धेन पूतास्स्मृति
पाप्मान मरातिंतरेमकस्यद्धारमच्छिमतयमित्रं ज्योतिष्मा न्मजमा
नंसृहस्वदमतस्यधारावसुधाद्दोहमानं चलोके सुधितां दधानु
इमं मंत्रं समुच्चार्य सर्वदुःख गृहापहं ॥ प्राश्नीयाच्छ्रोक्षयेद्देहं पुत्रमित्र
परिग्रहं कलापादोदकं शंखे वैष्णवानां महात्मनां ॥ तुलसीमि
श्रितं दद्यात्सिं वन्मंदे निवेदयेत ॥ भगवत्स्यविभागवत्पादोदकं
पवित्रं तत्पानं गृ नायवनियं यथा हि सोममिविति श्रुतेः ॥ शालग्रा
मशिलातोयमपीत्वायस्तुमस्तके ॥ प्रक्षेपनं प्रकुर्वित ब्रह्महा स
निगद्यते ॥ विष्णोः पादोदकं पीत्वा कोटिजन्माघनाशनं ॥ तद
वाष्टगुणं पापंभूमौ बिंदुनिपातनात् ॥ हत्वा हंति पदे हि संग
तुलसीक्षयचतोयं चतोयं पदैनैवेघवहुमघपानदुरितं ग्रद्वेरुः

रसां

ह स्थिति

ए॰ चं
८३
463

गात्संगजं। स्त्रीशाधीनमतिर्हरिजनैस्तत्संगजं किल्बिषं शालग्राम
शिलान्तसिंमहिमा कोप्यत्र लोकोत्तरः। इति तीर्थधारणं। तुलस्या
मापतितं ममर्त्त्ये पित्वा यथाविधिः। पादद्वानि खिलान्वृशं घथम
नीस्पृष्टा वपुः। पावनी रोगाणामभिवंदिता निरसनी सीक्ताऽन्तक
त्रासिनी। प्रत्यासत्तिविधायिनी भगवतः कृष्णस्य संरोपिता न्य
स्तात्तच्चरणे विमुक्तिफलदा तस्यै तुलस्यै नमः। इति नत्वा गत्य
देवमपराधान्क्षमापयेत्। इति तुलस्यर्चा। पात्रे र्घपादुकैर्वा
पि गमनं भगवद्गृहे। देवोत्सवाद्यसेवा चाप्रणामस्तदग्रतः
उच्छिष्टे चैव चाशौचे भगवद्वन्दनादिकं। एकहस्तप्रणामश्च
तत्पुरस्तात्प्रदक्षिणं। पादप्रसारणं चाग्रे तथा पर्यङ्कबन्धनं
शयनं [illegible] वापि मिथ्याभाषणमेव च। उच्चैर्भाषा मिथो जल्प

म
एमः
८३

च हेरां

ल्योरोदनानि च विग्रहः । निग्रहानुग्रहौ चैव स्त्रीषु च क्रूरभाषणं । कं
बलावरणं चैव परनिंदा परस्तुतिः । अश्लीलभाषणं चैव अधोवा
युविमोक्षणं । शक्तौ गौणोपचारश्च अनिवेदितभक्षणं । तत्तत्का
लोद्भवानां च फलादीनामतर्पणं । विनियुक्तावशिष्टस्य प्रदा
नं व्यंजनस्य च । पृष्ठीकृत्यासनं चैव परेषामभिवादनं । गुरौ मानं
निजं स्तोत्रं देवतानंदनं तथा । अपराधास्तथा विष्णोर्द्वात्रिंशत्परि
कीर्तिताः । अपराधसहस्राणि क्रियंतेहर्निशं मया । दासोयमि
ति मां मत्वा क्षमस्व मधुसूदनं । इमं मंत्रं समुच्चार्य प्रणमेद्दंडवद्भु
वि । अपराधसहस्राणि क्षमते सर्वगो हरिः । एकोपि कृष्णस्य कृ
तः प्रणामो दशाश्वमेधावभृथेन तुल्यः । दशाश्वमेधी पुनरेति ज
न्म कृष्णप्रणामी न पुनर्भवाय । इत्यपराधक्षमापनं । काय

गजास्यादित्यपंचास्याशक्तिसिंहास्यरूपवान् सम्भक्तेन सर्वात्मारामः प्रियात्तु चिद्विभुः

नवाचामनसेंद्रियैर्वाबुध्यात्मनावानुसृतस्वभावात् । करोमि यद्यत्सकलंपरस्मैनारायणायेति समर्प्पयामि । साधुवासाधुवाकर्मयद्यदाचरितंमया । तत्सर्वंभगवन्विष्णोगृहाणाराधनंपरं । इतिसंत्वजलेंदद्यादेवस्यदक्षिणोकरे । इतिकर्मार्प्पणं । सत्यपिभेदापगमेनाथतवाहंनमामकीनस्त्वं । सामुद्रोहितरंगोभवतिसमुद्रोनतारंगः । सोहंदासोहमितिवाबुद्धियस्यामलाहृदः । कर्मभिर्न्नसवध्येतघृतेर्लाक्षिवेसुवत् । त्वमेवाहमहंचत्वंसच्चिन्मात्रंवपुर्हरेः । आवयोरंतरंभातिनिश्चयस्वबलात्तव । इतितथैवात्मार्प्पणं । त्वयोपभुक्तस्रग्गंधवासोलंकारचर्च्चिताः । उच्छिष्टभोजिनोदासास्तवमायांजयेमहि । प्रपन्नंपाहिमामीशभीतंमृत्युग्रहार्णवात् । इतिसंप्रार्थितोदेवंदत्त्वासिंधंस्वकेवहेत् । महाप्रसादइत्युक्त्वापर

नाचं
८४

को

त्याश्रा
रामः
८४

मत्प्रीतिपूर्वकं । तच्छेषगंधपुष्पाद्यैः सम्यगात्मानमर्चयेत् । इतीशि
ष्यगणं । ध्यात्वा रामं जपेन्मंत्रं तिष्ठेद्यावन्मनोरुचि । गुह्यातिगु
ह्यमंत्रं रामायैवं निवेदयेत् । भक्तिहीनं क्रियाहीनं मंत्रहीनं रमा
पते । यत्पूजितं मया राम परिपूर्णं तदस्तु मे । इति पुष्पांजलिं द
त्वा संहृत्यावरणानि हरौ । भक्त्या संसाधितं त्वां तत्त्वं चिरं विश्राम हेतवे
प्रार्थ्यैवं पादुके दत्वा संगमुद्रां समर्प्य हरिं । प्राणायामं षडंगं च कृत्वा
मुद्रां विसर्जनीं । अस्य रामोन्नचान्योस्मि मंत्रमेतदुदीरयेत् । इति
विसर्जनं । आत्मानं सततं राम संभाव्य विहरेन्नित्ये । नतेषां दुःख
तं किंचित्तदुःकृतोत्थानचापदः । इति श्रुते । इति श्रीमत्परमहंस
परिव्राजकाचार्यश्रीमन्मुकुंदवनश्रीचरणशिष्यानंदवनवि
रचितायां श्रीरामार्चनचंद्रिकायां तृतीयः पटलः समाप्तः ॥ ॥

ए.चं
८५

दिनविभागेष्वकुर्यात्संचमहामखान् । दैवो होमेन यज्ञः स्याद्भौत
स्तुबलिदानतः । ब्रह्मयज्ञो वेदजपात् पैत्रो विप्रान्नदानेन पैत्र
यो बलिनाप्य वा । किंचिदन्नप्रधानाद्वा तर्प्पणाद्वा चतुर्विधाः । न
यज्ञोतिष्पिसंज्ञकाराद्दुतकारेरावा मुना । ब्रह्मयज्ञो वेदजपा
न्पुराणापठनेनवा । इतिदिनषष्ठांसविधिः । इतिहासपुराणा
भ्यामंशं सप्तमकं नयेत् । श्रीमद्भागवतं तत्र विशेषेनादरात्स
कृत् । येन्न श्रुतं भागवतं पुराणानारा ह्वितोपैः पुरुषः पुराणः । कृ
तं मखेनेव धरामराणां तेषां गतं जन्म वृथा नराणां । चरितं र
घुनाथस्य शतकोटिप्रविस्तरं । एकैकमक्षरं पुंसां महापातक
नाशनं । अन्तर्गतो पिवेदानां सर्वसाख्यार्थे विघदि । पुंसां श्रुत
पुराणोसनस्यम्यागतिदर्शने । वेदार्थादधिकं मन्ये पुराणार्थं

राम
८५

चभाविनि | पुरारामन्यथाकुलातिर्यग्योनिमवाप्नुयात् | नजन्नवै
कुण्ठसुधायगानो ससाध्वो भागवतास्तदाश्रयाः | नयत्र यज्ञेश
मखामहोत्सवाः | सुरेसल्लोकोपि नवै ससेव्यतां | इतिहरिकोपाख
योदितसप्तमभागकल्पविधिः | भागवक्षमेडयासीतसंध्यांश्रीर
घवीतया | कृत्वाग्निहोत्रंविधिनाततोहोमंसमापयेत् | इत्यष्ट
मभागकल्पं | न्यासंपुण्डूकं कृत्वाश्रारात्रायामपुरःसरं | सक
दभ्यर्च्य नीराज्यप्रार्थयेज्जानकीपतिं | बलीयश्चापदंत्वामि
न्पदवीमवधारयन् | श्वागछश्मनागारंसीतयासहरा
घव | पर्यङ्के किंलके प्रसस्तफलके भोगीन्द्रचित्राङ्कके स्वच्छन्द
भावके मृदुशिरःस्थानोपधानादिके | उन्मीलन्कुलशीलया
पितया | श्रीसीतया सन्कृतशेते नित्यमगन्न पुराय फलदः

बलीयसा
अतिशयेन बलवता
पदा पादेन पदवी मार्ग
अवधारयन् जानन् ३
त्यर्थः

प्र ६४

तु

रा॰ च॰
८६
९८

श्रीकौशलेंद्रोनृपः । इतिशायनोपासनं । सायंप्रातर्द्विजातीनां
श्रुत्युक्तमशनंतथा । उच्यते राम संतुष्ट्यै अग्निहोत्रसमंप्रिय ।
आदिपादः शुचिर्भूत्वा गृह्णीयान्नघृतेशुभे । उपवासात्परंरुद्व्या
हव्यात्परमयाचितं । अयाचितात्परंनक्तं प्रियंदेवस्यचक्रिणः
तस्मात्परंरामसंतुष्ट्यै विध्यान्नक्तंपरोभवेत् । विष्णुभक्तोविशेषे
णादिनपापापनुत्तये । अन्नंदद्यात्तत्सुरामेनित्यमस्माकम
स्त्विति । तेजोसीतिजपन्मंत्रंगायत्र्यातीर्थवारिणा मत्पवि
त्रेनेतिमंत्रैः प्रोक्षयेदन्नमादरात् । धर्मराजायचित्रायचि
त्रगुप्तायवैबलिः । अग्निसीतिजपन्मंत्रंराजेनस्वोपलिप्तसप्ता
भिमंत्रितं । तेजस्वीशुभगःश्रीमान्नरोगायुश्चजायते । अन्नं
वै रसोविष्णुर्भोक्तादेवोमहेश्वरः । एवंज्ञात्वातुयोभुंक्तेसो

रा॰ च॰
८६

२

न दोषैर्न्न लिप्यते । अन्तश्चरसि भूतानां गुहायां विश्वतोमुख
त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वं विष्णोः परमं पदं । त्वयापभक्तास्तगाथवा
सोलंकाराश्चर्च्चिताः उच्छिष्टभोजिनो दासास्तव मायाञ्जयेमही ।
जपन्त्येवं भगवतः श्रीतीर्थं तुलसीयुतं । अमतोयस्तौंवरोमसी
त्पपः प्राशयेद्बुधः । मध्येन्द्रवृत्तरोशशियमद्दिगात्तानिहृदि
कुंडलानि । अत्वाहार्यमारूयत्नसम्पौंस्थ्यानि । ईंगार्हपत्ये
प्राणाय स्वाहा । इति हिरण्यपात्रकापालाग्निहोत्रं स्यादनामा
गुष्ठतः क्रमात् । अन्वाहार्यपचनाय स्वाहेति गगनस्तुवा क
निष्ठांगुष्ठयोगेन द्वितीयामाहुतिं हुनेत् । आवानीयाहविनीय
ग्नौ रक्तवर्तालिचामुधीः । मध्यमांगुष्ठयोगेन तृतीयामाहु
तिं हुनेत् । सम्येत्दानसंज्ञापकसवर्तालिचातथा । तर्जन्यंगु

संव

२

हनीय

रा.चं
८१
87

ष्ठयुग्मेन चतुर्थिमाहुतिं कुनेत । आवसथ्ये समानाय सुप्रभाव
र्तीयाप्रुचा । जुहुयात्र्यंगुलीभिस्तु सर्वाभिः । पंचमाहुतिं । नैवेद्यशे
षं तुलसीविमिश्रितं विशेषतः । पादजलेन विष्णोः योऽत्ति
नित्यं पुरतो मुरारेः । प्राप्नोति यज्ञायुतकोटिपुण्यं । प्रतिषिद्धम
चाप्तियात्पविघ्नमपि नाश्नीत । हस्ताहृते पुनान्यन्नं नालात
पात्राहृते पिबेत् । दक्षिणां तु परित्यज्य वामे निरे निधाय पेत्
अभोज्यं तद्भवेदन्नं पानीयं च सुरासमं । तस्मादद्यादन्नशेषं
भूमौ दुर्गतितृप्तये । यत्र क्वचन संस्थानां सुतयोपहतात्मनां
दुर्गतानामयादन्नमक्षय्यमुपतिष्ठतु । अमृतापिधानमसि
विदध्यात्तीर्थवारिणा । अप्रहृतं तदवभूमिभागे दद्याद्दुर्गतितृप्त
सम्यगाचम्य दक्षाहस्तगं छेवारि निक्षिपेत् । अंगुष्ठमात्रपुरु

स्त्रा

रामः
८१

योग्न्यंशंगुप्तंचसमाश्रित । ईशःसर्वस्यजगतःप्रभुःप्रीणातिविश्वम्
क । ततःसंस्मृत्यविधिवत्स्विछिदामिष्टदेवतां । संनिकृष्टेयतः
शिष्टैर्जपेदन्नपतेर्मन्त्रं न । अन्नपतेऽन्नस्यनोदेहीत्यादि
ह्मगस्तिरग्निवडवानलस्वे भुक्तमपानंजरयेत्वशेषं । मुखम
मेतत्परिणामसंभवंददातुरोगंच सदापुरस्तु । विष्णुःसम
स्तेन्द्रियदेहदेहीप्रधानभूतोभगवान्यथैकः । सत्येनतेना
न्नमशेषमेतदारोग्यदंमेपरिणाममस्तु । भक्ष्यंदद्यता
न्मुलंप्रसादाज्जानकीपतेः । शिष्टैरक्षिक्रज्जोपदिव्यभगवत्ता
ममंगलं । इतिप्राणाग्निहोत्रंमृद्भिःशौचंविधिविधायपरतो
प्रक्षाल्यपाचोपस्पृश्यतद्भिः । संस्मृत्यजगत्पतिंकुलपतिंसी
तापतिंराघवं । प्रयत्स्यानिमिषंपिबन्प्रियएधाधारायमा

रां गिरं व स्त्रैरां ह्रिकुगां प्र मज्पशायनं त्वासाघ सघः स्वयेत । रामं
स्कं दक्षनुमंतं वैनतेयं वकोदरं । सयनेयः स्मरेन्नित्यं सद्‌ः स्वयं
नयस्पति । मत्लं स्मत्वाजयेद्धामरक्षां विघ्नां पशान्तये । राघवे
नियुनः पघं स्त्रियावाव्यग्रस्वयं सुयं । इत्यादि मन्त्रादि म ॐ युग्ती
तशास्त्रे प्रतीतिय पिवर्तमानः । नवाध्यते निर्मितक र्मयाशे
श्रीरामचंद्रस्य पदसमेति । इति सपन विधिः । इति राविप्र थ
मयाम कृत्य श्रीरामार्घ्यं रामस्तु । अथात्य श्रीराममंत्रस्य पु
श्चरणमुच्यते । विनायेन न सिद्धस्यान्मंत्रो वर्षशतैरपि । भक्ति
श्रद्धदानादि विरोधात्तिप्रसाधितो । रामर्मंत्र वरं लब्धा सर्व
मिच्छ पुरुदेवधः । पर्वंवत्स जयल्लिसंज्ञ पञ्चनियत व्रतः । घट
सहस्त्रं सहस्रं वाश तवा ष्टोत्तरं शुचिः । एवमाराधितो रामोप

नि

राज

दाभक्तिं प्रबोधयेत । पुरश्चरणोक्तपायपञ्चसेवाविधीयते । पृथ्वाश
क्तिं नियम्यान्तर्बहिरात्मानमात्मनि । पुरश्चरणोवत्सर्वं होमं
विहायपतत । इति पञ्चेकल्पं । ततः संकल्पं कुर्वीत पुरश्चरणमा
दरात । चिरं चिरतरे रौवनियतात्मा दृढव्रतः । शैलाग्रेजलम
ध्येवातीरवालवृणामबुधेः । नदीतटेस्व ॐ मलेरम्ये विल्ववना
न्तरे । प्रत्युज्ञरव शिवस्थाने वृषभादि विवर्जिते । पुष्प वि
ल्व तुलसीवने पुष्प्यात्तरावृते । गवां गोष्ठे बुतीर्थे स्वपुं ॐ क्षेत्र
षु शस्यते । इति स्थानानि । वैदिकाचारप्रक्तानां शुचिनां श्रीमतां
सतां सकुलस्थानजातानां भिक्षाशीलाग्रजन्मनां भुंजानोवार
विष्यान्नं शाकुया वकमेवच । पयोमूलं फलं वापि यथैवाप
पद्यते । गौतमीये । चरुः मूलं फलं क्षीरं दधि भिक्षान्न शक्तवः । श

कुर्य्या
स्थ
स्थ
राप
ष्य

दा॰ चं
८९

कं चाष्टविधं चान्नं साधकस्योच्यते बुधैः । इति भक्ष्यनियमः । लवणं
चपलं चैव क्षारं क्षौद्रं रसान्तरं । माषमुद्गमसूराद्याः कोद्रवांश्चनका
पी । असद्भावतो मन्यान्नं वर्जयेदन्यपूजनं । विना स्वमोचितं नि
समयं नैमित्तिकं च यत् । स्त्रीशूद्रपतितव्रात्यनास्तिकोच्छिष्टभाष
णं । असत्यभाषणं जैस्मभाषणं परिवर्जयेत् । सत्यैरपि न भाष
त् जपहोमार्चनादिषु । वाङ्मनःकर्मभिर्निर्लिप्तं स्याद्देवनितादि
षु । वर्जयेद्गीतकाव्यादिश्रवणं नित्यदर्शने । ताम्बूलं गन्धलेपं
च पुष्पधारणमेव च । मैथुनं तत्कथालापं तद्गोष्ठीं परिवर्जयेत्
कौटिल्यं क्षौद्रमभ्यंगमनिवेदितभोजनं । असंकल्पितकल्पं च
वर्जयेन्मर्द्दनादिकं । त्यजेदुन्मादकं स्नानं सुगन्धामलकादिकं ।
इति वर्ज्यानि । स्नापयाश्च पञ्चगव्येन केवलामलकेन च । अ

ला

दा॰ मः
८९

तिस्मतिपुराणोक्तमंत्रैः स्नायादनंतरं । शक्तो त्रिषवणस्नानमशक्तो
सकृदाचरेत् । इति स्नाननियमाः । वर्त्तुलं नवकोष्ठं तत्कृत्वा कूर्माकृ
तिं लिखेत् । स्वरयुग्मं क्रमशो वं इंद्राद्यष्टसु दिक्षु च । कादीन्वर्गान्
लमीशान्तपांत यामध्ये स्थलाधिपं तन्नामाद्यक्षरं यत्र कूर्मास्ये
तन्मुखदीपकं । तत्पार्श्वे कोष्ठौ हस्तौ द्वावधोधः कुक्षिपादकौ । शेषको
ष्ठं भवेत्पुच्छं मुखे सिद्धिरनुत्तमा । करस्थाने महाक्लेशः । कुक्षौ दुः
खमवाप्नुयात् । पादे हानिस्तथा पुच्छे पीडा स्याद्बंधनादिभिः । मोक्षा
र्थी वदने कुर्याद्दक्षिणे त्वाभिचारिकं । श्रीकामः पश्चिमे भल्लाउत्तरे
दे शांतिर्दभवेत् । ईशाने शत्रुनाशः स्यादाग्नेये शत्रुदायदः । नैऋ
त्ये शत्रुभीतिः स्याद्वायव्ये तु पलायनं । ग्रामे वा विपिने वापि यत्र
कुत्रावलोकयेत् । दीपस्थाने जपं कुर्यात्सर्वकार्यमभीप्सुभी । कूर्म

रा॰ चं
९०
९१

चक्रमविज्ञाय यः कुर्याज्जपपूजनकं । तस्य जाप्यफलं नास्ति सर्वान
र्थाय कल्पते । इति कूर्मचक्रं । कुशाजिनांबरे रोगमुकल्पए द्वास
नं वधः । स्वस्तिकाद्दिक्रमेसाप्यविशेन्न निराकुलः । स्तंभने गज
चर्माप्यमाररोमाहिषं तथा । मेषीचर्मतथोच्चाटे षट्कं जंवरूपव
र्मतो । विद्वेषे जंबुकं प्रोक्तं भवेत्सोचर्मशांतिके । सर्वसिध्यै व्याघ्रच
र्मज्ञानसिध्यैमृगासनं । वस्त्रासनं रोगहरं वेत्रयो विपुलांश्रियं
कौशेयं पौष्टिके कार्यं कंबलं दुःखमोचनं । वंशासने वदारिद्र्यं दौ
र्भाग्यं जाशने । धरोपद्रवसंभूतिः पाषाणे वध्वसंभवः ।
तरां ततोयसोहानिरे तत्साधाररोजपे । इत्यासनानि । रुद्राक्ष
स्तवेपप्राक्षपत्रजीवकमौक्तिके । स्फाटिकेमणिरार्त्तेष्वसौ

व
रा॰म॰
९०

वर्णौर्विद्रुमैस्तथा। कुशैः पुत्रैर्द्दशास्युर्गृहस्थस्याक्षमालिकाः।
अंगुलीगणनादेकं चैषपाष्ठगुणंभवेत्। पुत्रंजीवैर्दशगुणं
तथाशंखैःसहस्रकं। प्रवालैर्मणिरत्नैश्च दशसाहस्रकंस्मृतं। त
देवस्फाटिकैःप्रोक्तं मौक्तिकैर्लक्षमुच्यते। पद्माक्षैर्दशलक्षंस्या
त्सुवर्णैःकोटिरुच्यते। कुशग्रंथ्याकोटिशतंरुद्राक्षैःस्यादनंतक
तुलसीकाष्ठघटितैर्मणिभिर्जपमालिका। सर्वकर्मणिसर्वेषामि
शिताऽर्थफलप्रदा। अष्टोत्तरशतैर्माला पंचाशत्त्वसाधिकैः स
प्तविंसतिभिकार्या सर्वसाधारणैर्जपे। पंचविंशतिर्मोक्षार्थी
धनार्थीत्रिंशताजपेत्। पुष्टार्थीसप्तविंशत्या पंचदशयाभिचारि
कैः। अनुलोमविलोमाभ्यांमात्रिकायांसविंदुकैः। क्षमहकैःसा
र्द्ववर्गैर्माला योगिनांशुभा। जोप्तव्यसहस्रीकाप्योएककर्णीवास

स्या

मंत्रयेत्पंचमेनैव प्रत्येकं च शतं शतं मेरुं च पंचमेनैव तया मंत्रेण मंत्रयेत्

रा.चं मेरुका। मुखं मुखेन संयोज्य पुच्छं पुच्छे नियोजयेत्। ग्रंथितव्या सितरक्त
६१ घे: सूत्रैस्तत्कर्म्मसिद्धये। जपमाला विधायैवं ततः संस्कारमार
भेत्। क्षालयेत्पंचगव्यैस्तां सद्योजातेन सज्जलैः। चंदनागुरुगं
९१ धाद्यैर्वामदेवेन घर्षयेत्। धूपयेत्तामघोरेण लेपयेत्तत्पुरुषेण ता
तु पुनः प्रतिष्ठिता माला तमेव तु मंत्रं जपेत्। ...एषै मंत्रजपो दि प
ष्टो न कार्यो कर्हिं विद्रुधैः। न स्पृशेद्वामहस्तेन करच्युतां न कारये
त्। अंगुष्ठं मोक्षदं विद्यात्तर्जनी शत्रुनाशिनी। मध्यमा धनसि
द्ध्यै स्यात् शान्तिकर्म्मणि अनामिका। कनिष्ठा कर्षणे ज्ञेया जपकर्म राम:
णि सिद्धिदा। अंगुष्ठेन विना कर्म कृतं तदफलं भवेत्। तर्जन्या ६१
पपेर न स्पृशेन्मंत्रं कं...नौ विधनयेत्। अंगुष्ठपर्वमध्यस्तु परिव
र्तं समाचरेत्। ...अनामिका मलात्प्रादक्षिण्येन वैकमात्

त्रुटि दूसरे पत्र में

मध्यमामलपर्यंतं जपे द्दशासु पर्वसु ॥ इति जपमाला लक्षणं ॥ जपः स्याद्दक्षरावृत्तिः ॥ सउच्चोपांशुमानसः ॥ सउच्च नीचे स्वरितैः शब्दैः स्पष्ट पदाक्षरैः ॥ मंत्रमुच्चारयेद्वाचा जपयज्ञः स वाचिकः ॥ शनैरुच्चारयन्मंत्रमीषदोष्ठौ प्रचालयेत ॥ किंचिच्छ्रवणयोग्यः स्यादुपांशुः स जपः स्मृतः ॥ धिया पदक्षरश्रेण्या वर्णात्स्वरपदात्मिकां उच्चरेदर्थ संस्मृत्या स उक्तो मानसो जपः ॥ उच्चैर्जपाद्दशगुणो विशिष्टः स्यादुपांशुकः ॥ जिह्वाजपाद्दशगुणो सहस्रो मानसः स्मृतः ॥ मानसः सिद्धिकामानां पुष्टीकामैरुपांशुकः ॥ वाचिका मारणे चैव प्रशस्तो जप ईरितः ॥ पशुभावे स्थिता मंत्राः केवला वर्णरूपिणो सौषुम्ने ध्वनुच्चारिताः प्रभुत्वं प्राप्नुवंतितो एकस्य मंत्रनाथस्याप्यनंतवोधादितस्य वा पदैकतज्जपवि

त

ग.चं
९२

द्विलक्षसंख्याविधं मुने । मंत्राक्षरराशिमशिवलक्षैस्तौ ध्रौ निभावये

त् । तामेव परमव्योम्नि परमामृतवेहितां । दर्शयत्पात्मभ्यावं

पूजाहोमं विनापि सः । न दोषो मानसे जाप्ये सर्वदेशेपि सर्वदा

जपनिष्ठो द्विजश्रेष्ठः सर्वजज्ञफलंलभेत् । सर्वेषामेव जज्ञानां

जपजज्ञः प्रशस्यते । अहिंसया प्राति भूतानां जायते सोमहाफलः

यज्ञानां जपयज्ञोस्मि इत्याह भगवान् हरिः । इति पूस्मनाभीय

यावतः कर्म्मयज्ञाः स्युः प्रदीप्तानि तपांसि च । सर्वेते जपयज्ञस्य

कलां नार्हन्ति षोडशीं । जपेन देवता नित्यं स्तूयमाना प्रसी

दति । प्रसन्ना न विपुलान् भोगान्दद्यान्मुक्तिं च शाश्वतीं । मानसः

सिद्धिकामानां पौष्टिकामे तु पांशुकः । वाचिको मारणे चैव प्रश

स्तो जप ईरितः । मंत्रदेवप्रकाशिकायां सर्वस्यागमेरोहिन्दोर्दि

ता

ग्रमः
९२

पस्यचजलस्यच। विण्मूत्राणांचगवांचैवसंनिधौसंमुखोञ्जपेत्

मंत्रार्थविमनाःसंहरेत्तांशौचंमौनंमंत्रार्थचिंतनं। अव्यग्रत्वम

निर्वेदोजपसंपत्तिहेतवः। उष्णीषीकंचुकीनग्नोमुक्तकेशोगला

वृतः। अपवित्रकरोऽशुद्धः प्रलपन्नजपेत्क्वचित्। अप्रावृतक

रोकृत्वाशिरसाप्रावृतोपिवा। चिंताव्याकुलचित्तोवाक्रुद्धोभ्रां

तःक्षुधान्वितः। विनासनःशयानोवागच्छन्नुत्थितएववा। र

थ्यायामशिवस्थानेनजपेत्तिमिरांतरे। उपानद्गूढपादोवा

यानशय्यागतोपिवा। प्रसार्यनजपेत्पादौकुक्कुटासनएववा

पतितानामंत्यजानांदर्शनेभाषणेक्षुते। क्षुतेष्ठीवनेवापुनरगमने

भनेजपमुत्सृजेत्। प्राप्यवाचमनंपश्चात् एतेषांप्राणायामंषड

ङ्कं। कलासप्तकंजपेच्छेषंपद्यावसरेयोदिद्दर्शनं। मार्जारकुक्कुटं

रा॰ चे
९३
93
ता

चे

कौस्त्वानंसदुःखरंकपि। इच्छाचरम्प्यचरेत्कर्मस्मप्रस्थानंसमाचरेत्
अशुचिर्वाशुचिर्वापिगच्छंस्तिष्ठन्स्वपन्नपि। मैत्रेककरतोविद्वान्
मनसैवसदाभ्यसेत्। गृहेजपःसमःप्रोक्तोगोष्ठेशतगुणस्तुसः।
आरामेचतथारण्येसहस्रगुणमुच्यते। अयुतंपर्वतेपुण्येन
घांतरस्येशतगुणंतत् कोटिर्देवालयेप्राहुरनन्तंशिवसन्निधौ। श
क्त्यातृत्सर्वमेवेतत्तद्यथाशक्तितोजपेत्। निःकामोवासकामोवा
निषेधविधिगोचरः। तथाचोक्तं श्रीमद्भागवते। तावत्कर्माणि
कुर्वीतननिर्विद्येतयावता। मत्कथाश्रवणादौवाश्रद्धायाव
न्नजायते। एतदर्थंराममन्त्रोयंसंस्मृतिनिच्छति कचित्। रसाना
मेककपलत्वेवपावकोसंस्मृतोयथा। इतिजपलक्षणम्। जपेच्च
नियतोनित्यंत्रिकालंपुरुषोत्तमम्। पूजयन्नेवचाव्यग्रोयावत्

श्री
मो
रामः
९३

षङ्गस्समादितः। तर्प्पयेच्च विधानेन दशांशं शुद्ध वारिणा:॥ पु
ष्पाक्षतादिपुष्पैर्जलेसंपूर्व्वपूर्व्ववत्। ततो विल्वफलैः पुष्पैः
पत्रैरपिहुताशने पूर्व्वोक्तेन प्रकारेण राममावाह्य पूजयेत्। म
धुर त्रयसंयुक्तैः पक्वैर्वा पायसेनवा। तिलैर्वाप्यतमैरेषां ब्राह्म
णान् भोजयेत्ततः। पूजाँते कालिकीं नित्यं जपस्तुं पूर्णमेव च
होमो ब्राह्मणाणां भक्तिश्च पुरश्चरणमुच्यते। गुरोर्लब्धस्य मंत्र
स्य प्रसन्नोच्चयथा विधि। पंचांगोपासनं सिद्धः पुरश्चैतद्विधी
यते। निष्कामानाम नेनैव साक्षात्कारो भवेदपि। ऐश्वर्यसिद्धिः
सकामानां सर्व्वंतं तिःफलं भवेत्। पंचांगमेतत्कुर्व्वीतयः पुरश्च
रणोव्रधः। सर्व्वं विजयते लोके विघ्नैश्वर्यं युतादिभिः। श्राद्ध
वेतच मध्ये च ब्राह्मणान् भोजयेद्बहून्। दिने दिने यथाशक्ति

राममुद्दिश्य भक्तितः । सुभोजितेषु विप्रेषु तत्सांगं स फलं भवेत् । सं
सारेदुःखभयच्छिद्यपि छित्सुखमात्मनः पंचांगोपासनं चैव रा
मं भजतु भक्तितः । पंचांगोपासनं भक्त्या पुरश्चरणमुच्यते । एतद्धि वि
दुषां श्रेष्ठं संसारोच्छेदकारकं । नानेन सदृशो धर्मो नानेन सदृशं
तपः । नानेन साधनं किंचिद् दिष्टार्थस्य तपोधनः । पुरश्चरणमेतत्
यद्दिशोमेत्वशक्तः स्यात्प्रजायात पीरोपिवा । तावत्संख्याहुपैन
वब्राह्मणाराधनेन च । भवेद्दकृद्धयनेव पुरश्चरणमाजेवं । प
घदकृद् विहीयेत तत्संख्याद्विगुणो जपः कर्त्तव्यः सांगसिद्ध्यर्थं त
दशांकेन भक्तितः । तच्छ्रेद्दंगं विहीयेत ततो नेष्टमवाप्नुयात् । अंग
हीनं भवेघथात्कर्म नेष्टार्थसाधकं । सर्वेषामोजयेद्विप्रान् कृतं
सांगत्वसिद्धये । विप्राराधनमात्रेण व्यंगं सांगं तदाप्नुयात् । जप

प्र

दशांशतो होमस्तद्दशांशेन तर्पणं तथा। मार्जनं तद्दशांशेन तद्दशांशेन भोजनं॥ इति वा। इत्यपरिक्तपूर्णता। एवं सिद्धमंत्रराजे प्रयोगात्साधयेद्बुधः। ग्रथनं च विदर्भश्च संपुटो रोधनं तथा। योगः पल्लव इत्येते विन्यासाः षट्सु कर्मसु। मंत्रार्णोन्तरिता लक्ष्यनामवर्णान्यथाविधि। ग्रथनं तद्विजानीयात्प्रशस्तं शांतिकर्मणि॥ मंत्रार्णौ द्वौ मध्यस्थं ध्येयनामाक्षरं लिखेत्। विदर्भ एष विज्ञेयो मंत्रितो भिर्वश्यकर्मणि। आदावंते च मंत्रस्य नाम्नो यो संपुटः स्मृतः। एवं संस्तंभने शस्त इत्युक्तो मंत्रवेदिभिः। आदावंते भवेन्नाम मनोत्वं रोधनं मतम्। विद्वेषणविधाने तु प्रशस्तमिदमीरितं। मंत्रस्यांते भवेन्नाम योगः प्रोच्चाटने मतः। आदौ तु नाम भवेन्मंत्रं पल्लवो मारणे मतः। इति षड्विन्यासाः। तत्रादौ वश्यप्रयोगकर्म

सा

रा॰ च
९५

९५

वि

कुर्याद्यथोचितं । क्ष्मातत्त्वे स्तंभनं कुर्याद्दर्पे तत्त्वेन शांतिकं । वश्य
माकर्षणं चैव तेजस्तत्वोदये सति । उच्चाटनं मरुत्तत्वे व्योमतत्व
च मारणम् । जानीयाद्दुरितं तत्त्वं वर्णं विंदुगतैः पृथक् । इतितत्व
ज्ञानं । वेदास्त्रं योनिरिंदुर्ध्वस्तं वृत्तं षडस्रकं । पंकजाकारमष्टा
स्रं शांतिकादौ नियोजयेत् । इतिकुंडानि । लौकिकाग्नौ शांतिकं स्या
त्पौष्टिकं च श्रुतं तथा । वह्नौ स्तंभनं मोहः श्मशानस्थे तु मारणम्
विभीतकाग्नौ द्विषः षट्कर्मरोमताम्रनयः । इतिषट्कर्माग्नयः ।
अंगुष्ठानामिकाभ्यां च जपेदुत्तमकर्मणि । अंगुष्ठमध्यमाभ्यां
च जपेदाकृष्टि सिद्धये । तर्जन्यंगुष्ठसंयोगाद्विद्वेषोच्चाटनं भ
वेत् । कनिष्ठांगुष्ठकाभ्यां तु जपेन्मारणकर्मणि । इतिषट्कर्म
रोजपव्यापनं । उदयाद्यामपर्यंतं हेमंते पौष्टिकं जपेत् । वामदक्षे

रा॰ म॰
९५

पूर्वरात्रे शिशिरे मारणं जपेत । वसंते प्रहराद् ऊर्ध्वं यावन्मध्याह्निकं जपे
त । कार्यमाकर्षणं तत्र मंत्रैरिष्टस्य वस्तुनः । ग्रीष्मे तु तृतीयको यामो
हितो विद्वेषकर्मणि । ततोस्तमनपर्यन्तं मध्याह्नोत्तरपदागमे । अ
र्द्धरात्रे निशीथे च जपेच्छरदि शांतिकं । तथा चाह वशिष्ठः । यस्मिन्क
स्मिन्नृतौ कार्यं मंत्राराधनं शुभं । पूर्वाह्ने वश्यपौष्टं मध्या
ह्ने प्रीतिनाशनं उच्चाटमपराह्ने तु संध्यायां मारणं तथा । शांतिकं
चार्धरात्रे च तदूर्ध्वं सर्वकर्म च । इति ऋतुस्नानं च कर्मणि । पूर्वा
मुखे भवेद्वश्यं दक्षिणे चाभिचारिकं । पश्चिमे विधनं विद्यादुत्त
रे स्वशांतिकं । आकर्षणमथाग्नेये नैऋत्ये मारणं तथा । उच्चा
टनं च वायव्ये ईशान्ये मोक्षदायकं । इति दिग्नियमः । शुक्लपक्षे द्वि
तीया च तृतीया पंचमी तथा । बुधदेवगुरुपाताः शांतिके चापि सप्तमी

टा॰ चं
२६

अमावास्याष्टमी तस्मात् द्वादशी चैव चतुर्दशी भानुना तत्सुतेनापि संयुता मासस्योत्तमे चैव नक्षत्र होमप्रशंसिता

षष्ठि त्रयोदशी चैव चतुर्थी नवमी तथा । सोमदेवगुरूपेता या पोष्टि
केशं सिता बुधे अष्टमी नवमी चैव दशम्येकादशी तथा । शुक्रभा
नुसुतोपेता शस्ता विद्वेषककर्मणि । अथ तत्र चतुर्दशी कृष्णा शनि
वारेष्टमी तथा । उच्चाटने तिथि शस्तो यं जपः शंकरभाषितः । इति व
टुकर्मणि तिथिनिर्णयः । लक्षं तदर्धमथवा यपित्वा तद्दशांशतः
तिलैर्वा कमलैर्हुत्वा यद्यदिष्टं तदश्नुते । बिल्वप्रसूनैरैश्वर्यम
र्चितं नो हुते भवेत् । पालाशकुसुमैर्हुत्वा मेधावी वेदविद्भवेत्
दूर्वाभिश्च गुडूचीभिः प्रत्येकमपि वाक्षतैः । निरामयो पि दीर्घा
युर्भवत्येव तयोनिधे । आरोग्यकामो भैजीत अन्नं मंत्राभिमंत्रि
तं । सुमेधा मंत्रपूताम्बुः पीत्वा वृद्धश्च कविर्भवेत् । रोगाक्रान्तो यदि
होमेन रोगान्मुच्येत तत्क्षणात् । संपक चंदन तोयेन प्रत्य

96

टाम:
२६

वृद्धि रामं नवोषयंतारं स्मरेन्नाराध्यभक्तितः उपैति सदृशीं कन्यां जाहो मनसाधकः

श्वसमुक्षितैः । जातीप्रसूनैर्हुत्वानुराजानं वशमानयेत । ध्याला
पिमन्मथं रामं सीतामपि रतिं स्मरेत । सर्ववश्यप्रयोगेषु जपहो
मादिकर्मसु । वांछितं धनमाप्नोति हुत्वा रक्तोत्पलैर्नवैः । हुत्वा निलो
त्पलैः सम्यग्वशयेदखिलं जगत । रामं विधिवदाराध्य सलिले
ज्ञोप्रयोगवित । मधुरत्रययुक्तेन ... पायसेन हुतेन च । सर्वाधि
पत्यं वेदुष्यं भवत्येव न संशयः । बिल्वप्रसूनैः कुमुदैस्तथा वि
ल्वदलैरपि । हुत्वा मूलं भवेल्लक्ष्मीमचीरान्मंत्रसाधकः । आ
राध्य रामं चंडांशुमंडले वत्सरं मनेः । उदयादस्तमानान्तं जप
न्मंत्रमनन्यधीः । फलं भवति तस्याशु देवानामपि दुर्लभं । तत्व
श्ववीयं भोगार्थी जपेल्लक्षमनन्यधीः । पद्मैर्बिल्वप्रसूनैर्वा द
शांशं जुहुयान्मने । समुद्रतीरे गोष्ठे वा लक्षं जापी पयोव्रतः । पा

८ तिल्यैष्व.. तं दुग्धैराज्यैर्हुत्वा लोकस्य पूज्यतां प्राप्नोति संवत्सरं पायसं चघटगृह संदिनेदनेषु ॥ जपेच्चम्ब्य

ॐ

पसेनाप्यपुँनर्हुत्वा विघ्नानिर्भवेत । परिछीराताधिपत्योपायः श्रा
काहारोजलांतरे । जपेल्लक्षं च जुहुयाद्बिल्वपत्रैर्दशांशतः
तदैव पुनराप्नोति स्वाधिपत्यं न संशयः । उपोष्य गंगादिजला
न्तरस्थो रामराघजपेन्मूलमंत्रं । हुत्वा दशांशं कमलैस्तिलैर्वा
बिल्वप्रसूनैर्मधुरत्रयाक्तैः । राज्यश्रियं विंदति मंदभाग्योप्यम
ष्यदास्यं परवांछितं स्यात । माघमासे जले स्थित्वा कंदमूल
फलाशनः । जपेल्लक्षं च जुहुयात्पायसेनार्चितेनले । दशांश
पुत्रपौत्राप्रभूतछंदंप्राशयेत्स्त्रियं । श्रीरामसदृशः पुत्रः पौत्रश्च
स्यप्रजायते । बलिष्ठैः शत्रुभिर्मंत्री परिभूतोवमानितः । तद्दार
नहनेच्छूनां नामातिवैरी राजपेत ।। ध्यात्वा रघुपतिं क्रुद्धं का
लानलमिवापरं । प्राकर्षस्सशराकृष्टकोदंडभुजमंडलं । २

रा॰च॰ ९

९७

रा॰म॰ ९

युतं हनुमदादिभीः कोटिकोटिमहावीरै

णांगरोऽक्षपन्सर्वान तिस्रामार्गणावृष्टिभिः । संहंतारं महावीरमग्र
मेव्ह्यपे स्थितं । लक्ष्मणादिमहावीरैः शैलवृक्षकरोद्धतैः । वेगाल्क
णलस्कार भोभोकारमहारवैः । नदद्भिः परिधावद्भिः समरे रावणा
धृतिः । एवं ध्यात्वा निराहारो मारणाय द्विषोः पुनः । जुहुयाद्घालम
लीपुष्पैर्दशांशं मंत्रसाधकः । अप्यैश्वर्यसमृद्धोपि नशत्रुरवशि
ष्यते । वैरिणां रावणं ध्यात्वा तथात्मानं रघूद्वहं । विधयेषपर्वव
त्सर्वं मनायासेन मारयेत् । शीताहरणशोकाधिसंतप्तिभतम
चेतसं । जपं द्दघुपतिं ध्यायन्निराहारो जले वसन् । दशांशं तति
लैर्हुत्वा तैभयपक्षेनु संहतिं । निधायवायुबीजान्ते तन्नामभ्राम
पतिं च । जपेल्लक्षं निराहारो जुहुयाच तिलैरपि । रामं ध्यात्वा वि
धराच सीतान्वेषणकारकं । भ्रामयत्यचिरं साक्षाद्दमादिमपि

रा॰ चं
१९८
98

वैरिणां । अन्येपि बहवः संति प्रयोगा मंत्रराजके । किंच प्रयोगव
तां लोके परलोके न विद्यते । प्रयोगसिद्धिरेतेषां फलं नान्यदत्र विद्य
ते । निःकामानां च भक्तानां जपहोमादिकर्मणां मुक्तिरेव फलं ते
षामिह किंचिन्न विद्यते विद्वान् ब्रह्मसमादाय शशादेन विमा
च पदेतायं मुक्तिप्रदो मंत्रो मारणादौ प्रयुज्यते । इति षट्कर्मप्रयो
गसाधनं । अथातः संप्रवक्ष्यामि नानानायं त्राति मे खिराणां । नाना
पदानि रामस्य नानाकल्पागमात् पृथक् । पंचरात्रे ब्रह्मसं
हितायामागमे कूर्मतन्त्रके । तथा हि । षट्कोणं चक्रमालिख्य तत्र के
सरसंयुतं । कोणेषु मंत्रवर्णाश्च बहिरष्टदलाम्बुजं ॥ दलेषु वि
लिखेन्मूलं ततः पूर्णावसंयुतं ॥ पुनः पर्वे पुनः पत्ने द्वादशारदे
ले च षट् त्रैलोक्यमोहनं बीजं नाम संपुटक्रमालिखेत् । कर्णिकायां

रा॰ मः
१९८

लिखेन्नामतारमंत्रविदर्भितं । महासुदर्शनेनेदं वेष्टीतं चक्रमु
त्तमं । पृथिव्याः संपुटं वाह्ये वज्राष्टकविभूषितं । चतुष्कोणो शुभे
मध्ये कुंकुशपाशावनिपूर्वकं । भूर्जपत्रे लिखेद्देवरोचनाद्यैः शुभे
हनि । विलिख्य धारयेन्मंत्री मूर्ध्नि वा दक्षिणे करे । ततस्तु विघ्न
तेपापं यावतत्रधृते करे । व्याधिभिर्नाभिभूयेत नाधिभिर्नैव त
स्करैः । नारिभिर्मृगजैर्मर्त्यैर्नलचान्यैः सुदुर्जन्तुभिः । स्त्रियो वश्या
भवन्त्येव सुदर्शनात्तस्य मंत्रिणः । राजानो मांडलीकाश्च सामंता
ग्रज मंत्रिणः । धनधान्यसमृद्धिः स्यात्सर्वांछांस्तांश्च विंदति
त्वया पृष्टं न वक्तव्यं मंत्रराजं महोदये । नाशिष्यायन पापा
पनाशाजायाप्रियाय च । शिष्याय मंत्रनिष्ठाय गुरुभक्तिप्रयु
ताय च । वदेत्प्रदाय पदातव्यं मन्यथा नरके गतिः । स्वस्वार्थे वद

इति ऐशानी दिशमारभ्याग्नेयांतं समालिखेत् तामेवारभ्य कौबेरीपर्यंतं तु लिखेदिमां

णां चक्रमालिखेत् । परस्परं वैमुख्येन त्रिकोणायुग्मं लिखेत् । ततश्चै
द्राग्नेयनैऋत्यवायव्येशानानां मध्ये मध्ये षट् त्रिकोणाऽ
मलका भवन्ति । ते षं षट्कोणाः तोद्दिता । स्वरकेसरमेतद्बहिरष्टदला
म्बुजनिलयनेन संवध्यते कोणेषु मंत्रवर्णान् पूर्वादिषट्कोणेषु
ओं रामाय हुं फट् स्वाहेति मंत्रः । प्रथमापरि त्रिकोणे द्वितीये श्रामाय हुं
फट् स्वाहेति तृतीये रां रामाय स्वाहेति । षट् षट् मंत्रवर्णान् यथा
क्रमे लिखित्वा । ततो वर्तुलं रेखाद्वयं लिखेत् । बहिरष्टदलाम्बु
जं बहिरष्टपत्रं पद्मं स्वरकेसरसंयुतं । षोडशस्वरकेसरसहितं
दलेषु विलिखेन्मूलं तेष्वष्टसु दलेषु । ॐ नमो नारायणायेति मू
लमंत्रं लिखेत् । ततः प्रणवसंपुटं । एकैकमक्षरं प्रणवद्वयम
ध्यगं यथा भवेत्तथा लिखेत् । पुनः पूर्वं पुनः भ षट्कोणा पूर्ववत्

ततः कारीकायां षट्कोणमध्ये कारीकारसवी

मंत्राक्षरसहितं लिखेत । ततो वृत्ताग्रस्य बहिः वर्त्तुलरेखाद्वयं कृ
र्यात । पुनः पञ्चदशाक्षरदलेषु । त्रैलोक्यमोहनं बीजं
नामसंयुक्तमालिखेत । ह्रीमितिबीजसंयुक्तमालिखेत । कारी
कारीका । तस्यां साध्यस्य वस्तुनो नाम विलिखेत । कथं भवतीत्या
मंत्रं विदर्भितं तदादिनवसंख्याकमंत्राक्षरैर्विदर्भितं । आदौ मं
त्राक्षरद्वयं तदनंतरं साध्यनामाक्षरमेकं पुनर्मंत्राक्षरमेकं द्वयं वा
नंतरं नाम्नोक्षरमेकं । एवं नाम्नोक्षरसमाप्तिपर्यंतं वहिलिखेत
एतद्विदर्भितं नाम । तथा च मंत्रांशके । द्वे मंत्रार्णे एकैकं साध्य
नामकं विदर्भितं तत्प्रोक्तं सर्वरक्षाकरं परं । इति शारदातिलके तु
आदौ समस्तं मंत्रं लिखित्वा । अनंतरं साध्यमग्रे विलिख्य
नमंत्रं समस्तं लिखेत । एतत्संपुटमित्युच्यते । तथा च मंत्रमा

नामस

त॰ चं॰
१००

लिख्य वै पूर्वं साध्यं च तदनंतरं । पुनश्चान्ते भवेन्मंत्रः संपुटः । शां
तिकर्मणीति । वश्यपतु आदौ मंत्रप्रथमाक्षरं । ततो नाम्नः प्रथमा
क्षरं । पुनर्मंत्रस्य द्वितीयाक्षरं । ततो नाम्नो द्वितीयाक्षरं । एवं पाक्ष
समाप्तिं तावल्लिखेत । विविधकुसुमग्रंथितमालवत । संपुटी
तं । एतद्ग्रथितं । तथा च । एकैकं साध्यवर्णानुमालावत्संपुटी
तं । मंत्रार्णैर्ग्रथितं चैतद्रूपाख्यं विधीयते । परमंत्रमेदत्वादौ मं
त्रं समग्रं लिखित्वा पश्चान्नाम्नोक्षराणि विलिख्य पुनर्मंत्रं सम
स्तं । लिखित्वा पुनर्नाम्नोऽशेषाक्षराणि विलिखेत । एतद्रुद्धं
तथा च । आदौ मध्ये तथा ते च मंत्रं कुर्याद्विचक्षणः । मध्ये मध्ये भ
वेत्संज्ञा ग्रस्तमित्यभिधीयते । अयमेव रोध इति केचिदाहुः । यो
गस्तेवं । आदौ मंत्रं समग्रं लिखित्वा पश्चान्नाम समग्रं लिखेदि

त॰ म॰
१००

100

ति । पल्लवस्तु । आदौ नाम समग्रं लिखित्वा मंत्रं समग्रं लिखेत् ॥
तथा च । तत्रादौ योगमुद्दिश्य नाम्नो चेत्पल्लवः स्मृतः । तयोरन्यवि
नियोगस्तथैवोक्तः । तथाहि । शांतिके पौष्टिके दिव्ये प्रायश्चित्ते
विशोधने । मोहने दीपने योगं प्रयुंजीत मनीषिणः । मारणे
विषनाशे च ग्रहभूतनिवारणे । उच्चाटने च विद्वेषे पल्लवं संप्र
चक्ष्यते । अत्र सर्वत्र साध्ययुक्तं विलिख्य मन्त्रादौ तु संपुटयन्त्राद्वि
ता ख्यातः ततः स्वनाम चतुर्थ्यन्तं मध्यपदे तत्र । ततः फलवाचकं
पदं द्वितीयान्तं । ततो देहि कुर्विति वा द्विरभ्यसेत् । एष विधिः
सांप्रदायिकः । एवं कर्त्तिकायां प्रयोगानुरूपेण लिखित्वा वि
धयेदित्यादि । महासुदर्शनेनेदं वेष्टितमिति । इदं यन्त्रं महासुद
र्शनमन्त्रेण वेष्टितं । मंत्रोपधा । सुदर्शनमहाचक्रराजधा

त्रासय स्वाहा

धगाकालांत्तकदुष्टभयंकरछिंदछिंदभिंदभिंदविदारयविद्रा
पयपरमंत्रानग्रसग्रसभूतानत्रासयहुंफट् । इत्यनेनवेष्टितंपश्चा
भवतितथालिखेत । चक्रमुत्तमं । एतेयंत्रेसर्वेलिखेत्पृथिवि
संपुटेवाथपृथिवीमंडलंचतुःकोणसंपुटं । तद्युग्मंव्यत्पत्ते
लिखितमष्टकोणमितियावत । वज्राष्टकविभूषितं । तद्
वचक्रंप्रतिकोणलिखितवज्राष्टकसंवृद्धंलिखेदित्यर्थः
वृत्तोवहीरस्थाने[illegible]दृयंलिलिखा । अनंतरंचतुष्कोणाष्ट
कोणमूलंइति । अंकुशपाशावलिवीजानिलिखेत । भूर्जप
त्रेलिखेद्दत्तद्रोचनाद्यैःशुभेरहनि । एतच्चक्रंभयंपत्रेतत्का
मानाणीविहिताधिकारेरोचनाद्यैःगोरोचनाकुंकुमचंदन
कर्पूरादिद्रव्यैःशुभेहनि । गुरुपुष्यादिदिवसलिखेदिति

एतद्युक्तंभवति । आदौषट्कोणंचक्रंलिखेत् । ततोवर्त्तुलरेखा
द्वयं । ततोऽष्टदलपद्मं तस्यैकैकदलंकेशरैःसंयुक्तं । ततोदला
ग्रस्थएववर्त्तुलरेखाद्वयं । ततःषट्कोणं । ततःद्वादशदलंपद्मंपु
नःतत्पृष्ठेवरेखाद्वयं । ततोष्टकोणंचक्रं । ततश्चतुरस्रं । ततस्त
त्पृष्ठेवरेखाद्वयं । आद्यषट्कोणस्यवर्त्तुलंकर्णिकाख्येसाध्यना
मसहितंमंत्रंलिखेत् । षट्कोणेषुमंत्रवर्णान्लिखेत् । ततो
ऽष्टपत्रेष्वष्टाक्षरनारायणमंत्रंविभज्यलिखेत् । ततोनन्तर
वर्त्तुलरेखाद्वयमध्ये । अमुष्यप्राणाइहप्राणाःअमुष्यजीव
इहस्थितः । अमुष्यसर्वेन्द्रियाणिवाङ्मनःचक्षुःश्रोत्रजिह्वा
घ्राणाःप्राणाइहायान्तुस्वाहा । इतिप्राणप्रतिष्ठामंत्रंलिखेत्
अस्यतुविशाखायोग्यतमखादेवत्रयःकुसुमवल्लभेनोक्तं । ततोद्वा

दशदले पुत्रैल्लो कामोहनं बीजं साध्यनामसहितं ततो वर्त्तुल
रेखाद्वयं मध्ये शुदर्शनमंत्रं । अष्टकोणेषु प्रतिकोणं तु कारं
लिखेत् । ततो वहिश्चतुःकोणेषु पाशांकुशाच बीजानि लि
खेत । इति लिख्या धारयेदित्यादि सम्बन्धः । अत्र सर्व यंत्र साधा
रणोमरुत्तादि विशेषः मंत्राशाकोक्तः कथ्यते । तथाच । शुद्दिने
शुभनक्षत्रे सुदेशे शल्यवर्जिते । सशिष्यस्तत्र आचार्यः शिष्या
वा तद्भावतः । उदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा तूपविश्य पुरो मध
गत विघ्नेश्वरं देवं ततो यंत्रं समालिखेत । कामनाभेदतुवा
लविशेषाः । यथा । वशाकाफलि लिखेत्सुन्दरे हितै विद्वेषणो
मतं । अथाकामारणोत्रोक्तं मधाद्या अष्टनेभवेत । तथाका
मनाधीनालेखनी विशेषः । तथाच । लेखन्याच लिखेद्यंत्रं

द०चं०
१०२

१०२

वश्ये दूर्वांकुरास्तथा । आकृष्टौ तु करंजो ऽथ मारे रोचनरा स्मृता
स्तंभकर्मणि विज्ञेया राजवृक्षोद्भवा तथा । शांतिके पौष्टिके चैव
आयुःकामविधौ तथा । सर्प्पोपशमने चैव जल्पने स्तंभने पि च
विभ्रमोत्पादने चैव कर्त्तव्या जातिजा सदा । वैरकर्म्मणि विद्वेष
महदुच्चाटने ध्वजे । वश्यकर्मप्रसिध्यर्थं भूर्जपत्रं तु जोजपेत क्षी
रोद्भवं तथा । मस्यकउकं वा साधयेद्ध्रुवं । ज्वरसंतापशोकं च वश
गुणां मारणे तथा । लिखित्वा साधयेत्तत्त्वं प्रेतवृक्षे रणां ना
त्यया । स्तंभने मोहने चैव जल्पने स्तंभने तथा । विभ्रमोत्पा
दने चैव शिलायां तु प्रशस्यते । तथा द्रव्यभेदो ऽपि । द्रव्ये ह
वं विधेस्त कुंकुमचंदनरोचनैः । उशीरक्षीरपंक्तै अन्नानां काप
विचारणा । नागेंद्रमदपंक्ता वै तथा वश्ये च रोचना । विष

...मेन चिताङ्गारे रोचोषणो । ताडनोच्चाटनादि निःसृद्भुक मारि
साधयेत । विषार्कक्षीरगुंजाद्याः संजोगे मारणोस्मृत । पंचांगजंत्र
राजतमेवं सं[illegible] लिख्यंते । पूजयेद्धूपपुष्पाद्यै ध्यात्वा देवं जगद्
गुरुं । त्रिलोहवेष्टनं कृत्वा ततः प्रजान्तुकारयेत । देवहस्तेगतलक्ष्या सा
धयेत्साधकोत्तमः । करके शिखायां वाय पार्श्वे निहितं भवेदिति
सुदेशे शल्यवर्जिते । सुदेशे समे शुद्धे वा शल्यवर्जिते । अस्पृष्टादि
वर्जिते ह्यपर्धे । अथ हिते स्थले घानसत्रे । राजवृक्षोद्भवा । अथारभ्य
ध्यात्वा भवती क्षाशत्र्वेपोऽप्यालक्ष्या[illegible] वा विद्धं पार दिने विछि
भेद्वा... गारो मंगलः । चंद्रः कर्पूरं । शेषे सर्वे स्मृतगमं । अथ मंत्रं । म
षट्पथे तोत्तमे पत्रलिखन विधानमुच्यते । तत्राच । अथ तर्मे खेः
सृगुणा... वर्षे याग्र हृ हिमखैः । सर्वतामखतावरौः खप्रस्तुप

रिकीर्त्तिता । खरचर्मणोविद्वेषोमारिषोच्चाटनंभवेत् । वेश्यपकर्म
प्रसिद्ध्यर्थंभूर्जपत्रेतुजायते । स्तंभनेमोहनेचैववज्रल्यनस्तंभनस्त
था । विभ्रमोत्पादनेचैववृशिलायांतु प्रशस्यते । शीतापज्वरयोश्च
वशाररोमाररोतथा । लिखिलाधारयेत्सर्वे प्रेतवस्त्रेनचावृथा
गुरुपुष्यतथाष्टम्यांचतुर्दश्यांविशेषतः । हस्तार्केवाविशेष
तोयंत्रंचैवोद्धरेद्बुधः । समभूप्रदेशेचसुगंधामोदसंकुले । ७
ष्पप्रकरशोभाढ्येसर्वसंभारसंयुते । उद्धरेच्चमहायंत्रंमहापाप
प्रनाशनं । कुंकुमंचंदनंचैवगोरोचनसमन्वितं । मृगनाभिस
मायुक्तंकृत्वावैयक्षकर्द्दमं । अभिमंत्र्यापतद्द्रव्यंभूर्जपत्रेसम
न्वितं । जातिमय्यातुलेखन्यातत्तोयंत्रंसमालिखेत् । लेखन्या
लेखयेद्यंत्रंवश्यपद्दूर्वांकुरेरतोच । आकृष्टोशिखिपिच्छेनसंको

ग० चं
१४
204

चेमुनिपुंगवाः। करंजमयपत्रे लेखन्या माररोचनरास्थिता। स्तंभ
नेचापिविज्ञेयाऽर्कवृक्षोद्भवा सदा। शान्तिके पौष्टिके चैव क
पुः कामविधौ तथा। सर्प्पोपशमने चैव कर्त्तव्या जातिजा सदा।
हेमजारोग्यजा चैव ताम्रनालोरुजा तथा। अपामार्गोद्भवा
चैव शुभकर्म्मणि सिद्धिदा। उलूककाकपक्षोत्था सर्वशत्रुनि
वर्हिणी। लिखितानि प्रसिध्यन्ति चंद्रचन्दनरोचनैः। उशीरक्षी
रपत्रैश्च नान्न कार्या विचारणा। आकर्षे तर्जनीरक्तं तु पंच
मं नवा। नागेंद्रमदयुक्तेन वश्ये गोरोचना तथा। तिलार्कक्षी
रगंजानां संयोगो मारणे स्मृतः। पंचांगोन्मत्तसंयुक्तं द्विपरत्ते
नमोहने। विषं धुत्तूरसंयुक्तं चिताङ्गारे रणे स्मृतं। मारणोच्चा
टनादीनां क्षुद्रकर्म्माणि कारयेत्। अन्यत्तेम हि यो ज्ञानाचा

रसैः
ग० मः
१४

गेहे: सतजं च पत । निंबनिर्यासंसंयुक्तं रतिकामेश्वरं च यत । वि
द्वेषजननं प्रोक्तमेतत्पंचाननेशुभे । योगराजमिदं प्रोक्तं रहस्य
मानवर्द्धनं । सैंधवे च हरिद्रे च शिलातालकमेव च । पंचैव समभाग
निनागविष्ठा शामन्वितं । तच्चैकत्र ततः कृत्वा सर्वभोगं नमे
शायः ततस्तच्चक्रं कुर्यात्सर्वकार्ये प्रलीलया । एतत्सर्वं मया
ख्यातं त्वेषश्वेता विनिर्गतं । लक्षणं सर्वयंत्राणां मन्यसाहे
तु विस्तरः । अथ यद्धितियं यंत्रं । नामसप्रणावं मध्ये वेष्टोराणां वा
घृते लिखेत । मंत्राक्षराणि कोराणु कोणे पाविंलेख मौरुनं । मा
हेंद्रमंडलं वा घटकपाले विलिखेद्दिदं । रक्तैर्नानामिकोत्थेन ताप
पतत्वा दिराग्निना । सप्तभिर्दिवसैर्यत्रैरं भ्राम पिवशान्नयेत । अ
स्याधः । नामसप्रणावं मध्ये इति । अपादौ लिखित वर्त्तिरखे

रा॰ चं
१०५

यमध्ये साध्यस्य वस्तुनो नाम प्रणवद्वयमध्यगतं लिखेत् । प
द्कोणं वा षट्कोणं वा लिखेदिति । एतच्च प्राग्युक्तप्रकारेण रोकरीं का ख
वर्तुलरेखाद्वयाद् बहिर्लिखेत् । मंत्राक्षराणि कोणेषु । ओं रामाय
हुं फट् स्वाहा इत्यस्त्र । अग्न्यादि रो रामाय स्वाहा इति षडक्षराणि
षट्कोणेषु पत्राग्रे लिखेत् । कोणपार्श्वे विश्वमोहनं द्वयोर्द्वयोः
कोणयोर्मध्ये विश्वमोहनं । ओं श्रीं ह्रीं क्लीं दाशरथाय सीतावल्लभा
य त्रैलोक्यमोहनाय नमः । इति मंत्रं यथासंभवं लिखेत् । माहेंद्रमं
डलं वा षट्कोणं वा बहिर्भागे अष्टकोणचक्रं लिखेत् । सर्वेषु चक्रको
णेषु ठकारं लिखेत् । कपाले विलिखेद्दिमिस्मि रुद्रं यंत्रं नरशिरः
कपाले लिखेत् । केंद्रे ब्रह्मलिपाहरेण अग्न्यनामिकाछेदनक निष्ठि
कासं निहितांगुली निर्गतेन लिखेदित्यर्थः । तापयेत्तद्वादिरा

राम:
१५
६१

ग्निना । साध्यमनुस्मरन् मंत्रं चाष्टसहस्रं जपेत । सप्तदिवसं खादि
रसमिद्भिः खादिराग्निना तापयेत । शीघ्रमाकृष्टं । अथ द्वितीययंत्र ।
इदमेव परं यंत्रं मायाबीजेन वेष्ठितं । भूर्जे विलिख्य विधिवत् साध्य
मत्यं तत्तमा लिखेत कृत्वा श्मशानखनने संध्यायां विजयेद्दले । त्रि
सिद्धिर्न संदेहः । साध्याकर्षरोमावहेत । अस्यार्थः । इदमेवोक्तं ष
तरं भवति । कथमित्याह । मायाबीजवेष्ठितं ह्रीमिति बीजेन निरं
तरं लिखितं चेत्तदा यंत्रान्तरं भवति । कुत इत्याह । भूर्जे विलिख्य वि
धिवत् । भूर्जपत्रे यथाशास्त्रं लिखेत् । अस्यार्थः । साध्यमत्यं तत्तमा लिखे
त । षट्कोणमध्यस्थकर्णिकायां साध्यपुरुषरूपं स्त्रीरूपं वा मत्यं तत्तं
हस्तपादावयवयुक्तं मंत्रसंपुटं लिखेत । कृत्वा श्मशाने खननः
प्राग्युक्तमार्गेण यंत्रं संपाद्य शवदाहभूमौ खननं निक्षेपन

ए० चं
१६

106

कुर्यात् । कद्रादित्याह । संध्यायां । विजयेद्दलं सर्वार्त्तामये एवं कृते किं
भवति । वले वलवन्तं प्रतिपक्षं जयतीत्यर्थः । साधकर्मणा मावहेत्
साध्यस्यापेक्षितस्य वस्तुनः लाभमीपानयनं साधयेदित्यर्थः । अ
थ चतुर्थयंत्रं । द्वितीयाक्षरसंयुक्तं नामध्ये लिखेन्मुने कोणेषु तद्
रेद्दर्णा न वहिर्वाह्यतो मंडलं । वाह्यतोपरितो लिख्येगंगाधैः कल
शादके । तन्मुखे कल्पितं दीपं कपिलाज्येन पूरितं । मंत्रेणा वाह्य
देवेशं दीपमध्ये विधानतः । तत्र संलक्षयेन्मंत्री रूपं भगवतः
स्फुटं । अतीतानागतं सर्वं पश्यं वदति मंत्रितो । कुमारी पश्य
ति क्षिप्रं पुमान् यदि न पश्यति । अथ स्यार्थः । द्वितीयाक्षरसंयुक्तं ना
ममध्ये लिखेन्मुने । रं । इत्यनेन नपुटित साध्यस्य वस्तुनो नाम । षट्के

ऊय

ए० म:
१६

तांतःकर्णिकामध्ये लिखेत् । मुनेरिति सुतीक्ष्ण मुनिसंबोधनं । कोरो
मृत हर हर्षानिष ४ कोरोभुरामायफट्स्वाहेति षट् वर्णानुहरेत्
लिखेत् । वहिर्वहुरामंडले लिखेत् । वारुणं परितो लेख्यं वं इ
तिवीजं । सर्वतो निरंतरं लिखेत् । ततश्चतुष्कोणमंडले सर्वतो
धाररामभपुराख्यं पाशांकुशाव निर्वीजयुक्तं लिखित्वा । लाक्षा
रसेनावलेपयेत् । गंगाद्यैः कलशोदके । गंगादिसरिज्जलैः । कुं
भपूरयित्वा तस्मिन्कलशोदके तंत्रं निक्षिपेत् । तन्मुखे कपि
लाक्षतेन कल्पितं दीपं प्रतिं । तस्य कुंभस्य मुखे कल्पितं दीपं कु
र्यात् कपिलाघृतेनच परितः शरावकल्पैः । मंत्रेणावाह्य
देवेशं दीपमध्ये देवेशं श्रीरामं दीपाख्यस्थंडिले आवाह्य वि

रा० ची १०७

ध्यानतस्तस्यापमर्षः । श्रीराममंत्रस्यागस्त्यऋषिः पंक्तिश्छंदः । श्रीरा
मोदेवता । आद्यतिबीजं ब्रह्मेति शक्तिः । अगस्त्योऽत्रु ब्रह्मा भृगुर्भरद्वाजो
विश्वामित्रोऽथ गौतमः । पुलस्त्यो वामदेवश्च ऋषयः परिकीर्तिताः । तथा
छंदांस्यपि । यथाक्रमे रौवा गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् च बृहती पंक्तिश्च । त्रि
ष्टुप् च जगती चेति छंदांस्युक्तानि सूरिभिः । देवताश्चाक्षरक्रमेणैव
परमात्मा हरो दुर्गा सूर्यः स्कंदः पितामहः । एतास्तु देवताः । प्रोक्ता वी
ति स्वरास्तु सप्तमः । वर्णास्तु प्रथमः श्वेतवर्णो द्वितीयोऽग्निसमप्रभः
तृतीयः पिंगलवर्णस्तु चतुर्थो हरितप्रभः । पंचमः कृष्णवर्णः स्या
त्षष्ठः पीतसमप्रभः सप्तमो नीलवर्णः स्यादेते वर्णाः प्रकीर्ति
ताः । चतुर्णामाद्यवर्णानामुदात्तः कथितः स्वरः स्वरितः पंचमो
वर्णः षष्ठो वर्णोऽनुदात्तकः । उदात्तः सप्तमो वर्णः स्वरास्त्रोक्ताः क्रम

पानघ । इत्येतत्स्वारगायामादि विनियोगसंकीर्त्य मंत्रेणाव्यापकंन्या
संकृत्वास्त्रोरित्यनेन करशुद्धिं कृत्वा हामायहुं फट् । इति हृदय सिरः
शिखा कवच नेत्रेषु पंचाक्षराणि न्यसेत । स्वाहान्त्र स्त्रायफट् । इत्य
स्त्रं दिक्षु विन्यसेत । एष षडङ्गन्यासः । ततो योगं स्मरेचायमद्भुतः प्र
दर्पः कवचतो नाईं मुखं कृत्वा । ततो व्याहृत्या विकसितं कृत्वात
तः श्रीरामं ध्यायेत । नीलोत्पलदलश्यामं जटामुकुटमंडितं । पी
ताम्बरधरं देवं दिव्यकुंडलमंडितं । दक्षिणे लक्ष्मणं ध्यायेत्कन
काभं किरीटिनं । वामभागे जगद्धात्रीं प्रकृतिं परमेश्वरीं । सीतां च
पकगौरीं श्वेतवस्त्रविभूषितां । सर्वाभरणसंयुक्तां दिव्यमुक्ता
रत्नकुंडलां । ध्यात्वा लक्षत्रयं जप्त्वा अशोकः कुर्यादेतेन । अनेन
विधिना सिद्धमंत्रः सन कुंभस्य शरावे कल्पितप्रदीपे स्वहस्ते म

प्रराके

गी

दा·र्च
१·८
108

लस्यं देवं आवाहनमुद्रया आवाह्य स्थापनसंनिधीकरणादिमु
द्रां प्रदर्श्य षडङ्गन्यासं कृत्वा योगासनं चापं मुद्रां प्रदर्श्य । उभयतः सी
तालक्ष्मणौ च गंधर्वाष्टकं । ततो गुह्यगणपतिं दुर्गां क्षेत्रपाला द्यष्ट
कं पुरतो विष्वक्सेन गरुड नारदादिभक्तान् ततो हनुमत्सुग्रीवा
दीनावाह्य पूजयेत् । एवं । एतत्परिवार सहितं षोडशोपचारैरभ्यर्च्य
पुरतः कुमारं कुमारीं वा अभ्यर्च्य दीपमध्ये किं तिष्ठति पश्येत्यु
क्त्वा दीपं प्रदर्शयेत् । तत्र संलक्षयेत् मंत्रीन् पे भगवतः स्फुटं । र
त्यादि सुगमं । अथ पंचमं यंत्रं । कर्णिकान्तर्गतं नाम तत्ती पाक्षर
गर्भितं । शिष्टांतरेषु संलिख्य ततो न्यैः परिवेष्टयेत् । पार्थिवं मंडलं
वाह्ये विलिखेत्तत्र वा निशि । जातुकेऽम्बुजवक्षस्य कोटरे तद्वि नि
क्षिपेत् । सर्वेस्त्तं भोगतिलोभो जिह्वास्तंभो भवत्यतः । अस्यार्थः

दा·नः
१·८

कर्णिकान्तर्गतमिति। षट्कोणाग्रान्तर्गतवर्तुलरेखाद्वयमध्यगतं नाम
तत्तियाक्षरगर्भितं साध्यस्य वस्तुनो नाम मंत्रस्य पूरणेच्छलनेन तत्तिथ्या
क्षरेण संपुटितं लिखेद्विलिप्यर्थः। शिष्टांतरेषु शालिष्य। ॐ रां रां माय
रूपडिति शिष्टान षड्वर्णान् षट्कोणेषु लिखेत्। ततोन्यैः परिवेष्टये
त्। अनंतरेखाद्वेति वर्णद्वयाभ्यां परिवेष्टयेत्। पार्थिवं मंडलं बाह्ये
पाशांकुशावनिवीजसहितं चतुष्कोणो वहिर्लिखेत्। पल्लवान्न्यासा
दिकं कृत्वा आत्मानो रक्षां विधाय लिखेत्। काम्यकर्मरतस्य दे
घेरभिभवसंभवात्। तथा च कामकर्मप्रसक्तस्य शक्तस्यापि शुभ
स्य च। अरिर्विभजते मंत्रः सिद्धस्तद्विपर्ययात्। इति तस्मात् पापांतर
परिहार्यं संप्राप्य सावधानो भूत्वा काम्यकर्म कुर्यात्। कस्मिन्का
लेति प्रिरात्रौ सार्द्धयामोर्द्ध पश्चिमार्द्धयामादर्वाक्। पंत्रं संपाद्य प्राग।

प्रतिष्ठां कृत्वा पूजां विधाय जन्तुकेन लाक्षया वेष्टनसहस्रवारमभिमं
न्त्र्य भूर्जवृक्षस्य कोटरे पलाशवृक्षस्य तु दृढं तघंत्रं निक्षिपेदिति:९
गमंशेषं । न्यूगतिसंहितायां हृ यंत्रं कथ्यते दृष्टदं । सर्वेषां राम यंत्रा
णां तयो: पूजा प्रकाश्यते । न्यूनाष्टवच्चारो मध्ये त्रपतलावत्तं लिखेन्मुनि
दलानि विलिखेद्धीमतत: स्याच्चतुरस्रकं । सर्वलक्षणोसंपन्नं वृत्तं
सर्वमनोहरं । तदंतरेपि सुव्यक्तं साधाव्योकमर्णं मिति । तद्वीजं विलि
खेन्मध्ये तत्र कोडीकृतमन्मथं । ततस्तत्र चवीजानि षण्णरावतें यन्मुने
पुनर्दशाक्षरेणैव तदेव परिवेष्टयेत् । षडंगान्यग्निकोणादिको
णेष्वेवक्रमालिखेत् । तथा केशरावकपोलषु हीं श्रीं हृं विलिखेत्ततः
हं बीजं प्रतिकोणाग्रे केसरेष्वथवरान । मालामंत्रस्य वर्णा:स्यु
श्चत्वारिंशन्न सप्तधा । वर्णा: सप्तदलेष्वेव षट् षट् पंचाष्टके दले

इति सोवर्णिनाम्न पत्रके मूर्जेवा सम्यग् लिखय

ह्रौं

पूर्वानावेष्टयेत् कोष्ठे तत्तत् सर्वं च तपोधन । दिग्विदिक्षु लिखेद् बीजं नारसिं
हवताह्यो । क्ष्रौं हूं चेति पूर्वादिभागकेषु चतुर्दलके यंत्र स्मिन् सम्यगाराध्य
भुक्तिं मुक्तिं च विंदति । एतद्यंत्रं समालिख्य गुटिकीकृत्य धारयेत् । अपुत्रो
लभते पुत्रान् धनो धनमाप्नुयात् किमत्र बहुनोक्तेन सर्वसिद्धिप्रदं स्म
तं । यंत्रमेतत्समाख्यातं धारणोत्पातकापहं । अथ सार्धः षट्कोणो
दिमनोहरात्तं यंत्रं लिखित्वा तस्यैव । तस्य मध्ये सुव्यक्तं यथा भवति
तथा साध्याख्याकर्मगर्भितं । तस्य श्रीरामस्य बीजं लिखेत् । तत्स

ल्म

र्वं मन्मथेन क्रोडीकृत्य वशिष्ठमंत्राक्षरौर्मन्मथं वेष्टयेत् । पुनः षष्ठा
क्षरेणाच पुनस्तत्तन्त्रे यं वेष्टयेत् । अष्टदलाद् बहिर्दशाक्षरवेष्टन
मिति वशिष्ठकल्पभेदः शेषं स्पष्टं । इतिषड्यंत्रं । षट्कोणादि धर
णीपत्रं पूर्ववद्विलिखेद् यथा । तस्य मध्ये लिखेत् तारं षट्कोणे तुचक्र

सेरव

मात मूलमंत्रा क्षरारोपेव संधिष्व गंच मातृकं मायां गेडेषु किंज ल्के

स्वरान्तोमैरनाने मतं पंत्रेषु पर्व वृन्मालामंत्रो लेख्यः क्रमेणोहि दशा

क्षरे णास्वे ष्वस्कादीनि व्यंजनानिच दिग्वि दिक्षु लिखे द्वीजनारा

हैस्तिह वराहयो एतद्यंत्रांतरं चात्र साङ्ग वरमर्चयेत् सौवर्णोरा

जते भूर्ये लिखित्वार्चनमाचरेत् फलं तु पर्ववज्ज्ञेयं यंत्र स्यास्य वि

चक्षणैः अथ स्यार्थः चतुरस्रे वेष्टितस्याष्टदलस्य क कर्णिकामध्य

षट्कोणांतन्मध्ये पूर्णवत् षट्कोणेषु पनर्मंत्र वर्णान् रांरीं रुंरैं रौ

रः इत्यागनेयादिकोणसंधिषु ल्कीं ह्रीं कोणागंडेषु अष्टदलकिंज

ल्के रान लिखेत् तत्पत्रेष्वष्टसु पूर्वादि क्रमतो सप्तवत्वारिंशन्मा

लामंत्रान् षट्षट् संख्याकान् लिखेत् ॐ जानकीवल्लभाय स्वाहे

ति दशाक्षरेरावहिर्वेष्ठयित्वात पेवकादि क्षांतं स्वदिग्वि दिक्षु

२ पृष्ठमे पंच संख्याकान्

ए० र्च

११०

110

४ संगानभ्यो

३ षुस्व

२ र्गी

न

एनः

११०

दौ

ग्रौं हूं । इति नृसिंह वराह बीजे विलिखेत् शेषं हस्य षट्कं । इति सप्तमं । तत्रैवोक्तं
मग सेन जैसं जंत्रं पूतन्यते । ग्रगासः व क्ष्यामि रामभद्रस्य पंजरं कव
च संज्ञितं । धारणात् तस्य मर्त्यानां जायते सर्वसिद्धयः । नश्यति शार्वप
पानि विपदो जाति संक्षयं । भूत प्रेत पिशाचाद्या पलायंते च दर्शना
त् । मित्रा तो स्थिरतां यांति शत्रवो यांति मित्रतां । ग्रह प्रसादमाप
ति दास्यं यांति महीभृतः । किमत्र बहुनोक्तेन नानाक्षप । नेष्ठ दुर्लभं
पंजरेण रामभद्रस्य वज्रपंजर संज्ञिता । कोष्ठैः सैकविंशत्यापंक्ति
द्वय विभूषितं । विन्यसेद्यंत्रमं चक्रमेतत् लिखिन्नक वचं लिखेत् । षोड
शाक्षर वर्णानि गृहाणि तेषु विन्यसेत् । प्रतिलोम विलोमाभ्यां
द्विसप्तारक्रमेण तु । रावबादीति नामानि नमस्कारराजोज
येत । मशिरः पालितो च स्पातं सर्वतावा काजो जनता । साध्याबीसंज्ञ

२०

रा॰ च॰
१११

तां बध्वा स्वाहेत्येकादशेरणहे । स्वकाम शक्तिवागवतोन्त्रार सिंहमत
परं । लक्ष्मीपाशांकुशातोंक्रघाराहं फट् स्वाहा पर्वं । स्वाहेति तममन्त्र
स्य द्वादशाक्षरमीरितं । सौवर्णो राजते पत्रे भूर्यैवा सम्यगालि खेत
गृह्य वालामन्त्र पत्रे च । गुटिकीकृत्य धारयेत । तावज्जीवंतु सौवर्णो रे
प्यौ विंशतिवार्षिकं । भूर्ये द्वादशवर्षाणि तदर्धं ताम्रपत्रके । एवं लि
ख्ये विशेषेणोपंत्र शक्तिः प्रतिष्ठिता । एतां रामबलोपेतां द्वत्रिंशद्दि
कषट्कं पंत्रादहिः । प्रदेशे तु वत्ताकारं यथा लिखेत । सर्वदुःखोपशम
नं सर्वोपद्रवनाशनं । आयुरारोग्यमैश्वर्यं पुत्रपौत्र विवर्द्धनं । सर्वा
न्कामानवाप्नोति विष्णुलोकं च गच्छति । ग्रन्थस्यार्थः । वक्ष्यामीत्यारभ्य
वज्र पंजर संज्ञितमित्यन्तं स्य च्छं । दक्षिणोत्तररेखोत्र वत्स्या परिग्रा
कपश्चिमाग्ररेखा द्वादश कोष्ठितेद्वा विंशति कोष्ठकानि भवति

रा॰ च॰
१११

ल

ग्गृत्तिमकोष्ठद्वयमध्यगतरेखायाकरणेन एकविंशतिः। ते सार्द्धपं
क्तिद्वयविभूषितमन्त्रमंचक्रं विन्यसेत। तत्र श्रीरामकवचं लिखेत। त
घ्यादाद्दशाक्षरमंत्रवर्णानामध्ये एकैकेन राघवायनमः शिरः पा
लितियोजितं संपुटितमेकैकपदमेकस्मिन्कोष्ठे प्रादक्षिण्येन लि
खेत। एवमुपरितनपंक्तावानुलोम्येन दशपदानां समावेशः।
पुनर्विपरीतेनैव मंत्रवर्णेनैकैकेन संपुटितानामुपरितनानां
दशपदानां दशकोलानां समावेशः। एकादशकोष्ठे द्वादशे षडक्षरि
तं वर्णद्वयं। ततो मुकस्य ततो रक्षां मध्ये पार्श्वयोः कुरुकुरु। तदेव
वर्णद्वये विपरीते लिखेत। एवमेकविंशतिकोष्ठकानां विनियो
गः। तदेव द्वादशवर्णात्मकं मंत्रं दर्शयति। ह्रित्यादिना। ह्रीवर्णाद्
त्यादिपंचशाक्तिः प्रतिष्ठितारसमन्त्रस्य पृष्ठं। तत्र यावज्जीवमित्यादि

रा. र्च
११२

सर्वे

ताम्रपत्रे इत्थंतं यंत्रं साधारस्तां। पञ्चायंत्रे पीतपर्णैः। एतामित्यादि
श्लोकषट्कं पत्रा ह्रीं स्पलेवत्रं येप्याम वतितत्पालिखेत। शेषं
स्पष्टं। नसंत्तिगुरवा यस्य नैव दीक्षा विधिक्रमः। रामरक्षा वदन्ते
तत्तुलसीदलमर्पयेत। दीक्षान्तरशतेनापि नैतत्फलमवाप्य
ते। इत्यगस्त्येन चोक्तत्वाद्रामरक्षाख्यमंत्र हि। प्रादक्षिण्ये क्रमे
राचेति चकारस्य चितार्थो गंधपान्तरोक्तो द्रष्टव्यः। तथा च मंत्रदर्पणे
तोशोर्ये तस्य जीवस्यात्मध्ये वीजादधो लिखेत। हंसः सोहमि
तिप्राणो ईशानादिक्रमालिखेत। इं इने नेत्रम्य सेत्पार्श्वे श्रोत्रेत
थैवच। विशेषो दलाजे भुगायत्री लेखनस्मृत। पंत्रराजायवि
द्महे वरप्रदाय धीमहि। तन्नो यंत्रः प्रचोदयात। इत्यगोनि यंक्रमा
पत्राः प्रतिपत्रं त्रिशो लिखेत। पावकाशेन प्रतिष्ठाप्राणो

राम:
११२

112

दां लिखेत् । प्रयोगसारे । भूमिस्थं वंशवस्त्रस्थं निर्माल्येन च संगतं
दग्धमालांवितं शीर्णं यंत्रं जातु न धारयेत् । इति श्रीमत्परमहंस
परिव्राजकाचार्य श्रीमन्मुकुंदवन श्रीचरणसेवीध्यानंदवन वि
रचितायां रामार्चनचंद्रिकायां चतुर्थः पटलः ॥ चैत्रादिमासकृत्यं
यदधुनापत्प्रकाश्यते । रामभक्तस्य सिद्ध्यर्थं यदुक्तं नारदादि
मधौ शुक्लतृतीयायां जानकीरमणं प्रभुं । राज्ञोपचारैः संपू
ज्य राममांदोलयेत् कलौ । दक्षिणाभिमुखं देवं दोलमानं सुरे
श्वरं । सुपूजितं सकृद्दृष्ट्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते । चैत्रे मासित तिया
यां शुक्लपक्षे रमापतिं दोलारूढं समभ्यर्च्य राममांदोलयेत् क
लौ । दोलारूढं प्रपश्यंति जिनकृष्णं मधुमाधवे । अपराधसहस्रै
स्तैर्मुक्तास्ते नात्र संशयः । दोलारूढस्य देवस्य जे ग्रे कुर्वंति जागरं

रा॰ च॰
११२

सर्वं पुराणफलावाप्तिर्निमिषेनिमिषेभवेत । इतिगारुडेदोलोत्सवः
चैत्रशुक्लनवम्यांतुकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमं । अगस्त्यसंहितायां पद्म
रहस्यंतमदीरिते श्रीरामनवमीप्रोक्ताकोटिसूर्यग्रहाधिका । तस्मि
न्दिनेमहापुण्येरामसमुद्दिश्यभक्तितः । यत्किंचित्क्रियतेकर्मतत्
कुवतक्षेमकारणं । उपोषणंजागरणंपितृन्उद्दिश्यतर्पणं
तस्मिन्दिनेतुकर्त्तव्यंब्रह्मप्राप्तिमभीप्सुभिः । रामएवपरब्रह्म
तद्दिनंरामपोषकं इत्यादिमहिमानित्यंनेमित्तकेकाम्यंच
त्वंचेतिविचार्यते निष्कामानांविधानं तत्कामनावदि... ष्यते
मुमुक्षवोपिहिसदाश्रीरामनवमीव्रतं नत्यजन्तिकदाप्यादं
वंद्योपिविशेषतः सदापदस्पदं(?) हराणादेतत्सुतिपदंनहि ने
मित्तिकंनचतथासदेतिश्रूयतेयतः । यावज्जीवविभाव्यत्वं सदा

रात
रामः
११२

स्यार्थीनचान्यथा। चैत्रमासेनवम्यांतु शुक्लपक्षेरघूत्तमः। प्रादुरा
सीत्पुरा ब्रह्मन परब्रह्मैवकेवलं। तस्मिन्दिनेतुकर्त्तव्यमुपवास
व्रतंसदा। नित्यमेवभवेत्तस्य श्रीरामनवमीव्रतं। तत्रतस्यस्यान
नित्यत्वंप्रत्यक्षत्वात्फलश्रुतेः। सर्वेषांहि कृतेष्वेषु महादानैःक
तैर्मुरुः। यत्फलंतदवाप्नोति श्रीरामनवमीव्रतात्। मैवंफलश्रु
तेर्नित्यत्वसत्ताभावतोथवा। ननित्यतातत्र नाधोपिहेत्वा
दो विरोधतः। नात्यापकरणोत स्यमहादोषश्रुतेःस्फुटं। प्राप्ते
श्रीरामनवमीदिने मर्त्यो विमूढधीः। उपोषणंनकुरुतेकुंभीपा
केषुपच्यते। यस्तुरामनवम्यांतु भुंक्ते मोहाद्विमूढधीः। कुंभीपा
केषुघोरेषु पच्यते नात्रसंशयः। अकृतश्राकरणोदोषविध्वंसानि
त्यतास्थिता। कुर्याद्रामनवम्यांच उपोषणं महोत्सवम्। इतिः मातृग

र्ममवाप्नोति नैव रामो भवेत्क्षयं । तस्मात्सर्वात्मना सर्वै कृत्वैवन
वमीव्रतं । मुच्यते सर्वपापेभ्यो याति ब्रह्म सनातनं । इति पापक्षय
द्वारा मोक्षार्थत्वं च गम्यते । न संयोगपृथक्त्वेन [illegible] विरुद्धफलनि
त्यते नित्यानामपि दर्शादियागानां नित्यताश्रुतेः । नन्वर्थवा
दरूपं स्यात्फलं पापक्षयादिकं फलं स्यादर्थवादापद्रव्यसंस्का
रकर्मसु । इति न्यायात्तन्न तु नैवं विधिबाधात्फले सति संस्कारत्वाग
कर्मत्वेन स्यात्तामिरुकर्मेति । भतभाष्यप्रयोगे हि द्रव्यसंस्का
र्येमिष्यते । नोपयुक्तः प्रमानन्तरशास्त्राद्वाहानोपयोगपता: । नाप्य
गत्वं प्रधानस्य श्रवणतादिरुकस्यचित । प्रधानफलसंबंधीत यो
ग्यांगमितिस्थितेः । पुरुद्वादिवच्च कर्मत्वाद्द्रव्यैत्वेनावकल्पते
परार्थत्वनिदानं च तन्त्रवाचादिकल्प्यते । नन्वर्थवादहीनानां

विभिन्ना विभिन्नाकथ्यं । अर्धरूपपरत्वेचवाक्यभेदः प्रसज्यते । मैवम
र्धरूपंयुक्तंरात्रौसत्वादिपागवत । तस्मात्पक्षयद्वारामोक्षार्थ
त्वाद्ब्रनित्यता । न्यायोपबृंहिताच्छाच्चान्मतव्यान्यायवेदिभि
रितिरामजन्मनवमीनित्यता । शुद्धाविद्धेतिभेदेननवमीसा
द्विधामता । समान्यूनाधिकाचेतिशुद्धापिनवमीत्रिधा । पुनर्नक्ष
त्रसंयोगवियोगाभ्यांतुषट्विधा । समादित्रक्षयोगादिभेद
विद्धापिषट्विधा । एवंद्वादशधाभिन्नानवमीतत्रनिर्णयः । महा
फलप्रदाशुद्धापुनर्वस्वृक्षयोगतः । चैत्रेमासेनवम्यांतुजातो
रामःस्वयंहरिः । पुनर्वस्वृक्षसंयुक्तासातिथिःसर्वकामदा ।
पुनर्वसुक्षसंयोगाःस्वल्पापियदिदृश्यते । चैत्रशुद्धनव
म्यांतुसातिथिःसर्वकामदा । सारामनवमीप्रोक्ताकोटिसूर्य

रा॰ चं
११५

ग्राह्यिका । चैत्रशुक्ला तु नवमी पुनर्वसुयुता यदि । सैव मध्याह्नयो
गेन महापुण्यतमा भवेत् । मेषं प्रपन्ने संप्राप्य लग्ने कर्कटकाह्वये
आविरासीत्सकलया कौशल्यायां परः पुमान् । इति । केवलापि स
दोपोष्या नवमी शब्दसंग्रहात् । तस्मात्सर्वात्मना सर्वैः कृत्वैव नव
मीव्रतमिति । सर्वैरिति च सर्वेषामधिकारः प्रकाश्यते । विद्धे वचनं
सपुत्रा व्रतं तत्र कथं भवेत् । विधानिषेधश्रवणान्नवमीं चेति वा
क्यतः । नवमी चाष्टमी विद्धा त्याज्या विष्णुपरायणैः । उपोषणं तान
वम्यां वै दशम्यामेव पारणमिति । वैष्णवानां विशेषवचनं तत्र
विष्णुपदेरिति । दशम्यादिषु वृद्धिश्चेद् द्विधा त्याज्या च वैष्णवैः । तद
न्यथा तु सर्वेषां व्रतं तत्रैव निश्चितं । दशम्यामेव शब्देन न दशमी
नैव लंघयेत् । निश्चित्यैवं विचार्य रामनवमीव्रतमाचरेत् । इति श्री

र

ज्यो
तिः
११५

रामनवमीनिर्णयः। वैष्णवैरितिवाक्याद्वितेषां लक्षणमुच्यते सां
गं समुद्रसंन्यासं सऋषिछंददैवतं। सदीक्षाविधिसध्यानं सय
त्रं द्वादशाक्षरं। अष्टाक्षरमथान्यं वा ये च मंत्रमुपासते। ज्ञेया
स्ते वैष्णवा लोके विष्णुधर्मरताः सदा। सदीक्षाविधिसांगं मंत्रा
णं सपंचकं। सहस्राक्षरसंयुक्तं मूलब्रह्मादिभेदतः पंचायतन
पंचयं विप्राः समुपासते। महावैष्णवसंज्ञास्ते महाविष्णोरति
प्रियाः। नचलति निजवर्णधर्मतो यः सममतिरात्मसुहृद्विप
क्षपक्षे। नहरति नच हंति किंचिदुच्चैः जितमनसं तमवेहि वैष्णवाग्र्यं।
इति पाद्मे। त्रिभुवनविभवहेतवेप्यकुंठस्मृतिरजितात्मसुरादि
भिर्विमृग्यात्। नचलति भगवत्पदारविंदाल्लवनिमिषार्द्धम
पि यः स वैष्णवाग्र्यः। इति श्रीभागवते। इत्यादिवैष्णवलक्षणात्। अस्मा

परद्रव्यपरस्त्रीषु परद्रव्येषु लोष्ठवत ... सर्वभूतेषु यः पश्यति स वैष्णवः

स्व

प:स

स

वा

मर्त्ये शरीरस्य वृते च समुपस्थिते । कारयेद्धर्मपत्नीं वा पुत्रं वा विन
यान्वितं । स्वस्त्रपादादि वैशिष्ट्यमिति शिष्टा ब्रुवंति वै । पत्यौ
जीवति नैव स्त्रीऽपोष्य व्रतमाचरेत । आवश्यकोत्वादङ्गीतं न
तद्व्रतोपभुज्यते । अलंकारपुष्पवस्त्रगंधधूपानुलेपनं । उपवा
सेन दुष्येत पुरापस्त्रीरोगातथाऽज्ञाना । सतांबूलमतांबूलं भो
जनमभोजनं । मन्वादिमुनिभिः प्रोक्तं चतुर्विधमुपोषणं । त्रि
रात्रं सतांबूलमेकादश्यां घभोजनं । अतांबूलं च पक्षांते स
भोजनमुदाहृतं । एकभक्तेन नक्तेन तथैवायाचितेन च । सपा
मूलफलैर्वापि वालवृद्धातुरः क्षिपेत्तां ह विष्णुभोजनं लोते स
त्यमहालाघवं । अग्निकार्यमधःशय्या नक्तभोजी षडाचरेत्
एकद्वित्रिचतुर्भोज्यादानादेकाशनादिकं । अनुकल्पेनापि

गप्रष्ठो तान्यव्रतघ्नानि गप्रापो मूलं फलं पयः हविर्ब्राह्मणकाम्या च गुरुर्वचनमौषधं

शिष्टमित्य
पिपाठांतरम्

टाम:

कार्यं नित्यत्वान्नवमीव्रतं । परमापदमापन्नेहर्षे वा समुपस्थिते । वि
वाहव्रतबंधादौ यज्ञे वाभ्युदये तथा । सूतके मृतके वापि न त्याज्यं
नवमीव्रतं । अष्टौतानि व्रतान्याहुः रायो मूलं फलं पयः । हविर्ब्रा
ह्मणकाम्या च गुरोर्वचनमौषधं । इति प्रतिनिधिः स्मृती ह्यणामा
चाग्र्यस्यः प्रकारः सोभिधीयते । कुमारी जो जयस्स्य कौ कार्या
र्थं व्रतार्थिनो षडक्षराधिकं नाम मंत्रैः स्यात् जननं यथा सर्वेषां
ना मंत्राणां मंत्रराजं षडक्षरः । तारं वैवस्वचेत्युक्तं तेन प्र
जापूर्यास्यते यद्वा पुरुषसूक्तोक्ते दीक्षाविधिमजानतः । वैदिक
स्याप्यभावे तु नाममंत्रैर्भविष्णुवं । अष्टम्यां चैवमाराध्य सम्मुलो
पक्षे जितेंद्रियः । दंतधावनपूर्वं तु प्रातः स्नायाद्यथा विधिः । नद्यां
तडागकूपे वा ह्रदे प्रस्रवणे तो पिवा । ततः संध्यादिकाः कुर्यात्तंसम्

रा॰ च॰
११८

ं ॥ राघवं हृदि गत्वा मागत्य विप्रं कुर्याद्दीपासनादिकं ॥ तं कुडु
विनं विप्रं वेदशास्त्ररतं सदा ॥ श्रीरामपूजानिरतं सुशीलं दंभव
र्जितं ॥ विधिज्ञं राममंत्राणां राममंत्रैकसाधकं ॥ कृष्ण्वा रूपमलं सप
ल्पं वरो यायात्प्रार्थयन्निति ॥ श्रीरामप्रतिमां दानं करिष्ये हं द्विजोत्त
मा तत्राचार्यो भव प्रीतः श्रीरामोसि त्वमेव मे ॥ इत्युक्त्वा तेन तं
विप्रं स्नापयित्वा ततः स्वयं ॥ तैलेनाभ्यंग्य च स्नायाच्चिंतयन्
राघवं हृदि ॥ श्वेतांबरः श्वेतगंधः श्वेतमालाविधारयन् कृष्णचि
तो भवितश्चैव कृतमाध्याह्निकक्रियः ॥ आचार्यं भोजयेत्पश्चा
त्पष्टिकान्नैः सुविस्तरैः ॥ भुंजित स्वयमप्येवं हृदि राममनुस्मरन् ॥ राम॰
नवम्यां संगमे तेन एकभक्तेन राघव ॥ इक्ष्वाकुवंशतिलक प्री
तो भव मम प्रियः ॥ इति निवेदन मंत्रः ॥ एकभक्तव्रतीतत्र सह

दा

रा॰ म॰
११८

चार्यो जितेंद्रियः स एव नरो रामकथां दिव्यामरः सेवेत न मुनिः सायं
संध्यादिकां कुर्यात् क्रियारामनाम स्मरन् । आचार्यसहितो रात्रौ ह्य
धः सायी जीतेंद्रियः वशेत्स्वयं तथैकांते श्रीरामार्पितमानसः आ
चार्यो करोति शक्तः स्वयं भुक्त्वा स्वपेत्सुखं । इत्यष्टमीकल्पम् । ततः
प्रातः समुत्थाय स्नात्वा संध्यां विधाय च । प्रातः सर्वा लोकमीति
ती ध्रमेव समापयेत् । उपोष्य नवमीं त्वद्य यामेष्ये रघुराघव ।
तेन प्रीतो भव त्वं मे संसारात्त्राहि मां हरे । इत्युपवासनिवेदनम् ।
ततः स्वच्छमना भूत्वा विद्वद्भिः सहितो नव । स्वगृहस्योत्तरे भागे
यागमंडपमारभेत् । चतुर्द्वारं पताकाढ्यं वितानं तोरणैर्युतं । मनो
रमं महोत्सेधं पुष्पाद्यैः समलंकृतं । शंखचक्रहनूमद्भिः पूर्वद्वारे
समलंकृतं गरुत्मच्छार्ङ्गबाणैश्च दक्षिणे समलंकृतं । गदाखे

ॐ गृहे श्चैव पश्चिमे समलंकृतं । पञ्चस्वस्तिक निर्लिप्ते कौवेरे सम
लंकृते । मध्ये तु स्तच्चतुःष्कोष्ठे वेदिकायुक्तमापतं । पुष्पपल्लवे
गीतैश्च वाद्यैश्चापि सुसंयुते । पुरापाह्न वाचयेत्तत्र विद्विद्भिः प्री
तमानसः । ततः संकल्पयेद्देवं राममेव मनुस्मरन् । अस्यां राम
नवम्यांच रामाराधनतत्परः । उपोष्याष्ट सुयामेषु पूजयित्वा
यथाविधि । इमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां सम्प्रयत्नतः । श्रीराम
प्रीतये दास्ये रामभक्ताय धीमते । प्रीतो रामो हरत्वाशु पापानि
सुबहूनि मे । अन्यैक जन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानि महान्ति च
इति त्रिभिः संकल्पः । सक्का सक्का त्पणा कृत्स्य मूर्तिं निर्मानमुच्यते
ततः स्वर्णमयीं रामप्रतिमां पलमानतः । निर्मितां द्विभुजां दि
व्यां वामांकस्थितजानकीं । बिभ्रतं दक्षिणाकरे ज्ञानमुद्रां

मराामते । वामेनात्मकरेणापि देवीमालिंगपसंस्थितः सिंहास
नेराजते चपलद्वयविनिर्मिते । अथ शंको यामहाभागतस्य किं
तु सारतः । पलेनार्द्ध तदर्द्धेन तदर्द्धार्द्धेन वा मुने । ततोप्यशक्तो
रौप्येन कारयेद्रघुनंदनं । लोहेन निर्मितां वापि शिलया पाद
कराणापि वा । पद्मालयं विलिख्यं वा मातुरंकगतं हरिं । कोम
लांगं विशालाक्षमिंद्रनीलसमप्रभं । दक्षिणांगे दशरथं पु
त्रान्वेषणतत्परं । पृष्ठतो लक्ष्मणो देव सच्छत्रकनकप्रभं
पार्श्वे भरतशत्रुघ्नौ तालवृंतकरावुभौ । अग्रेव्यग्रं हनूमंतं
रामानुग्रहकांक्षिणं । वितस्तावधिमलैवं मूर्त्तिं कृत्वा प्रयत्न
तः । तत्पायचमभविष्ये विभवे सति यो मोहान्न कुर्याद्विधिविस्तरं
न तत्फलमवाप्नोति देववरो सच्यते । इति मूर्त्तिलक्षणं । अ

श्रीः

ए॰चं
११९
119

तन्तोपरिसंविश्यपन्यासजात्तविधायच । शंखंप्रपूजयेद्गंधपु
ष्पाक्षताद्भिः । कलसंवामभागस्थंपूजाद्रव्याणिचादरात् । पा
त्रंचप्रोक्षयेद्दत्त्वाचात्मानंमंत्रमुच्चरन् । इतिशंखप्रतिष्ठा । सर्वतो
भद्रमालिख्यवेदीकोपरिसुंदरं । मध्येतीर्थोदकैःपूर्णंकुंभंरक्तो
दरंशुभं । चूतपल्लवपुष्पैश्चपूर्णंसंस्थाप्यचार्चितं । सौवर्णंरा
जतंताम्रंपात्रंषट्कोणमालिखेत् । तल्लाभेविल्वपीठंवाकल
शोपरिसंस्थितं । संस्थाप्यार्घ्यवस्त्रयुग्ममच्छिन्नंसुदृशांतकं
दिव्यसिंहासनंतत्रस्थापयित्वार्चयेत्सुधीः । ॐनमोभगवतेवा
सुदेवायसर्वात्मसंयोगयोगपीठात्मनेनमः । इतिमंत्रेणात्
मध्येकुर्यात्पुष्पांजलिपुनः । इतिपीठार्चा । अर्घ्यपाद्यादिकंद
द्यात्स्नानंपंचामृतेनवा । लेप्यादीनांनिषेकःस्यादघाढद्धोप

ए॰म॰
११९

कस्तूरीकाया द्वौ भागौ द्वौ भागौ कुंकुमस्य च चंदनस्य त्रयो भागाः शशिनस्त्वेक एवहि य क्षकर्दम इत्येवः समस्तसुरवल्लभः

वीतकं इतिसानं । ततः संस्थाप्य पीठे तं पूजां कुर्याद्यथाविधि । आवाहनं स्थापनं च सन्निधापनमेव च । सन्निरोधनमेवस्यादवगुंठन

मातनं मुद्राभिरेवस्यादेवं संपाद्यर्घ्यभक्तितः । नानारत्नविचित्रा

णिदद्यादाभरणानि च । हिमांबु घुष्ठ न विरघन सार समन्वि

तं । गंधं दद्यात्प्रयत्नेन सागुरुं च सकुंकुमं । कल्हारकेतकीजाति

पुन्नागाद्यैः प्रपूजयेत् । चंपकैः शतपत्रैश्च सुगंधैः सुमनोहरैः

चूतपल्लवपुष्पैश्च दूर्वाभिस्तुलसीदलैः । कोमलैर्विल्वपत्रैश्च

अशोककुसुमैस्तथा । रामस्य जननी चासि रामात्मकमिदं

जगत् । अतस्त्वां पूजयिष्यामि लोकमातर्नमोस्तुते । इतिको

शल्यार्घ्यं नमोदशरथायेति पूजयेत्पितरं ततः । इति पितृप

जनं । ततोनुज्ञाप्य देवेशं परिवारान्समर्चयेत् । पूर्वं षट्कोणे

ततर

नं

रा·चं
१२०

कोतोसुहृद्यादीनि षड्कुमात पुष्पमावरतो । हनुमंतं सुग्री-
वं भरतं स विभिषणतो । लक्ष्मणोगदः शत्रुघ्नं जांबवन्तं दलेषु दि-
षु । द्वितियं । व ष्क्रिज पंत विजयं सुराक्षं राघु वर्द्धनं । स्वकोपं धर्म-
पालाख्यं सुमंत्रं दलमध्यतः । तृतियं । दलाग्रे लोकपालाश्च
चतुर्थी तद्वज्रादीतस्यतः पंचमे । चतुर्थं तैं मौतैस्व नाम
मंत्रैर्जपेत क्रमात । पंचमे । घंटां च वाद्यन धूपं दीपं चासेसम-
र्पयेत । भक्ष्यभोज्यादिनाभक्तानैवेद्यं विधिनार्प्ययेत । स्वाचाम-
च सुतांवले महानिराजनं ततः । नमस्कुर्यान्ततः स्तोत्रैः स्तुत्वा
वा प्रजपेन्मनु । अस्त्रेन जपंती मारुतात्मजं द्विधारामकथां तथा
रामभक्तैः समयामयैन्तरा मम मनुस्मरन् । इति पुष्पमयाम कल्प
शंखपाचासनां यंच कुर्याधामे घृतं द्वितः । पामे द्वितियं संपख्य

नं

न

120

मध्यान्हे जन्मभावमुपेत । उच्चस्थे ग्रहपंचके सुरगुरौ संदौनवम्यां
तिथौ । लग्नेकर्कटके पुनर्वसुयुते मेषंगते पूष्णि तो । निर्द्दग्धुं नि
खिला: पलाससमिधो मध्यादयोध्यारतो । राविर्भूतमभूतपूर्व
विभवं यत्किंचदेकं महः । तत्रैवं वादयेद्वाद्यान घंटाद्याज्ञगत्प
ते: फलपुष्पाबुसंपूर्णांगहिलाशांखमञ्जुलं । अशोकचूतकु
सुमैर्युक्तं चतुलसीदलै: । दशानन वधार्थाय धर्मसंस्थापना
यच । दानवानां विनाशाय दैत्यानां निधनाय च । परित्राणा
य साधूनां जातो रामः स्वयं हरिः । गृहाणार्घ्यं मयादत्तं भ्रातृभि:
सहितोनघ: इत्यर्घमंत्र: । पुन: पुष्पांजलिं दत्वा पामें घटिकाद्वि
[illegible]त: । यज्ञपेट्टि धिविमद्वाला दिवारात्रं नयेद्बुध: । तत: प्रात: स
मुत्थाय स्नानसंध्यादिका: क्रिया: । समाप्य विधिवद्रामं पूजये

यामे
इतिनवमिल
त्य

इतिः श्रीरामा हरत्वाशु पापानि सुबहूनि मे अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानि महान्ति च

सर्वव्रतं मुने ततो होमं प्रकुर्वीत मूलमंत्रेण मंत्रवित पूर्वोक्त पद्मकुं
डे वा स्थंडिले वा यथाविधिः लौकिकाग्नौ विधानेन शतमष्टोत्त
रं ततः साज्येन पायसेनैव स्मरन् राममनन्यधीः ततो भक्त्या सु
संतोष्य आचार्यं पूजयेन्मुने कुंडलाभ्यां सुरत्नाढ्यैः मंगुलीये
रनेकधा गंधपुष्पाक्षतैर्वस्त्रैर्विचित्रैः सुमनोहरैः ततो राम
स्मरन्देवं मंत्रमुदीरयेत् इमां स्वर्णमयीं राम प्रतिमां स
मलंकृतां चित्रवस्त्रयुगच्छन्नां रामोऽहं राघवाय ते श्रीरामप्री
तये दास्ये तुष्टो भवतु राघवः इति दानमंत्रः इति दत्वा विधा
नेन दत्वाद्दक्षिणां भवं अन्येभ्यश्च यथान्यायं गोहिरण्या
दि शक्तितः दद्याद्दशालायुगं धान्यं यथाविभवमादृतः ब्राह्मणैः
सह भुंजीत ततः पादद्याच्च दक्षिणां ततः प्रसाद स्वीकारे कृतं

तुलापुरुषदानादिफलं प्राप्नोति मानवः

यत्पारणं मया । तेन वृतेन प्रीतस्त्वं त्वस्मिन्भक्तिं प्रयच्छ मे । इति
पारणासंकल्पः । कृत्वैवं ब्रह्महत्यादिपापैर्मुच्यते ध्रुवं । तुला
पुरुषदानादिफलं प्राप्नोति मानवः । अनेकजन्मसंसिद्धपा
पम्यो मुच्यते ध्रुवं । बहुना किमिहोक्तेन मुक्तिलस्य करे स्थिता
कुरुक्षेत्रे मरुपुरोपे सर्यपर्वरापनेकशः । तुलापुरुषदानाद्यैः
कृतैर्यल्लभते फलं । तत्फलं लभते मर्त्यो दानेनानेन सु
वृती । इति दशमीकृत्यं । अकिंचनोऽपि नियतउपोष्य नव
मीदिने कृत्वा जागरणं भक्त्या रामभक्तैः समन्वितः । स्म
रन् रामं धिया भक्त्या पूजयेद्विधिवत्प्रभुं वैन्यासकृतोन्नतिः
प्रातः संध्यां च विधिवद्दिवा संध्यादिकाः क्रियाः । गाम्भतिल
हिरण्यादि दद्याद्वित्तानुसारतः । श्रीरामचंद्रभक्तेभ्यो वि

भ्यो

ने जपन् राममंत्रं मापारमानंगासमन्वितं यथा हारं वा विधिवत्स

र सा च व्र कू ती त व्रा स्त

रा॰ चं॰
१२२

दशः श्रद्धयान्वितः पारणौ सहशक्तितः एवं यः कुरुते भक्त्या स
र्वपापैः प्रमुच्यते गंगायां प्रक्षिपेद्भस्म् ब्राह्मणान् त्रीन् हेन्न
सेत इत्याद्युक्तं किंचन व्रतं शक्तस्य यदुक्तं प्रोक्तं मथ शक्तो द्यापनं
चरेत् तदपि स्याद्यथाशक्त्या सागंतु सकलं तदा एकोपि
नरो भक्त्या श्रीरामनवमीमुने उपोष्य कृतकृत्यः स्यात्स
र्वपापैः प्रमुच्यते अपिशब्दाद्दशक्तस्य यत्स्वैदानं तु स चि
तं इत्य किंचन व्रतोद्यापनं वर्षे वर्षे समर्पयेत्स व्रते नैव प्रय
र्ता तान तस्यो द्यापनं किंचिद्वृताद्दत्य दृष्टीपते सर्वव्रतस्य
पश्चार्थिमिदं रामव्रतं चरेत् नान्येनास्य विकल्पं त्रिरनेनेवा
स्य पर्तेतिताः इति समर्पो द्यापनं इत्यगस्त्य संहितायां श्रीराम
जन्म नवमीन पंतीव्रतं द्वादश्यां चैत्रमासस्य शुक्लायां

न

रा॰म॰
१२२

त्रिः वह्निर्विरिंचौ गौरिगणेशः फणिविशाखौ दिनकृन्महेशः दुर्गान्तको विष्णुहरिः [illegible]

दमनोत्सवः बोधापनादिभिः प्रोक्तः कर्त्तव्यः प्रतिवत्सरं तत्रत्सा
त्वीयतिथिषु विघ्नाद्दमनार्ष्यता क्रियालोपविघातार्थं
त्वयाविहितप्रभो नमे विघ्नो भवेदत्र कु[illegible] नाथदयांमपि
सर्वथा सर्वदा विघ्नो मम मत्त्वं परमागतिः उपवासेन त्वांत्व
तोषयामि जगत्पते कामक्रोधाद्ययोपेतेन [illegible] प्रतातस्य
च प्रातः स्नात्वा समभ्यर्च्य देवेशं विधिवत्ततः गच्छेदमन
कारामं मकादश्यां शुभोभितं कमेतोदायत नैव पूजये
चंदनादिना नेष्यांतम पूजार्थमिति संप्रार्थ्य तं तमत
त्पाद्य पंचगव्यैः प्रोक्षेत् प्रसाल्पवारिणा अशोकमत्तेगं
धाद्यैः स्थंडिले पूजयेत्क्रमात् अशोकं च तथा कालवसंतं
काममेव च ओं अशोकाय नमस्तुभ्यं कालविशोकनाशन

पूर्वप्रवृत्त तदेवर्यावदेशाषिके दिनं तावद्द्या त्वयाकार्या सर्वेषां त्वनमो स्वते येवे [illegible] गुरुपादे प्रसाद्यैश्च

मी
न
स्य

२२

[right margin] ततः पश्चात् [illegible]

ग॰ चं
१२२

123

शोकार्त्तिहर मे नित्यं मानंदजनयस्वमे । अनेन पूजयेत्पुष्पैर्व
शोकं शोकनाशनम् ॥ १ ॥ ॐ त्रुघादिकालपर्यन्तः कालरूपो महा
बलः । कलते चैव यः सर्वं तस्मै कालात्मने नमः । अनेन पूज
येत्कालमक्षयं कलनात्मकं ॥ २ ॥ ॐ वसन्ताय नमस्तुभ्यं व
सन्तमल्लताप्रिये । सरसं सुखसंवाहकामरूप नमोस्तु ते
वसन्तपुष्पैर्मनुनामनुना कामरूपिणं ॥ ३ ॥ ॐ कामभस्मसमुद्भूत
रतिवाष्पपरिप्लुतः । ऋषिगन्धर्वदेवादिविमोहक नमोस्तु ते
संगच्छेदमनं पुष्पैः पूजयेन्मनुनामुना ॥ ४ ॥ ॐ नमोस्तु पुष्प
बाणाय जगदाह्लादकारिणे । मन्मथाय जगन्नेत्रे रति
प्रियाय ते । दमनं चोपतिष्ठतमन्त्रेणानेन मन्मथं । पूज
येत्पुष्पमार्गेण परिवारसमन्वितं । कामायेति नमः इत्येव मन्त्रतः

प
नमः

एमः
१२२

प्रणवादिकैः मंत्रैस्ततोनेन मदनं प्रजपेद्धूपधूपकैः धौतेन वास
साक्षात्प्रनिधाय पटलेन च । घंटापुस्तपत्तन्त्रादि ख्वनैः खगृहमा
नयेत् । इति गृहानयनं । वृक्षमाराध्य कारस्तोऽदमनं वाधिवा
सयेत् । निशायां रामचंद्राग्रे कुर्याद्दष्टदलं शुभं । पत्रं सिता
सितानक्तपीतवर्णांश्च पूरयेत् । चतुःकोणां वहिः कला पीत
वर्णेन पूरयेत् । तद्बाह्ये श्वेतपीताद्यैर्वर्तुलं मंडलं च यंत् । त
द्बाह्ये स्याच्चतुष्कोणं रक्तवर्णेन पूरयेत् । सर्वकामिकमेतद्धि सर्वतोभ
द्रमुद्धरेत् । कुंभं च स्थाावुनाप्र्यहेमरत्नान्वितं शुभं । तं स्थापयेत् स्मिन्ना
माग्रे दमनं तत्र प्रजपेत् । वितानं पंचवर्णोऽत्र माबध्य कुसुमैर्नाभि
च । निर्माय मनस्तिपूजां कुर्यात् दधिवासतन । मजादेव देवस्य वि
ष्णोर्लक्ष्मीपतेः प्रभो दमनस्त्वमिहागच्छ संनिधानं कुरु तेनमः

इत्यावाहनमंत्रः। क्लीं कामदेवाय नमः श्रीं ह्रीं रत्यै नमः नमोस्ति
ति। दिक्षु स्मरशरीराय्यानं गायत्रं नमो नमः। ॐ मन्मथाय पर
व्यक्त वसंत सचिवाय च। स्मराय वक्षुचापाय पुष्पबाणाय ते। तिपठ
येत। ॐ तत्त्वरूपाय विद्महे कामदेवाय धीमहि तन्नोऽनंगः प्र
चोदयात्। इति मन्मथगायत्र्या एतैर्मंत्रैः श्लोकैश्च स्थातधूपदीप
आनवेधैरुपचारैः प्रपूजयेत। हार्दं नमनुना पुष्पांजलिं दत्वा
निवेदयेत। नमोस्तु पुष्पबाणाय जगदाह्लादकारिणे मन्म
थाय जगन्नेत्रे रतिप्रियनमोस्तु ते। इति ॐ ह्रामं चित्तो सिद्वे
शायतारा पुरुषोत्तमः प्रात स्त्वां पूजयिष्यामि सन्निधौ भवते नमः तमः
निवेदयाम्यहं तुभ्यं प्रातर्हमनवं शुभं। सर्वपापसर्वदाविष्मान
मत्तास्तु प्रसीदमे। १५ मामंत्र्य देवेशदत्ता पुष्पांजलिं पुनः। क्षि
क्षीरोदधिमहानागशय्यावस्थितविग्रह:

रू

कृत्य

तं तद्दमनकं कुंभस्योपरि संस्थितं । अस्त्रेण सर्वतो रक्षेत्कवचेना
वगुंठयेत् । रक्षेद्वा चक्रमंत्रेण तान्हरेमनुनाथवा । ब्राह्मणेभ्योन
मः [illegible] गुरुपादेभ्य प्रणाम्यच । गीतमंगलनिर्घोषैः कुर्याज्जागर
णं ततः । इति दमनाधिवासनं । प्रातर्नत्वाथ देवेशं कुर्यात्स्नान
यथाविधिः । नित्यपूजां पृथक्कृत्वा कुर्यान्नैमित्तिकीं ततः । सम
न्तं दूर्वयायुक्तं गंधाक्षतसमन्वितं । जयमंगलनिर्घोषैर्देवदे
वेशमर्चयेत् । ॐ देवदेव जगन्नाथ वांछितार्थप्रदायकः ।
हृदिस्थान्पूरये कामान्मम कामेश्वरि प्रिया । इदं दमनकं दे
व गृहाणामदनुग्रहात् । इमां सांवत्सरीं पूजां भगवन्परिपू
य । मलसपुष्टितो घेषदमनारोपणे मन्त्रः । एवं समर्प्य देवाय पु
ष्पैर्धूपैर्हविष्यमव्यय । मौक्ताविद्रुममालाभिर्मंदारकुसुमादिभिः

हर

ए॰ च
१२५

इयं सांवत्सरी पूजा तवास्तु गरुडध्वज । नैवेमालापयादेवकौ
स्तुभं सततं हृदि । तद्दामनकीमालापूजां च हृदये वर । जानत
जानतावापि मत्सकृतं यन्न वाञ्छितं । तत्सर्वं पूर्णतां यातु त्वत्प्र
सादाद्रमापते । जितं ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन । नम
स्तु हृषीकेश महापुरुषपूर्वज । मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं
जनार्दन । यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे । एवं संप्राप्य
देवेशं नियतो दंडवद्भुवि । प्रणम्य संपूजयेद्भक्त्या गुरुं वस्त्रादि
कांचनैः । स्वयं च लाभमर्घ्यं च बंधून विप्रान्संभोज्य पारयेत । स
दस्यमेधजं पुण्यमित्याह भगवान्शिवः । इति दमनारोपणं
पारणाहे न लभ्येत तद्दशी घटिकापि चेत् । तदा त्रयोदशीग्रा
ह्या पवित्रदमनारोपयेत । माधवे दमनारोपः स्यान्मधौ विघ्न

ना
दम:
१२५

स्थं

तोयं दिवैशाखेसावरोनागेक र्नव्यं वातदर्प्पणात् । इति चैत्रकल्पे
तोयं दिवैशाखेसावरोनागेक र्नव्यं वा तदर्प्पणात् । इति चैत्रकल्पे
वैशाखे पौर्णमास्यांतु जलस्थं जगदीश्वरं । शुक्लस्यैकादशी यावत्
पूजयेत्सुप्रहर्षितः । तथा च गागाहडे । निक्षिप्य जलपात्रे तु मासमा
धव संज्ञिके । माधवं यच्च पिबति देवता । तेन राजन् विख्यातो पा
वेतत्पापेभ्यस्ताम्रवाप्सुमेयपिबा । तोयं स्मापाच्चयदवैशाख
ग्रामससमुद्रं वं प्रतिमां वा महाभागा तस्य पुरायमनंतकं ।
तस्मात्श्रेष्ठ सदाभयतोयस्थं पूजयेद्धरिं । वीततापो नरः स्ति
ष्ठेयावदाभृतसंप्लवमिति । ज्ञेयः कालविकल्पोयम् अस्यत
तंस्थतः । गंधोदकयुते पात्रे नित्यपूजां समाप्यवा प्रतिवाह
द्भिन्नत्रोद्वंनीत्वा निजासनं । पंचोपचारैः संपूज्य तीर्थं प्राप्य
विसर्जयेत् । आत्मानं गृहदादीन ततं नती च निपावयेत् । द्वाद

स्थं

स्म

ष्यां तु जले रात्रावर्च्चयेत्कल्हडोक्तितः। द्वादश्यां पूजयेद्देवौ जले
स्थं जलशायिनमिति। इति वैशाखस्य पक्षयोः कृत्यं। आषाढशु
क्ले द्वादश्यां क्षीराब्धिशयनोत्सवः। कार्योन्यथा ख नाव(?) कि
ल्यादौ तारणावाकातः। भविष्ये। मिथुनस्थे सहस्रांशौ स्वापयेद
न्मधुसूदनं तुलाराशिगते तस्मिन् पुनरुत्थापयेत्प्रभुमिति
गाल्हडे। मिथुनस्थे सहस्रांशौ न स्थापयति यो हरिं। वैष्णवे स
हसं भय(?) पुनर्वृश्चिकस्तदा भवेदिति। भविष्योक्तप्रकारस्तु प्रो
च्यते शयनोत्सवे। पारणाहे पर्वरात्रौ घण्टादीनि वादयन्न
न। विधाय महती पूजां विष्णुमभ्यर्च्य वैष्णवान्। शोभाकोत्कृष्ट
कारणात् तस्मै मुद्राङ्कधारणं। कर्त्तव्यं वैष्णवैः सर्वैः सत्यपार
णनिवेदनं। अतः प्रतन(?) निर्दामाम्यत्युतेष्णुतो सहस्रं च वद

म

संमाशाता तायोव्य चित्तं वितति दिवसभेदे शौचतोऽत्र सतं
तवोव्यच्छिनन् इति ऋग्वेदे । अथ होवाच याज्ञवल्क्यः सत्यस्यात्र
नानात्मद्दितायमा ता हरिमज्जे पुज्ञोकमोलेर्वर्मीमानं गिन्नना
स्तदधत्त । इति शातपथी स्तुतितः । प्रत दिष्मो ऽपूज्य वक्के संतपू
जन्मांभोधी सर्वत्तविचर्षतीद्धा ।। मलेवाब्धो दधन्ये पराला
लिंगान्यंपेत स्ताग्धान्यर्थयते । इति सामवेदे । गुरु स ऋम
स्य चिन्हैः कितालाके अभगाभवाम इत्यपथर्ववेदे । अग्निर
त्रेयपपा नित्यं वेदस्या ध्ययनं यथा । बाल तास्पत येवेदं तत्पू
चक्राद्विधारतामिति । आघ्रस्मृति श्रुतिस्मृति शतैतत्क्रतत्प
कारः । धृतस्तत । वक्षे परि शिक्षेप आक्रोवाशौतका दिभिः
षोडशोपचारैर्भगवतमभ्यर्च्या चक्रिसरे परमे योम शाङ्क

यो

मित्र: शंखवृंदसहृत्येतांसांख्यं संख्येकं चाभ्यर्च्य द्वादशौरेव हित ज्ञात्वापाकनिर्मुक्तं लवं प्रथमस्य पुर्वेत समुत्सृज्येताभ्यामग्नावादध्या त वैश्वानरस्य समन्ततो यथामेत्य ग्निं परिचिरे पुरत यमुक्तेन चो डशाङ्गुलं त्वा भगवंतं पुरतव सक्तेनो परिपुत्या यावृसाग्रमिति पुरतो दंडवन्निपतेत अथ सुदर्शनमहाज्वाला सूर्यकोटिस मप्रभा अज्ञानांधस्य मे नित्यं विष्णुमार्गं प्रदर्शय इति अग्रा दीयसुदर्शनाय विद्महे महाज्वालाय धीमहि तन्नश्चक्रप्र चोदयात इति चक्रध्यानं पांचजन्य निजध्वानध्वस्त पात कसंचय: पाहि मां पापिनं घोरसंसारार्णवपातिनमित्यावाह्य पांचजन्याय विद्महे पवमानाय धीमहि तन्न: शंख: प्रचो दयादिति शंखध्यानमिति यएवं कुरुते विद्वान ब्राह्मण:

श्रोत्रियः शुचिः । सर्वपापैः प्रमुच्येत विष्णुलोकं च गच्छति । शयनोत्था
वैष्णवो श्विन्यां च कृतिर्थे तथैव च । शंखचक्रविधानेन वह्निपूतोय
वेन्तरः । इति मुद्राधारणाविधिः । नीराजनं नरज्ञानेषा रोप्य
रामं सर्वेष्वपि वै । गीतवादित्रघोषेण देवं नीराजयेच्छय
पुष्पांजलिं प्रदायाथ प्रणामानुत्तारयेत्प्रभुं । तीरेष्विन्याप्सु
मासाद्य हस्तं दत्वोपवेशयेत । धौतांघ्रिपाणिराचांतः कुर्या
त्संकल्पमाहितः । न्यासं कलापद्देवे चक्षरो धर्मानुवाक
तः । तथा पुरुषसूक्तेनो नारायणोपनिषदा । पंचामृतेन सं
स्नाप्य पञ्चामृतचर्चार घृतम् । तोद्देवेति मंत्रेण जले पुष्पा
पयेत्प्रभुं । शेषपर्यंकवर्यस्मिन्नपकेतां मनरागणोमले । बे
नद्दीपांतरैर्देवकुर्वन्निद्रां नमोऽस्त्विति । न्यपकलामनपद्यो

न

श्र

गंधपुष्पकधूपदीपकैः। अन्नतांबूलनत्याघैरादाश्यानुग्रहं हरेः मुक्ते विजगन्नाथजगन्स्वप्नं भवेदिदं विवुधे चौवितेत प्रशान्तो मे भवाव्ययाः इति संप्रार्थ्य तस्याग्रे गृहीयान्नियमानिमान् व्रते दिपमोगिनाथयोगिनाथेस्थिते लपि चातुर्मास्यव्रते त्वत्प्रांदेहि लक्ष्मीपते मम। लब्धानुज्ञां शंखहस्तोय पुष्पाक्षितभर्तृका। चतुरो वार्षिकान्मासान् राघवोवापनाव धि मं करिष्ये नियमं निर्विघ्नं कुरु मेच्युत इदं व्रतं मया देव गृहीतं पुरतस्तव। निर्विघ्नं सिद्धिमायातु प्रसादात्ते रमापते। गृहीते स्मिन्व्रते देव पंचत्वं यदि मे भवेत्। तदा भवतु संपूर्णं प्रसादात्ते रघूद्वह। इत्यभ्यर्च्य देवाय शंखेनार्घं निवेदयेत् श्रावणे वर्जयेत्‌ साकं दधि भाद्रपदे तथा। दुग्धमाश्वयुजे

दग्धमन्नमसूरिकाद्विदलं शाकधान्यंतत्र

मासिकान्तिके चापि संत्यजेत् । घारांपगचूर्णं चर्म्म बुजं वीरं बीज
परकं ग्रयजनशिष्ठमघान्नं यदि स्मार निवेदितं । दग्धमन्नम
सूरं चूमांषा वैष्ठल्पधामि च । तन्चोत दशलभ्यं च फलमूला
दि वर्जयेत् । निष्पावान् राजमाषांश्च मसूरं संधितानि च । व
र्त्ताकं च कलिंगं च [illegible] देवेन भक्ष्ये दिति स्मृतेः । चतुर्थे दि
वमासे [illegible] हविष्याशी न पापभाक् । हेमंतिकं तालिन्नं धान्यं
मुद्गा यवास्तिलाः । कलायक [illegible] वारावास्तुकं हिंतलो
चिका । षष्टिका कालशाकं च मूलकं [illegible] केतरत् । कंदं सैंध
व साम्भद्रे [illegible] च दधि सर्पिः पयोनुधृतसारं च पनसाम
हरितकी । पिप्पलीजीरकं चैव नागरं गं च तिंत्तिडि । कदली क
वली धात्री फलान्य गुडमैक्षव । अतैलपक्वं मनयो हविष्या

रा॰चं
१२९

129

तिप्रचक्षते । अन्यान्यपि पुरा रोमुद्रक्ष्या निवृत्तानितु तत
स्तुत्वा प्रजापालेरा जन्याशास्य मंगलं । शंखतीर्थं च संभ्राम्य
गीतनृत्यादिना हरिं परितोष्याप्यसं पूज्य वै श्रवो नरयानके ।
भगवंस मारोप्य गीतवादित्रघोषतः । आगत्य मंदिरे कृत्वा
महानीराजनं प्रभोः । विसृज्य वैश्रवादेवम पवेश्य १९ खंखपे
त । हत्वा घाटे शयनोत्सवे । आवत्या स्थिते पक्षे हादश्यां शौ
नकादिभिः । उक्तः सदा प्रकर्त्तव्यः । पवित्रारोपणोत्सवः । तथा
च वक्ष्य १ रि शिक्यो न शस्ता ततः सर्वतीर्थेषु दीक्षितः । हरि
श्चं प्रीतिमाप्नोति यः पवित्रं समाचरेत् । विधिनाथाश्वयुक्
नयानकुर्यात्पवित्रकं । हरंति राक्षसा सत्वस्य वर्षपूजादिकं
फलमिति । पाद्मे । दुर्गोवृत मध्ये दोला आवर्तांत तु पूजनं

रामः
१२९

चैत्रे वदमनारोपमकुर्व्वाणो व्रजत्यधः । इति पवित्रारोपणं तां वि
घ्नानश्चावरो न भवेद्यदि । कार्त्तिकावधि मुक्त्वा कर्त्तव्यमि
ति नारदः । इति पवित्रनित्यता । प्रयोगसारादुत्पत्तिं पवित्र
स्य पूतनस्य ते । कनियान्वा मुके मूर्त्ता पवित्रो नाम नागराट्
निराहारव्रतो भूत्वा देविकं शरदां शतं । तपस्तेपे समाश्रि
त्य देवदेवं महेश्वरं । प्रसन्नस्तत्पं सातस्य पुरस्तात्मत योनि
मः । प्रसातात्रिहरः संभूताविरासिद्धमायति ॥ प्रसाद्याभिमुखे
दृष्ट्वा देवं शंभुं जगेश्वरं । कंठाभरणतां प्राप्नुवन्वरमन
तमं । तथेत्याभाष्य तं तद्वा रूपे त्रिपुरांतकः । प्राप्यत्तं स्मै
व चोन्यतः पवित्रायात्मयोगिने । पवित्रानवड(?) मन्यंते य
स्या संभाविता मया । जपहोमादिकं ते यां फलं त्वामत्प्रनि

इति एकादशपंक्तिपे दु ज्यद ध्या न्यवितामु त्र पच गव्य क्रमेविदु: आप्यायस्व दधि क्राव्या स्ते जोसि

अपात्रं । आत्रैव आवरो मासि नक्षत्रे चापि वैष्णवे । तस्मादा

राधयंतु त्वां नित्य नैमित्तिका घता: । वैदिका: शु क्लि होमेन च

नो कुर्वंतु तेन च । लक्षसाहस्रपानुकारेणा निवीते नैवतानि वि

अपराधास्तेप्य सप्यायेद्देवतायैव पवित्रकाभि तिडल्प त्ति: ना

नाग मोक्षमार्गेरातस्य कर्त्तव्य तोच्यते । हैमरोप्यता म्र

क्षौमै: कौसेयपवापममजै: । कुशै: काशैश्च कार्पासै सवीसूत्ररापे

कर्तितै: शुभै: । कन्यया वा पवित्रस्यान्न यो वल्लभादिभि: कृतै:

स्नात्वा त्रिगुणितं सूत्रं त्रिगुणी कृत्य शोधयेत । हन्मंत्रेण

पंचगव्यै: रद्भि: प्रक्षालयेत्तत: । मूलेनाष्टोत्तरशतं गायत्र्या

त्र्या रामसंज्ञया । शंखोदकेनाभिमंत्र्य पवित्राणि विनि

र्मिमीत तत्रोत्तमं पवित्रं तु पंचाशद्धशते स्त्रिभि: स सूत्रका

शुक्रमस्य गायत्र्या तो गं धद्वारां न्ने गोल्य: पंचगव्यके मधुवाता इति गायत्री क्रमात पंचामृते तथा इति स्त्वद्धि:

रा॰ चं

१३०

ल

130

स्

का:

राम:

१३०

सहितं हाभ्यां पवित्रं मध्यमं स्मृतं । साशीतीनाशतेनैव कनि
ष्ठं तत् समाचरेत् । अष्टोत्तरं तत् हीं दृं । नवसप्तीशतेन च । जा
नुः बुनाभिपर्यंतमुत्तमादिन्नपं भवेत् । अष्टोत्तरसहस्रेणाव
नमालां समाचरेत् । उत्तमादि पवित्रस्य हैमन्यो नापिवाम्बे
त । आरभ्य मकुटं पातु सत्वै विरचिताशुभा । आपादलंवि
नीमाला वनमाला प्रकीर्तिता । यजमानपवित्रं वा षि
वासन पवित्रकं । कनिष्ठेन समं कार्यं मध्यमेन समं गुरोः । अ
ग्नेः पवित्रं कुर्वित मध्यमेन समं शुभं । साधारणा पवित्राणि
त्रिभिः सर्वैः समाचरेत् । उत्तमं तु शतं तत्र षष्टिपंचाशदङ्गुष्ठिमध्य
मं । कनिष्ठं तु पवित्रस्यात् षट्त्रिंशदङ्गुष्ठि शोभनं । चतुर्विंशाश्च च
तुर्विंशाद्वादशेति च केचन । चतुर्विंशं द्वादशाङ्गुष्ठा विकल्पे केचन

प॰ च
१२१

यो विदुः । ग्रंथं गुच्छपर्वमात्रं तु कुर्यात्कं ग्रंथिमथोत्तमे । तदर्द्धेन तद-
र्द्धेन मध्यमे च कनिष्ठके । ग्रंथीं कुर्वीत [illegible] र्वर्ण सुवृत्तान्सुमनो-
हरान् । नवैव विषमसंख्याकान् ग्रंथीन्कुर्वित कुत्रचित् । विशो-
भनत्वचदानेन कर्तुः स्यादशुभं फलं । पवित्रं परमं तस्मात्स्नान्कु-
र्वित शोभनं । कुंकुमं रोचनं चैव कर्पूरैरो विमिश्रितं तेन सं-
रंजये सूत्रमष्टाक्षरविमंत्रितं । ततोपि मंत्रराकुर्याद्दिद्वि-
सूर्तिमंत्रतः । द्वादशाक्षरमंत्रो वा सर्वसाधारतास्मृताः । ति वि-
गत्तमस्त्वैस्यात तद्ब्रह्मदेवाधिवासिके । द्विमध्यमेति मंत्रस्यात्क-
निष्ठेत्वेकस्मृतः । इति पवित्रलक्षणं । ततस्तानि पवित्राणि
वैतोवपटले शुभे । संस्थाप्य चिवस्त्रेरता विधाय पुरतोन्यसे-
त ग्रनत्त्रिनिर्मिता वतीं कुर्यात्व द्विशताकुशैः । मंत्रयेन्मल

प
पा
षी
पाः
१२१

रि
त

मंत्रेणपंचगव्येन शोधयेत । तांतुकक्षांतरेकृत्वामानसंस्ना
नमाचरेत । ततस्तुसर्वतारक्षांकृत्वाग्नौहोममाचरेत । स्व
यंभगवान्पूजांमहतीतिसमाचरेत । महास्नानंप्रकुर्वीत
उपचारस्तथैवच । देवस्यपूर्ववत्स्थाप्यंदत्त्वाकाष्ठंजलंकुशाः
मृत्तिकाचहरिद्राचकुंकुमंगोरोचनानिच । पादुकोपानहौछ
त्रंचामरंव्यजनंतथा । वृक्षादीनिचधान्यानिपुरतःस्थापये
त्तथा । दण्डवत्प्रणिपातैश्चस्तोत्रैर्नानाविधैरपि । वेदवे
त्ताजपेद्देवंयथावत्प्रतिबोधयेत । क्रियालोपविघातोऽयं
८ यत्त्वयाविहितंप्रभो । मयैतत्क्षियतंदेवतवतुष्ट्यैप्रविकं
नमेविघ्नोभवेद्व्रतकृतंनाथदयामपि । सर्वथासर्वदाविष्णो
ममत्वंपरमागतिः । उपवासेनत्वांदेवतोषयामिजगत्पते

रा॰ चं
१३२

कामक्रोधादयो ह्येते न मे स्युर्व्रतघातकाः । इत्यद्यप्रभृति देवेश या
वद्वैशेषिकं दिने । तावद्रक्षा त्वया कार्या सर्वस्यास्य नमोस्तु ते
एवं विज्ञाप्य देवेशं गुरुपादौ प्रणम्य च । कुर्वीत वैष्णवैः सार्द्ध
पवित्रारोपणं हरेः । कुंभं पूरणाम्बुना पूर्यं सर्वतोभद्रके शुभे ॥
स्थापयेत्पुरतो विष्णोस्तत्रारोप्य पूजयेत् । ॐ संवत्सरस्य यागस्य
पवित्रीकरणाय भोः । विष्णुलोकात्पवित्राद्य आगच्छेह न
मोस्तु ते । अनेनावाहयेत्सर्वं मूलमंत्रेण तेन च । उत्तमादि
त्रये विष्णुस्मरेद्देवत्रयं तथा । गुरोर्विद्द्वयं चैव ध्यायेल्लोकत्रयं
तथा । प्रकृतिं वत्सपर्वाणां मालायां निखिलात्मिकां । भूर्लोकं मु
कुटे तत्त्वे ध्यायेत्तत्त्रज्ञानशालिनि । ॐ सर्वाभरणाचितांग सर्वदे
वनमस्कृते । लावण्यविश्वात्मन घेहस्त्वं समाश्रयः ॥ ॐ सर्वले

राम:
१३२

ह्मीकारश्रीसत्त्वसर्वज्ञानसमात्मकः निवृत्तरूपविश्वात्मन मध्य
सत्त्वसमाश्रयः ॐ स्मृतिवेगजगघोनेपुरुषात्मनद्दिवस्पते। क
नियोगप्रभोदेवतेजसा सत्त्वमाश्रयः। सर्वाधारधरारूपसर्वकृ
र्तेःप्रजायते। सर्वगात्मेशसत्वेस्मिनसानिध्यंकुरुतेनमः। सर्व
रत्नोज्वलाकारंबूलाडब्रह्मलरा चिषः। मुकुटेत्तमसार्वांगेषि
रसत्त्वहेहिमो। श्रीसीतेजगतःकर्तसर्वलाबारपेपुरुषनिश्री
सत्वेनित्यकल्पानिसानिध्यंकुरुतेनमः। ३ तुमादीनिसत्त्वा
सत्त्वेनित्यकल्पानिसानिध्यंकुरुतेनमः। पूजयन्मूल
लोकमात्तलभ्यपाणिना मन्त्रमिर्मेत्रयेद्दैतेःपूजयन्मूल
मंत्रतः। ब्रह्माविष्णुमहादेवाः सविंदवसास्मृता। ॐकारःसोम
वन्हीएवंब्रह्मानागाःशशिरविः। शिवश्चविश्वेदेवाश्चनवत
त्वादिदेवता। त्रिपाचपौरुषीवीरेविजयश्चपराजिताःमनो

नमयिजपात्रेद्रामनुत्रिपत्रगंपिदेवता ध्यात्वा वाचामतीहृत्वागं
धपुष्पाक्षतांकुरैः धूपदीपान्नतांबूलैः पवित्रं विधानपज्जेत
त्प्रयदेवकरे विधानपूर्वं सत्वसमद्भवं वितस्तिमानकं देव
धियान्मगलात्मकं ॐ संवत्सरकृतार्च्चायाः संपूर्णफलदं पवि
त्र पवित्रारोपणायेतं कुरुकं धर तेनमः विष्णुतेजोद्भवं रम्यं स
र्वपातकनाशनं सर्वकामप्रदं देवं तवांगे धारयाम्यहं मूल
सपुटितादस्माद्धाद्धूपपवित्रकं नीराजयेत ततो देवमंग
लतोत्रपद्धं को नैवेद्यं विविधं दद्यात्ताम्बूलमनुलेपनं उप
तिष्ठेत्ततो देवं जितमित्यादिभिस्तवैः मन्त्रेराध्यहृद्रसानन्दे
वदेवं निमन्त्र्यपतन्प्रामं त्रिताशिदेवेश १ ।ताना१ हम्योत्तम
प्रातस्त्वांपज्जयिष्यामि सान्निध्यं कुरु केशवः ॐ क्षीरोदधिम

रा. र्च
१२२

137 र

२
ॐ
राम:
१२२

सानागशयावस्थितविग्रह । प्रातस्त्वां पूजयिष्यामि सन्निधौ
भव ते नमः । निवेद्यात्म्य स्तुभ्यं प्रातरेतत् पवित्रकं । सर्वपापस
र्वदा विष्णो नमस्तेस्तु प्रसीद मे । नियतं दंडवत् भूमौ क्षिप्त्वा
पुष्पांजलिं पुनः । पूजयेद्दपसत्वा तोकुंभं जवपुरः स्थितः अ
नंतसर्वतो रक्षेतकं वचेनावगुंठयेत् । रक्षेद्दत्यचक्रमंत्रेणान
हरेर्मन्त्रेणापवा । ब्राह्मणेभ्यो नमस्कृत्य गुरुपादौ प्रणाम्य
च । गीतमंगलनिर्घोषैः कुर्याज्जागरणं ततः । अधिवासवि
धिः प्रोक्तः कथितो नारदादिभिः । इति पवित्राधिवासनं । ततः
प्रातः समुत्थाय ध्यात्वा देवं यथोदितं । नित्यपूजां ततः कृ
त्वा पवित्रारोपणं चरेत् । नीराजयेत्सुभैर्दीपैर्मंगलाघोष
पूर्वकं । स्तुत्वा च विविधैः स्तोत्रैर्नत्वा देवं प्रार्थयेत् । ततो मंग

लनिर्घोषैः शंखतूर्यादिनिस्वनैः। गंधदूर्वाक्षतैर्युक्तं दद्यादेवाय
तत्त्वकं। रामराम नमस्तुभ्यं गृहाणेदं पवित्रकं। पवित्रिकरणा
र्थाय वर्षपूजाफलप्रदं। पवित्रकं कुरुष्वाद्य यन्मया दुष्कृतं
कृतं। शुद्धो भवाम्यहं देव त्वत्प्रसादात्सुरेश्वर। मूलसंपुटितोहि
धपं विज्ञारोपरोमनुः। अंगाधावर्तिदेवेभ्यस्ततो दद्यात्स्वना
मभिः। नैवेद्यं तु ममसापूर्वं ततो दद्याद्ब्रह्मक्तितः। नीराजयेत्ततो
देवं रमाकांतं समंगलं। तं विज्यचामरैः पुन्नैः दर्पणं दर्शयेत्त
तः। विविधानि च पुष्पाणि दद्यात्पुष्पांजलिं तथा। प्रार्थयेत्
वदेवेशं मंत्रैरेभिर्यथाविधिः। मणिविद्रुममालाभिर्मंदारकुसु
मादिभिः। इयं सांवत्सरी पूजा तवास्तु गरुडध्वज। वनमालाव
यादेव कौस्तुभं सततं हृदि। तद्दत्पवित्र तंतुरूपपूजां च सदयेव

२ जानताजानता वापि न कृतं यत्तु वार्चनं । केन विघ्नदोषेण परिपूर्णं तद् अस्तु मे मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं जनार्दन । यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे । अपराधसहस्राणि क्रियंते ऽहर्निशं मया । दासोऽयमिति मां मत्वा क्षमस्व मधुसूदन । निपत्य दंडवद्भूमौ भक्तियुक्तेन चेतसा । प्रणमेद् देवदेवेशं ऽपरमसिद्धार्थदं बुधः । ततः पवित्रमारोपयेद् धूपादीपपूर्वकं । अर्घ्येनैनं पूजयेद् गत्वा चर्चितं सर्वानुलेपनैः । ब्राह्मणान्वैष्णवान्भोजयेद्धेमवस्त्राद्यैः । श्रेयसे गंधपुष्पाद्यैः सदिनार्चयेत् । भक्त्याधूतो धूपयेत्तीक्ष्णवस्त्रैर् भो जनकांचनैः । मासं पक्षमहोरात्रं त्रिरात्रं धारयेत्तथा । देवतत्त्वसंदर्भदेशकालविवक्षया । पूजासहस्त्रान कार्यादि सर्वान् तान्वर्पकारयेत् । ऋषिभिश्चार्चितापनय्य नदेवे निवेशयेत् । अथा

ए॰ चं॰
१२५

देवमभ्यर्च्य विशेषात्पुष्पचंदनैः नैवेद्यं विविधं दत्वा ततः स
न्नं विसर्जयेत । सांवत्सरिकपूजाः संपाद्य विधिवन्नमः । कुर्ज
दानि पवित्रं त्वं विष्णुलोकं विसर्जितः । पावुदेवे पवित्रारोपित
वन्ति च समाहितः । ब्रह्मचारी रुविष्यासी देवपूजापरायणः
पवित्रारोपणकालेन करोतिकपंचनं । तदायुतं जपेन्मंत्रं तो
त्रं चापि समाचरेत । इति पवित्रारोपणं । इति श्रावणाकल्पं । अथ
भाद्रपदे शुक्ले द्वादशां करीं कोत्सवः कर्तव्यो वैष्णवैः सा
दशयन्युत्सव ... । तथा च भविष्योत्तरे । प्राप्ते भाद्रपदे मा
सि एकादश्यां सिते सति । कर्तव्यं च भवेत् विष्णोर्महापातक
नाशनमिति । शयन्युत्सवरीत्या तु देवं नीत्वा जलाशयं । प
दद्यात्तोत्सवं कुर्वे इति संकल्प्य पूजयेत । देवदेवजगन्नाथ

धेनः
(गुम:)
१२५

योगीगम्यनिरंजनं। कटदानं कुलव्याघ्रप्राप्ते भाद्रपदे अमे। प्रयत्नेनकरिकावृन्तिं दक्षिरगांगोपकल्पयेत्। महापजातत्कत्वाप्वेवृत्वगृहं व्रजेत्। इतिकटदानोत्सवः। भाद्रपदकल्पं। प्राश्विनस्यसितपक्षे दशम्यां विजयोत्सवः। कर्त्तव्यः सुजनैः सार्द्धं सर्वत्र विजयार्थिभिः। हनुमद्भाकामाकरार्पदृष्ट्वेतिजनकात्मजा। प्रानंदपूर्णैः कपिभिर्विज्ञायपतनस्थितं। रथमारोप्यदेवेशं सर्वालंकारशोभितम्। सासितनधनुर्बाणपाणिनं रक्तवर्णकं। स्वलीलयाजगत्त्रातुमाविर्भूतमजंविभुं। रथेरथ्यैर्गजैः पद्भिः सौमित्रिसुग्रीवादिभिः। युतंराजोपचारैस्तां समीपप्रतिसमानयेत्। शमीविसर्जनंकुर्य्यादितिसंकल्पपूजयेत्। विध्वंसधर्मरक्तिमार्गैरायाचानिविघ्नसिद्धये। शमीयुक्तं सीताकांतभक्तिम्

नाम भयंकरं अर्चयित्वा शमीवृक्षमर्घ्यं दद्यात्ततः पुनः। शमी शमयते पापं शमी लोहितकंटका। धारिण्यर्जुनबाणानां रामस्य प्रियवादिनी। करिष्यमाणयात्रायां यथाकालं सुखं मया। तत्र निर्विघ्नकर्त्री त्वं भव श्रीरामपूजिते। गृहित्वा साक्षतां साद्र्रां शमीमूलगतां मृदं। गीतवादित्रनिर्घोषैस्ततो देवगृहं नयेत्। केचिद्वृक्षे तत्र भावं केचिद्गावं तु वानरैः। केचिद्दृक्षमुखैर्भाव्यं कोशलेन्द्रस्य तुष्टये। निर्जिता राक्षसा दैत्या येऽरिरोजगतीतले। रामराज्यं रामराज्यं रामराज्यमिति ब्रुवन्। धृतनीयस्थापयेत्तस्य दिव्यसिंहासने विभुं। ततो नीराजयेद्देवं श्रीरामं दंडवन्नत्वा। तेनाय भक्त्या वस्त्रादि धारयेत्सुजनैः सह। इति विष्णुधर्मोत्तरे आश्विनकृत्ये आश्विनैकादश्यां

२७१

श्विनस्य तु याजागरं प्रबोध्य देवं कुर्वीत स्कंदस्वामी द्विजोत्तमः । जा
गरं कार्तिके मासि यः करोत्यरुणोदये । दामोदराग्रे विप्रेंद्र गोस
हस्रफलं लभेत । कार्तिके पश्चिमे यामे स्तवं गीतं करोति यः । वस
ते श्वेतवैकुंठे पितृभिः सह नारद । न करोति हि यो मूढः कार्ति
के हरिजागरं । स जाति नरकं घोरमिति पाद्मे विगीततः । नी
राजनं संततं च कार्यं द्विधिवत्तु वैष्णवः । ... व्रतं चरेत्तथा । किंचि
त्वाऽऽर्जम हिमानकं व्रतेन स्वि ... घस्नमासं दामोदरप्रियं
तिर्यग्योनिमवाप्नोति त्यादि ... विधानतः । ... कार्तिके
शुक्लार्धे ... मारोप्य माधवं । विधाय महतीं पूजां वि ...
... वासवात् । ... नमस्कृत्वा देवं नित्वाज्जलाशयं । ...
तां ... कुर्वीत कल्पं वै समवेसह । प्रकृत्ता विशींयां वा

... त्वा तत्तं कथार रांश व सप्तु क्रप्रकारेण

धिन्यामिंदिरापते ॥ कुर्वितबोधमपवार्गं वौ कांक्ष्यमतल्पठेत्
वृन्देंद्ररुद्राग्निकुवेरसूर्यसोमादिभिर्वंदितवंदनाय । वुध्यस्वदे
वेशजगन्निवास मंत्रप्रभावेन सुखेनदेव । इत्यंतुद्वादशीदि
वप्रवोधाय विनिर्मिता । त्वयैव सर्वलोकानां हितार्थं शेषशा
यिना त्वयि सुप्ते जगन्नाथे जगत्सुप्तं भवेदिदं । उत्थिते च
ष्टते सर्वमुत्तिष्ठोत्तिष्ठ माधवः । इदंविष्णु[illegible]नेनांवुतत्पादु[illegible]
पयेत्प्रभो । प्राजापत्यं च गायत्रं वैष्णवं सर्वकामदं । उत्तिष्ठोत्ति
ष्ठ देवेश योगनिद्रां विलायच । अनेनमंत्रेनो[illegible]प्य पंचवा
दित्रनिस्वनै । तीरेसमुपवेश्यैशांमहानुग्रहं मंत्रयेत् । सोमा
वदभक्तरूरोभगवान्प्रवरुद्धमेतत् । स्मितेनयनांवुरुहं विज
भन उत्थाय विश्वविजयाय वनो वियाद माध्या[illegible]

गीरांपनयता

श्री स्तुहृष्टः पुरारातः। इति पुष्पांजलिं दत्वा सत्कृत्य माधवं राजयेत॥
स्नापयेद्राघवं पंचामृतैः पृथक् सत्कृतः। नीराज्यमंत्रं विन्यस्य
वस्त्रालंकारगंधाद्यैः स्रक्धूपदीपदिव्यान्नताम्बूलैस्तोषयेत्स
म्यं एवं कृत्वा मरापजांग हीत्वा साक्षतं जलं प्रतिमास व्रता
न्युक्त्वा राघवाय निवेदयेत् अनुष्ठितं मयत्नाना चातुर्मास्य
व्रतैः प्रभः प्रभूतपातकस्यांतो राघव प्रीयतां मम। एवं व्रता
र्पयित्वा स्तुवीत परमादृतः। स्तुतिस्तुत्यं वेददेवं दिवो धामानं र
मापतिं। जयेज्जयेत्याद्विवेदस्तुतिः। त्वत्सत्त्व विषयस्खलतः प्रसी
दतां ध्यायंतु भक्ता निशि वै मिषणो धिया मनसोऽभङ्ग भजतामधो
क्षजन्न श्रावयतां नो मतिरप्यहैतुकी इत्यादि शिवः स्तामप्य
र्प्यगीतवाद्यजपध्वनेः। रूपमारोपयेद्दिव्यं जनानानंदप

न्मुहुः ॥ रथारूढे महाविष्णौ जे कुर्वन्निजयस्वनैः । पश्यंतो खिलप
पेष्व्याम्भक्ता यातिहरः पदं ॥ पुष्पैः शंखध्वनाद्यादिवाद्यैर्मरकतरत्नौर्वि
किरीटीजालमालारत्नाद्यैर्मौक्तिकानाममविरलमणिभिः संघ
तश्चवहारैः ॥ हेमकुंभैः पताकाशिवतरविभिर्भूषितः केतुमुख्यै
नैः ॥ वृत्तेशावंद्योदुरितहररिहरैः पातु जैत्रो रथो वः ॥ पलायध्वंप
लापध्वं रे रे दितिजदानवाः ॥ संरक्षणाय लोकानां रथोऽत्र बो
त्केसरि ॥ इत्यादि विविधधर्मोक्तिमंत्रैः संतोष्य सादरं ॥ स्वसाद्म मा
लानहरर्गर्हीयामक्तिभावतः ॥ जय देव महादेव देवदेवादि
लेश्वर ॥ वरदेशाखिलं विश्वं रक्ष रक्ष रमापते ॥ नत्वैवं वाद्यैर्भ
गवते घंटावाद्यजयस्वनैः ॥ भ्रामयेत्स्पंदनं विष्णोः परमध्येयस
मंततः ॥ स्वस्वाकर्षतोपर्वं पुरतो दैत्यनायकाः ॥ ततः सुराः सि

रा॰चं॰ १२८ ध्या

रा॰म॰ १२८

ना

दुःसंघा मुनिगंधर्वदानवा । यावत्पदानि कस्य रथस्याकर्षतो

नरः । करोति क्रतुभिस्तानि तुल्यानि न नरकायकाः । रथेन सहग

च्छंति पुरतः पृष्ठतोपतः । महाविष्णुसमा ह्येते भवत्यंघ्रिभवा

न्न्पि । श्रीकृष्णस्य रथस्याग्रे भांयेपकुर्वंति वंदंति च । जयेति च पुन

र्यं वैतेयालोकाः सनातनः । रथस्थितो नरैर्येस्तु पूजितो मधुसू

दनः । द्रक्ष्यति वांछितं तेषां मंते च परमां गतिं । दोलायमानं गो

विंदं मंचस्थं मधुसूदनं । रथस्थं वामनं दृष्ट्वा पुनर्जन्म न विद्यते

रथस्थं येन गच्छंति भ्रममाणं जनार्दनं । विप्रा वेदविदस्ते पि वि

ज्ञेया । श्वपचाधमाः । पश्वागस्तागतो याति रथस्थः श्रीनकेशवं

पूज्यातेस्तेः पृथक्कृतिं तत वित्तसाढ्य विवर्जितेः । अप्रानर्चितो यदा पा

ति प्रमादात्त्वग्रहात्हरिः । पितरस्तस्य विमुखा यावत्संवत्सर

वा

श्री

न्य त्रियोपिमुक्तिं मायांतिरथयात्रा परायनाः नीराजतेनगी
तेनपा तेमंडलेश्वराः रथोत्सवस्यमाहात्म्यंकलौवितनु
तेहियः सर्वेलवनशस्यानतेनदत्तंवसुंधरा इतिपद्मपुराणो
तेहिय नेमपिलारथंगते गत्वा राज्यपदेवेशशायीतराघवस्मरत्न इ
तिरथमहोत्सवः पौर्णमास्यांतु कर्त्तव्यं पुरोत्सवः
दद्याद्दीनेनमंत्रेणालक्ष्मीपांश्रुव राजयेकीटापतंगामशका
वृक्षाजलेस्थलेये विचरंतिजीवाः इहाप्रदीपनवजन्म
भागीनाभवंतिसत्यं श्वपचाविविप्राः इतिकोदंडपुरोत्सवः
इतिकार्त्तिककल्पम मार्गशीर्षेएकभक्तं कृत्वायोभ्यर्चयेद्धरि
मोजयित्वाद्विजान्भक्त्या स्यादित्यारकलिप्रियः नक्तव्रतेन
योमासंमार्गशीर्षेहरिप्रियं नयेद्दसौनरोयातिविष्णुलोकं

रा॰ चं
१३९
139

कार्त्तिक

रामः
१३९

सनातनं । इति विष्णुधर्म्मे मार्गशीर्षकल्पं । पौषस्यैकादशी शुक्ला
मारभ्य स्थंडिलेशयः । मासमात्रं घृतं पीत्वा द्विवारं स्नानमाचरेत्
त्रिकालमर्च्चयेद्रामं त्यक्तभोगो जितेंद्रियः । माघस्य द्वादशी शुक्ला
यावत्सर्वपापफलप्रदा । मासमर्द्धं तदर्द्धं वा द्वादशाहं च वा त्र्यहं । कृत्वा
याति हरेः स्थानं पूजादध्योदनोत्सवं । विष्णोर्निवेदितान्नेन प
घ्वंदेवतांतरं । पितृभ्यश्चैव यद्दद्यात्तदनंतायकल्पते । पि
तृशेषं तु यो दद्याद्धरये परमात्मने । रेतोधाः पितरस्तस्य भव
ति लोभमागिराः । गीतैर्वाद्यैर्नृत्यैर्भक्तैर्दधिभक्तं समनुपेत । स्र
द्वीपिलाहरिभक्ताप्रसादमानयेत्ततः । पः प्रसादं हरेर्भक्त्या ग्र
ह्णाति पुर्दत्तातिच । भुनक्ति वैष्णवैः सार्द्धं सोनंतफलमश्नुते । इ
ति पौषकल्पं । माघपुष्पयोर्द्दध्योदनोत्सवः । तपस्य पौर्णमास्यां

रा॰ चं॰
१४०

तु कृत्वा महोलिकोत्सवः । वसंतोत्सवं प्रकुर्वीत परमानंददायिने
प्रभाते विमले जाते प्रतिपद्दाहकारोदये । कलाचा [illegible] कंकमं
प्रभाते विमले जाते प्रतिपद्रा स्करोदये । कलाचा व श्यपकंक मं
संतर्प्यपितृदेवताः । वंदये होलिकाभूतिं सर्वदुःखोपशांतये । वं
दिता सि सुरेंद्रेण ब्रह्मणा शंकरेण च । [illegible]
[illegible] तत्त्वं पाहि भूते भूतिप्रदो भवः । प्रातर्वसंत समये पर
[illegible] मनोरमा पार्श्वप्रस्फुर्णवं दनरसाल मदुप्रवालैः । प्राप्य [illegible] कु
सुमानि निवेशदेवं संतोषमद्य विविधगीत विनोद नृत्यैः । मंडि
चर्चित शुद्ध पविष्टर हांतरे । चतुष्कोणापयेद्ब्रह्मकं वनकैः श्वा [illegible] पूर्णी
शुभैः । तन्मध्ये स्थापयेत्पीठं शुक्लवस्त्रोत्तरच्छदं । स्थापितः पूर्णी
कलशं स्थापयेत्पल्लवैर्युतं । आसने चोपविष्टस्य ब्रह्मघोष
रतोभारतः । अभिषेकः प्रवर्त्तव्य सद्द्वै [illegible] तपस्वैः । कुसुमं चूत

चूत
हृते
राम॰
१४०

चू

सा प च तु ष्या ग श्वेतद्दर्

वक्षस्य वसंत नवपल्लवं । संप्राशयामि सुखदं माधुरारोगपर्वं ॥
ने ये पिबन्ति वसंतादौ चूतपुष्पं सचंदनं । सम्यक्सदिस्थं का
मस्य पूजां ते कुर्वते जनाः । अनंतरं द्विजेंद्राणां सूतमागधवंदिनां । द
घादानं यथाशक्त्या कामात्मा प्रीयतामिति । ततो भोजनवेलायां
तं प्रागेव तद्दिने । प्राशयेत्तु यमं चान्नं ततो भुंजीत कामतः । सायं च
तुष्कां सदन्मपीठस्थितान विन्नन । पत्रौ कुंभौ सम[illegible] पल्लवैः २
मिषेचयेत् । एवं यः कुरुते पार्थ शास्त्रोक्तं फाल्गुरोत्सवं । मत्स्यसा
दान्न सिध्यंति तस्य सर्वे मनोरथाः । वृत्ते तुषारसमये सितपंचद
श्यां प्रातर्वसंतसमये समुपस्थिते च । संप्राश्य चूतकुसुमं सह
चंदनेन सत्यं हि पार्थ पुरुषोब्दशतं सुखी स्यात् । इति भविष्योत्त
रपुराणे श्रीभगवदुक्तो वसंतोत्सवः । इति फाल्गुनकल्पं । अथ

ने

स्ह

माधर्ये

रा॰ चे॰
१६१

मासे तु संप्राप्ते स्त्र्लो सीतापतिं हरिं। सुवर्णं चाज्य संयुक्तं त्रयं द्विं
शाद पुण्यकं द घाख्य वेदविदे ऽर्पयेत् श्रीत्रियाय कुटुंबिने। तस्मात्पक र
तो ऽत्री घृंयु रा पूंर्हा दशाम्या सज्ज। इति भविष्योत्तरे ऽधिक मासकल्प
[illegible] । द्वादशे च पि
मासे शुप सर्यो ऽभ यार पि। विष्णु त्तव प्रकर्त्तव्यः एकादश्यां च
जागरं। दशम्यां प्रातरुत्थाय कृतमैत्रा द्विको वृती। देवार्चनं कि
याकृत्वा कुर्यात्संकल्पमादृतः। दशमीदिनमारभ्य करिष्ये ऽहं
व्रतं तव। त्रिदिनं देवदेवेश निर्विघ्नं कुरु केशवः। इत्युच्चार्य पितु
ध्यांजली श्रीरामपादयोः। शंखोदकेन संकल्पं परामेद्दव
र्कुवि। इति दशमी संकल्पः। एकादश्यां च परां पिनिर्वर्तयेद्व
वने। ध्यात्वा देवार्चनं कृत्वा व्रतसंकल्पमाचरेत्। एकादश्यां

रा॰ म॰
१६१

ग्रज्ञानतिमिरांधस्य व्रतेनानेन केशव प्रसादसुमुखो नाथ ज्ञानदृष्टिप्रदो भव:

निराहारो भूत्वा चैवापरेऽहनि । भोक्ष्यामि पुंडरीकाक्ष शरणं मे भवाच्यु
इति सांजलिपात्रेणार्घ्यं दद्यादक्षतः । गृहीत्वोडुंबरं पात्रं वारि
पूर्णमुदङ्मुखः । उपवासं गृहीत्वा प्रमंत्रपूतं जलं पिबेत् । इत्येका
दशी संकल्पः । कृत्वाल्वष्टपकं सर्वं द्वादश्यां व्रतमर्चयेत् । इति द्वा
दशी संकल्पः । भविष्योक्तप्रकारेण कुर्याद्वै त्रिदिनं व्रतं । प्रसिद्ध
त्वात्तदस्माभिः कर्तव्यं न प्रपंचितं । तत्संजन्माष्टमीमुख्या धर्मा
नानागमोदिताः । तत्तच्छास्त्रात्तु विज्ञेया वैष्णवा वैष्णवेन्द्रैः ।
प्रसिद्धत्वान्नचोच्यंते ग्रंथविस्तरभीतितः । प्रसिद्धस्य मुसंको
चाप्रसिद्धस्य च विस्तरः । चैत्रादिषु कृतोस्माभिः कर्तव्यस्येशातु
द्धये । ब्रह्मानंदनिमग्नस्य नालं वैरवा स्थिरमनः । त्वत्पादपद्मग
धेन यष्पाप्याज्ञानकीपते । न कामतापापनतमोत्तिमेयतः प्रका
शितात्तेर्चनं च द्धियं ।। तुष्टो भव वलं प्रकृतेन तेन यस्मात्वदन्यो न हि

कै

रामचंद्र॥ रामोत्तीर्त्वविपन्नं धीरविरतं रामं भजे त्तं हृद्धोपद्मामेन
निवृत्तमेतदखिलं रामायपर्यव्यये रामादेतदभिन्नमेव चरि
तं रामस्य केचित्तदेतद्रामेश्वर्यमिदं विलीयत्तत्स्मृतो मे रामसाघं
तनुः॥ संसारदावानलतापसांत्यै श्रीरामचंद्रार्चनचंद्रिकेयं॥ स्वा
सूंहितामार्गमुपाश्रयद्भिर्भवादिभिर्निर्मितमौषधं या॥ पटलैः
पंचभिः प्रोक्ता श्रीरामार्चनचंद्रिका॥ आनंदवननाम्ना हि यतिना
हरितुष्टये॥ इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्य श्रीमन्मुकुंदव
नश्रीच्चरणशिष्यानंदवनविरचितायां श्रीरामार्चनचंद्रिका
यां पंचमः पटलः समाप्तः॥ शुभमस्तु॥ छ छ

प॰ ६

ॐ सद्योजातोप्रपद्यामि सद्यो
जाताय वै नमः भवे भवे नाति
भवे भवस्व मां भवोद्भवाय न
मः ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठा
य नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय
नमः कालाय नमः कलवि
करणाय नमो बलाय नमो ब
लप्रमथनाय नमः सर्वभूत
दमनाय नमो मनोन्मनाय न
मः ॐ अघोरेभ्योथ घोरेभ्यो
घोरघोरतरेभ्यः सर्वेभ्यः स
र्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्र
रूपेभ्यः ॐ तत्पुरुषाय ० ॐ ईशा
नाय ० ५ इति पंचमंत्राः

२९
रा० वं

तिर्यगूर्ध्वगता रेखाः कुर्याद् कोनविंशति पदैर्मध्ये षोडशभिः कोष्ठैर्मध्यदलं स्मृतं सितेन्दुवर्णरेखाला
सत्वाचयोनि स्तेन पूरिताः मध्ये ह्रीं कारुणाः सिताव्ययः परिधिः पीतवर्णिका वा द्वारं दलेन श्वेतावर्णी
का पीतवर्णिका खंडेन्दु पंचरेखाला चेति वापीमध्ये तु पं चमं परिध्ययेष्टितं पदं वाह्ये सत्वरजस्तमैः स
वेष्टनसमुद्दिष्टं सर्वतोमध्ये मंडलं मध्ये ब्रह्मा ब्राह्म्युदितु सोमायादेवता स्मृताः याम्यसोमं द्वयोर्म
ध्ये ग्राहित्यान्वादशान्स्थितेत् इन्द्राग्निमध्ये तथाग्राश्विनौ पूजयेत् ततः अग्नेययमयोर्मध्ये
विश्वेदेवास्पितृकाः १८ याम्यनैऋतयोर्मध्ये सप्तपत्रौ कारयेत् नैऋत्यवरुणयोर्मध्ये ना
गभूतानि कारयेत् वरुणवायव्ययोर्मध्ये गंधर्वाप्सरसं कुरु ब्रह्मसोमद्वयोर्मध्ये रुद्रस्तथैव कारये
त् स्कंदं नंदीश्वरं मुख्यं महादेवं च कारयेत् ब्रह्मेशानयोर्मध्ये दक्षादिसप्तमोगणाः ब्रह्मेंद्वयो
स्तथा मध्ये दुर्गां विष्णुं तथैव च ब्रह्माग्निमध्ये तथा स्वाधादेवीं च कारयेत् ब्रह्मयाम्यद्वयोर्म

ध्ये मलुरोगांश्च कारयेत् ब्रह्मेनैऋत्य पोमध्ये कुरुविपृथिनावकं ब्रह्मवारुरा पामध्ये

मरुतः सप्तवै कुरुब्रह्मराः पादमूलेतु मोदनी तत्र कारयेत् कावेरी नर्मदा चैव यमुनाच

सरस्वति ब्रह्मजज्ञानमित्याद्यैः मंत्रैस्तास्तानु देवताः गंधपुष्पादिभि पूज्या दद्यादीपा

घसर्वतः सर्वत्र भद्रं यस्मात्तत्सर्वतोभद्रमीरितं इति सर्वतोभद्रं

श्रीः

52 अनंतो वासुकिश्चैव तक्षकः कर्कोटपद्मकाः महापद्मश्च शंखः कुलिकोष्टौ कुलानि च अ-
नंतकुलिकौ विप्रौ श्वेतवर्णौ भुजनाहस्तौ प्रत्येकं सहस्रेण फणानां समलं-
कृतौ वासुकिः शंखपालश्च क्षत्रियौ रक्तवर्णौ प्रत्येकं नफणाः सह-
शतसंख्योविराजितौ तक्षकश्च महापद्मो वैश्यौ पावेनाव हिस्मतौ फणा
त्रिशतकोस्त्येयौ विख्यातिमन्तः॥ इति द्विषष्ठिपत्रस्य निरंकस्य द्विती-
यपंक्तिः